

ОДБРАНА

Специјални
прилог **15**
АРСЕНАЛ

ВОЈНА ГИМНАЗИЈА

Интервју

*Генерал-мајор Видосав Ковачевић
начелник Војне академије*

У ТРЦИ
С ВРЕМЕНОМ

putovanje

BEZ GRANICA

 Lasta
EUROLINES

LASTA info centar • 011/3348-555

www.lasta.co.yu • www.lasta-turizam.com

GOTOVINSKI KREDITI NA 24 RATE

ZA DANAS:

- ✓ VEŠ MAŠINA
- ✓ UGAONA GARNITURA
- ✓ TV PLAZMA
- KISS ♥

Lepo je znati da neke stvari možete kupiti odmah.

24 osmeha - za 24 rate i ostale najpovoljnije uslove na tržištu:

- Iznos kredita do 1,2 miliona dinara
- Najniža kamatna stopa: nominalna 11,95% i efektivna 14,82%, na godišnjem nivou
- Rok realizacije za samo 48 sati
- Za sve klijente Banke bez žiranata

Ukoliko želite da refinansirate Vaše postojeće kredite ili dug po kreditnim karticama u našoj ili drugim bankama, sigurni smo da će 24 rate za Vas predstavljati pravi izbor.

Kontakt centar: 0700 800 900
e-mail: kontakt.centar@kombank.com
www.kombank.com

KOMERCIJALNA BANKA

Sa nama je lakše

ОДБРАНА

Магазин Министарства одбране Србије

„Одбрана“ наставља традицију „Ратника“,
чији је први број изашао 24. јануара 1879.

Издавач

Новински центар „ОДБРАНА“
Београд, Браће Југовића 19

Директор и главни и одговорни уредник

Славољуб М. Марковић, потпуковник

Заменик главног уредника

Раденко Мутавић

Уредници

Драгана Марковић (специјални прилози)
Мира Шведић (арсенал)

РЕДАКЦИЈА:

Александар Антић, поручник фрегате,
Душан Глишић (фељтон, историја и традиције),
мр Снежана Ђокић (свет),
Бранко Копуновић (друштво),
Александар Петровић, потпоручник,
Владимир Почуч, мајор (одбрана),
Сања Савић (интернет)

Стални сарадници

Бошко Антић, Станислав Арсић, Себастиан Балаш,
Игор Васиљевић, Југослав Влаховић, мр Славиша Влацић,
Милосав Ђорђевић, Александар Лијаковић,
др Милан Мијалковски, мр Зоран Милодиновић,
Предраг Милићевић, Миљан Милкић,
Крسان Милошевић, др Милан Милошевић,
др Александар Мутавић, Благоје Нићић,
Никола Остојић, Никола Оташ, Иштван Пољанац,
Будимир М. Попадић, Влада Ристић,
др Драган Симеуновић

Дизајн и прелом

Енес Међедовић (ликовни уредник),
Станислава Струњаш, Бранко Сиљевски
(технички уредници), Весна Јовановић

Фотографија

Горан Станковић (уредник)
Звонко Перге, Даримир Банда (фоторепортери)

Језички редактори

Мира Попадић, Слађана Мирчевски

Коректор

Слађана Грба

Секретар редакције

Вера Денковски

Документација

Радован Поповић (фото-центар)

ТЕЛЕФОНИ

Директор и главни и одговорни уредник
3241-104; 3241-258; 23-809
Заменик главног уредника 3241- 257; 23-808
Секретар редакције 3241-363; 23-078
Редакција 3241-104; 23-810; 3201-576; 23-576
Прелом 3240-019; 23-583
Дописништво Ниш 018 /509-481; 21-481
Маркетинг 3241-026; 3201-765; 23-765
Претплата 3241-009; 3201-995; 23-995

ТЕЛЕФАКС 3241-363

АДРЕСА

11000 Београд, Браће Југовића 19

e-mail

odbrana@beotel.yu
redakcija@odbrana.mod.gov.yu

Internet

www.odbrana.mod.gov.yu

Жиро-рачун

840-49849-58 за НЦ „Одбрана“

Претплата

За припаднике МО и Војске Србије преко РЦ
месечно 160 динара.
За претплатнике преко Поштанске штедионице
месечно 180 динара.

Штампа „ПОЛИТИКА“ АД, Београд, Македонска 29

ЦИП – Каталогизација у публикацији

Народне библиотеке Србије

ОДБРАНА ISSN 1452-2160

Магазин излази сваког 1. и 15. у месецу

„Одбрана“ је члан
Европског удружења војних новинара

Снимко Немања ПАНЧИЋ

26

САДРЖАЈ

ИНТЕРВЈУ

Генерал-мајор Видосав Ковачевић, начелник Војне академије
У ТРЦИ С ВРЕМЕНОМ 8

У ФОКУСУ

Пензионисање професионалних војних лица
САДАШЊИ УСЛОВИ ОСТАЈУ 12

Per aspera

ВОДА ЖИВОТА 15

ТЕМА

Управа за ванредне ситуације Министарства одбране
ОПТИМИЗАМ С ПОКРИЋЕМ 16

Курс за учешће у мировним операцијама

ПОД ПЛАВИМ ШЛЕМОМ 20

ОДБРАНА

Информациона безбедност савременог друштва
ВОЈНИЦИ ВИРТУЕЛНОГ СВЕТА 22

Војно образовање у Централној Европи

НА ДВОСТРУКОМ КОЛОСЕКУ 24

Војна гимназија

ШКОЛА КОЈА НЕМА ЦЕНУ 26

МАРТ

Једва чекам да прође март, не због наплог доласка пролећа и метеоролошких проблема већ због страха да се и ове године у том месецу не деси неко зло – рече ми прошле недеље један пријатељ, забринут због ситуације у земљи после проглашења независности Косова и Метохије. А онда је, готово у једном даху, побројао и разлоге за своје стрепње.

Четвртог марта пре четири године горео је Хиландар. Ни Пресвета Богородица Тројеручица, заштитница свете српске царске лавре, није тада могла да заустави пламене језике, као што јој је то, по предању, једном већ пошло за руком.

Годину дана раније, 12. марта 2003, сврстали смо се поново у неславно друштво народа који се са својим владарима обрачунава на крајње бруталан начин. Убијен је премијер Зоран Ђинђић. Обрачун са корупцијом и организованим криминалом, будућност Србије у Европи и коначно решавање статуса Косова и Метохије, јесу проблеми са којима се отворено суочио. Нажалост, то су још увек отворена питања и узроци политичких несугласица. У њиховом решавању, мора се признати, нисмо далеко одмакли.

Седамнаестог марта 2004. горело је Косово и Метохија. Преостали Срби и други неалбанци били су изложени невиђеном насиљу, терору и прогону Албанаца наочиглед бројних представника Кфора и Унмика (част изузецима који су свој задатак пожртвовано и крајње професионално обављали). Православне светиње и многа обновљена огњишта поново су била у пламену, а народ у збеговима.

Пре девет година, 24. марта снашла нас је још тежа мука. Проглашено је ратно стање, а ваздухопловне снаге НАТОа, без сагласности Савета безбедности УН, отпочеле су бесомучно бомбардовање и разарање Србије. Операција „Милосрдни анђеос“, у којој је учествовало 19. земаља, трајала је 78. дана. Погинуло је више од 2.000 цивила и око 1.000 војника, неколико хиљада је рањено, а многи се још увек воде као нестали. Последице разарања и данас су очите, а многе ране остале су незацељене.

Пребирајући по сећању подсетили смо се још неких трагичних мартовских догађаја. Другог марта 1992. године, у свадбеној поворци на Башчаршији у Сарајеву, снајперским хицем, који је испалио Рамиз Делалић, убијен је Никола Гардовић. Растурени су српски сватови и отпочео је грађански рат у Босни и Херцеговини, најкрвавија епизода у распаду некадашње Југославије. Злочинац је упамћен по бизарном признању недеља пред телевизијским камерама.

И девети март 1992. био је крвав. Два живота су изгубљена у антирежимским демонстрацијама, а тенкови ЈНА изашли су на улице Београда.

Ни 27. март не треба заборавити. Потписивања Тројног пакта, демонстрације и војни удар обележили су тај дан 1941. године. Шта је потом уследило – добро је познато.

Није ни април много бољи. Само још није дошао на ред, каже мој пријатељ, опхрван црним слутњама. Везе између свих ових догађаја можда постоје, мада су нама, обичним смртницима, углавном недокучиве. Довољно је да разумемо те опомене, да се у злу сабирамо и не делимо, али и да не губимо наду, јер март је и месец Великог поста, месец покајања, праштања и наде. ■

Јуриј Јовановић

ПРИЛОГ

АРСЕНАЛ 15

29

Са Галерије

ПЛАНИНА ИМА РЕЧ

53

ДРУШТВО

Усташки логор Јадовно

ПРЕЂУТАНА ИСТИНА

54

СВЕТ

Др Мартин ван Кревелд,
професор Јеврејског универзитета у Јерусалиму

ПЛАНИНА И ЊЕНА СЕНКА

57

Паралеле

РАТ ЗА ПРАШУМУ

61

КУЛТУРА

36. Фест

СВЕ СВОЈЕ СА СОБОМ НОСИМО

62

ФЕЉТОН

Пријатељска ватра (3)

КАД ПИЛОТИ ГРЕШЕ

66

ЦЕНОВНИК

ВОЈНЕ ТУРИСТИЧКЕ АГЕНЦИЈЕ

76

ИЗ АКТИВНОСТИ МИНИСТРА ОДБРАНЕ

РАЗГОВОР СА СТЕФАНОМ ЛЕНЕОМ

Министар одбране Драган Шутановац и директор Генералне дирекције ЕУ за политичко-војне односе Стефан Лене разговарали су, 12. марта у Београду, о тренутној безбедносно-политичкој ситуацији у региону.

Министар Шутановац је на састанку нагласио да се Србија противи успостављању мисије ЕУ на Косову и Метохији без одлуке Савета безбедности УН. Он је истакао да Србија рачуна на гаранције да ће Кфор и Унмик заштити српско и неалбанско становништво на Косову и Метохији.

Шутановац и Лене заједнички су закључили да је веома важно да се очувају мир и стабилност на Косову и Метохији. ■

СУСРЕТ СА КАИ АИДЕОМ

Министар одбране Драган Шутановац и политички директор Министарства спољних односа Краљевине Норвешке Каи Аиде, разговарали су 3. марта у Београду.

Министар Шутановац је на састанку изложио државну политику Србије о питању статуса Косова и Метохије.

Шутановац је нагласио да је најважније да се очувају мир и стабилност и да Србија рачуна на гаранције да ће снаге Кфора заштити српско и неалбанско становништво. ■

ПРИЈЕМ ДЕЛЕГАЦИЈЕ УПРАВЕ ЗА ВАНРЕДНЕ СИТУАЦИЈЕ

Поводом Светског дана цивилне заштите – 1. март, министар одбране Драган Шутановац примио је делегацију Управе за ванредне ситуације МО, коју је предводио начелник Управе Милан Попадић.

На састанку је било речи о статусу Управе за ванредне ситуације и укупном стању цивилне заштите у Србији. Посебно је истакнут велики допринос Тима за уништавање неексплодираних убојних средстава за безбедност грађана.

Светски дан цивилне заштите – 1. март, установљен је 1990. године, Одлуком Генералне скупштине Међународне организације цивилне заштите, са седиштем у Женеви. ■

МИНИСТАР ШУТАНОВАЦ ПОСЕТИО ГРАДИЛИШТЕ

РАДОВИ СЕ

Очекује се завршетак око 180 станова до јула ове године, а до краја 2009. још близу 600 станова

Министар одбране Драган Шутановац са сарадницима обишао је 5. марта градилиште војних станова на Бежанијској коси. Надлежни из Војнограђевинске дирекције и фирми извођача радова информисали су министра о динамици изградње, проблемима и плановима за завршетак радова.

Том приликом министар Шутановац је рекао да је земљиште намењено изградњи стамбених зграда за војна лица додељено осамдесетих година тадашњој ЈНА, а да је градња започета 1992, након чега је убрзо прекинута. Он је истакао да је Министарство крајем 2007. донело одлуку о наставку радова и нагласио да очекује завршетак око 180 станова до краја јула ове године, а да се до краја 2009. оконча изградња нешто мање од 600 станова.

ПОМОЋНИК МИНИСТРА ОДБРАНЕ ИЛ

НАСТАВЉАЈУ

Шугановац је рекао да Министарство намерава да обезбеди извршан број станова за службене потребе старешина на одређеним дужностима, а убрзо ће млађим припадницима Војске бити доступни и стамбени кредити по стимулативним условима. То значи, како је објаснио министар, да ће месечна рата таквих кредита бити отприлике у износу станарине.

Министар је рекао да ниједно министарство нема сличан проблем са стамбеним збрињавањем, подсетивши на велики број војних лица који су у Србију дошли из бивших југословенских република. Он је додао да према подацима са којима Министарство располаже, око 22.000 припадника Војске потражује стамбени простор.

Од укупно 782 војна стана на Бежанијској коси, како је рекао потпуковник Милован Остојић, начелник Војнограђевинске дирекције Београд, усељено је 209. Предстоји наставак изградње преостала 573, од чега за 394 тек треба да се распише јавна набавка, будући да су радови на њима прекинути још у почетној фази. ■

А. ПЕТРОВИЋ
Снимио Д. БАНДА

ИЈА ПИЛИПОВИЋ ПОСЕТИО ИНДИЈУ

Делегација Министарства одбране и одбрамбене индустрије Србије, са помоћником министра за материјалне ресурсе Илијом Пилиповићем на челу, боравила је крајем фебруара у Републици Индији. Циљ те посете био је обнављање војноекономске и целокупне сарадње у области одбране.

Делегацију Министарства одбране примили су државни министар за одбрану Палам Рају и високи представници у Министарству одбране Индије, Копненој војсци и Ваздухопловству индијских оружаних снага.

Илија Пилиповић је уручио писмо министра одбране Републике Србије упућено министру одбране Индије, у коме поздравља поновно успостављање војне сарадње.

Обострано је закључено да односе у области одбране треба ускладити са традиционално пријатељским односима два народа. Договорено је да се у наредном периоду размени посета експертских група два министарства ради конкретизација договорене сарадње. ■

ГЕНЕРАЛ ПОНОШ У ПОСЕТИ РУМУНИЈИ

Начелник Генералштаба Војске Србије генерал-потпуковник Здравко Понош боравио је у званичној посети Румунији, где се 11. марта састао са начелником Здруженог генералштаба

Оружаних снага Румуније адмиралом Георгијем Марином и државним секретаром Корнелијем Добрицојом. Генерал Понош је са саговорницима поделио искуства о реформи оружаних снага и разменио мишљења о билатералној војној сарадњи и актуелној војно-политичкој ситуацији у региону.

Током посете Румунији, генерал Понош је посетио Универзитет националне одбране „Карољ I” и специјалне јединице румунске војске.

Војске Србије и Румуније имају традиционално добру сарадњу. У току прошле године реализовано је 16 заједничких активности у Србији и Румунији, а међу њима најзначајнија је трилатерална вежба „Дунавска стража 07”.

Тежиште сарадње у овој години биће у области обуке и заједничких вежби. ■

ДЕЛЕГАЦИЈА МИНИСТАРСТВА ОДБРАНЕ У ОЕБСУ

Делегација Министарства одбране, коју је предводио начелник Управе за међународну војну сарадњу Милорад Периф, учествовала је 4. марта на Годишњој анализи спровођења мера за изградњу и јачање поверења у седишту Оебса у Бечу.

Република Србија, као једна од 56 чланица Оебса, активно учествује у раду те организације, посебно у оним активностима које су усмерене ка унапређењу безбедности. Учествовање Министарства одбране огледа се у спровођењу одредби Бечког документа 99, Кодекса понашања за политичко-војне аспекте безбедности, Споразума о подрегионалној контроли наоружања и других докумената Оебса, потом и у ангажовању војног представника у Сталној мисији Србије при Оебсу у Бечу.

У оквиру Годишње анализе одржан је и други по реду састанак начелника Верификационих центара, на којем су анализирани и унапређени практични аспекти примене Бечког документа 99. ■

Повода за разговор с првим човеком Војне академије генерал-мајором Видосавом Ковачевићем увек има на претек. Овог пута то је 18. март, предстојећи празник запослених у тој високообразовној установи, али и свих других у војном школству Србије. Прилика је то, не само за разговор о постигнутим резултатима у времену иза нас већ и о погледима у будућност људи који наредних година треба да ојачају строј професионалних официра Војске Србије.

Промене у образовању традиционално су веома ризичне, јер су евентуалне грешке видљиве тек за десетак година. И често их је готово немогуће отклонити. Зато је прво питање начелнику Војне академије управо оно о прилагођавању високог војног образовног система времену у коме живимо и променама које се одражавају на само биће војног школства.

■ Господине генерале, Војна академија још није пуноправни члан националног система високог образовања. То се, свакако, негативно одражава и на реформу самог војног школства. Докле сте стигли у прилагођавању високог војног образовања оном у грађанству?

■ Прилагођавање високог војног школства систему образовања у грађанству је, свакако, значајан део наших свакодневних напора. С једне стране, чувамо и усавршавамо оне наставне области које су за нас најважније, матичне, битне за Војну академију, оно што је суштински важно за образовање професионалних официра, а с друге поштујемо захтеве времена и наш образовни систем прилагођавамо захтевима *Болоњске декларације* и државе Србије. То је наша обавеза, не само према друштву и држави већ и према генерацијама младића које школујемо не за садашње већ за будуће време.

Наравно, развој и осавремењивање оног дела наставног плана и програма који се односи на војни позив јесте наш стални приоритет. Тај процес, у извесној мери, отежава нам чињеница што смо, из одређених, објективних разлога, остали ван националног *Закона о високом образовању*. Упркос томе, до сада смо, у билатералној, или мултилатералној сарадњи са факултетима Београдског универзитета, успели да реализујемо заједничке студијске програме и тако спасимо две генерације студената, који ће, у међувремену, окончати своје школовање и добити не само диплому Војне академије већ и тих факултета. То ће им омогућити да једног дана, када им престане

С ВРЕМЕНОМ

служба у Војсци, с дипломом неког од факултета Београдског универзитета, раде и у грађанству.

□ *Споразуми о пословно-техничкој сарадњи Војне академије с факултетима Београдског и Нишког универзитета и с Криминалистичко-полицијском академијом створили су оквирне могућности за отворенију сарадњу, размену студијских програма и професора, осмишљавање и реализацију заједничких пројеката... То је тек корак до интеграције војног високог школства у национални систем образовања?*

■ Док у другим земљама систем војног школовања чини део националног образовног система, дакле, имају дефинисан и признат статус, ми то још нисмо остварили. Зато се, војнички речено, боримо на два фронта. С једне стране, попут свих других факултета у нашој земљи, решavamo проблеме имплементације „Болоње“, а с друге стране, тражимо своје место под сунцем, односно, боримо се за укључивање у национални образовни ешелон и Законом о високом образовању. Док то не постигнемо, најбољи начин за наше приближавање националном образовном систему јесте потписивање сличних споразума. Они нам омогућавају да лакше реализујемо наш наставни план и програм и да рационално искористимо капацитете које поседујемо.

□ *Прича о модерној Војној академији не може да заобиђе предстојећу акредитацију. Захтеви су веома сложени, времена за њихово решавање је мало. Докле се стигло у том процесу?*

■ Ових смо дана поднели пријаву за акредитацију. То је обиман материјал, од неколико хиљада страница, у коме је до најситнијих детаља дефинисано апсолутно све што једну високообразовну установу чини модерном, ефикасном и квалитетном. Све је мање недоумица. Остало је да решимо неколико проблема, али нема никакве сумње да Војна академија заиста представља веома квалитетну високообразовну установу, не само у нашим националним оквирима већ и шире. О томе сведоче и наша искуства стечена приликом посета војним академијама и колеџима других земаља, као и мишљења представника страних високих војних школа који су током протекле године боравили на Академији. Није спорно да ћемо се акредитовати. Могућности постоје, а с колико студијских програма, наставних области, професора, доктора наука... то ћемо видети.

□ *Да ли су квалитетна интеграција војног образовног система у национални систем образовања и његово прилагођавање захтевима времена уопште могући без обједињавања свих чинилаца војног школства?*

■ Да бисмо се интегрисали са неким у грађанству, у ближнем или даљем окружењу, треба се прво објединити унутар система.

У том смислу било је размишљања и о формирању Универзитета одбране, о обједињавању Војне академије, ВМА, ВТИ, Института за стратегијска истраживања, Библиотеке... То би нам омогућило и квалитетнију акредитацију. Јер ту нису у питању само студијски програми, професори, матичне области. Треба одговорити и на многа друга питања, попут смештајних и образовних капацитета, броја професора с одговарајућим научним звањима, лабораторијских и кабинетских простора. Ми све то имамо, али на различитим локацијама, у различитим установама... Зато интеграција унутар система није лоша идеја, али се за сада од ње одустало. Надам се не сасвим, јер би нам то онемогућило ефикаснију и квалитетнију „експлоатацију војне памети“, и то у најкритичнијем периоду.

У време великих промена, реформе и реорганизације Војске, када се мењају профили родова, служби, мењају се или се прилагођавају, времену у коме живимо, мисија и визија војске, њени задаци и улога. Опасности које прете савременим друштвима веома су комплексне и зато смо сматрали да је интеграција наших војних образовних установа један од најефикаснијих начина за пружање комплексног и успешног одговора на те, најновије, изазове, попут тероризма или регионалних конфликата. Пошто немамо времена да чекамо, у акредитацију крећемо самостално, односно с капацитетима које има Војна академија.

Обједињавањем сва три нивоа школовања, средњег, високог и највишег у ШНО, под окриљем Војне академије учинили смо образовање за официрски позив не само квалитетнијим, рационалнијим и ефикаснијим већ и модернијим, ближим времену у коме живимо, времену које карактеришу висока интердисциплинарност и обједињеном образовних установа са сличним наставним садржајима.

□ *Војна академија је комплексна високообразовна установа, у чијем је саставу и Војна гимназија. Приче о њеној предаји Министарству просвете и извлачењу из система одбране понављају се, некад гласније, некад тише, кад год се амбициозније постави питање укључивања Војне академије у национални систем образовања. Да ли је то и сада тако?*

■ У оквиру реформе система одбране целокупно војно школство стављено је под јурисдикцију Војне академије, па тако и Војна гимназија. Она је остала у систему одбране, иако је било идеја да пређе у систем средњег образовања у оквиру Министарства просвете, али то још доведено није до краја. Проценили смо да је Војна гимназија потребна систему одбране. Не у обиму у каквом је сада, али с обзиром на њен доказани квалитет, значај и потребе квалитетног и стручног школовања будућих студената Војне академије, сматрамо да

АКАДЕМСКА И ВОЈНИЧКА ОРГАНИЗАЦИЈА

Циљ нове организације Војне академије, с деканатом, продеканима и катедрама, јесте да наш систем образовања организацијски прилагоди и приближи систему високог образовања у грађанству, односно на универзитетима. Сада имамо неупоредиво мањи број катедри. Од 44, колико их је било пре три године, свели смо их на свега десетак. Рационалнија организација омогућила нам је да се ефикасније посветимо и рационализујемо наставни план и програма и његовом прилагођавању, не само универзитетској настави већ и савременим захтевима Војске и државе у модерном времену. Све студенте смо организовали у три батаљона Копнене војске, Ваздухопловства и ПВО, те Логистике и у одред Морнарице. Таква војничка организација омогућава нам остваривање свих оних задатака који нису строго образовни. Наравно да овде водимо озбиљну бригу о целокупном животу и раду студената. Дакле, не само о реду и дисциплини већ и о свим другим чиниоцима васпитно-образовног процеса који се реализује у Војној академији. Кроз рад у батаљонима студенти се веома квалитетно и ефикасно припремају за сам наставни процес, о коме у највећој мери брине деканат.

још не можемо у потпуности да се одрекнемо те школе. За сада планирамо да у Војној гимназији задржимо два одељења за потребе Министарства одбране, док би већи део капацитета предали Министарству просвете за стварање једне елитне гимназије, у којој би се, с обзиром на традиционално веома висок квалитет ове образовне установе, школовали најбољи основци из целе Србије.

□ *Високи квалитет школовања у Војној гимназији одавно је познат. О томе довољно сведочи и податак да је неколико некадашњих ученика те школе, а сада студената Војне академије, на школовању у иностранству.*

■ И ове године наставили смо да шаљемо наше студенте, некадашње најбоље ученике Војне гимназије, у иностранство на даље образовање, тако да сада имамо шесторицу на школовању у Грчкој, петорицу у Италији и једног у Ваздухопловној академији у Колорудо Спрингсу, у САД. Ти момци су тамо међу најбољима и толико су добри да свакако заслужују да се о њима каже неколико речи. Познато је да су српски официри и раније у историји школовани у иностранству, али сада су то студенти, дакле, младић, који су у стране војне академије отишли веома млади, готово деца. Таква пракса није реткост у другим земљама, али у Србији се то први пут догађа. Тиме је и њихова и наша одговорност већа него у ранијим случајевима. Информације које смо до сада добили о њима, о резултатима које постижу, о њиховом понашању и угледу који имају не само међу вршњацима, него и код професора, свакако охрабрују.

□ *Део Војне академије је и Школа националне одбране, у којој се усавршавају најперспективнији официри Војске Србије. Да ли је реформа дотакла и ту, сада двостепену школу?*

■ Неки пројекти су у току, пре свега кад је реч о изменама наставних планова и програма у Командноштабној и Генералштабној школи. Озбиљна реформа је започета и кад је реч о избору кандидата за оба нивоа школовања, све су то каријерни официри за које се у Министарству одбране и ГШ ВС већ знају будућа постављења... Неке организационе дилеме које сада постоје решиће се после добијања акредитације за реализацију основних студија, тако да је за сада рано говорити о томе да ли ће нивои школовања у ШНО бити курсеви, или неки други облици стручног усавршавања. У сваком случају, постојаће нижи и виши нивои усавршавања, можда четири нивоа, по угледу на моделе стручног оспособљавања у армијама чија смо искуства до сада разматрали. Ма како било, незаобилазни учесници у настави у ШНО, поред највиших официра и команданата јединица Војске Србије, биће, као и до сада, представници државних органа, од државних саветника до министара и њихових помоћника.

□ *Да ли ће се неки од представника државних органа и институција које се баве пословима одбране и безбедности ускоро наћи и у улози полазника ШНО, као што је раније било?*

■ За сада то није у плану, али с тим праксом би свакако требало да се настави, тим пре што се, с повећањем цивилне контроле Војске, све више институција бави пословима и надлежностима из области система одбране и безбедности.

НЕМА МЕСТА СТРАХОВИМА

Кад је реч о нашој све већој сарадњи с цивилним факултетима, нема места страховима који се у Војсци понекад наслућују. Интеграција цивилног и војног образовања јесте захтев не само *Болоњске декларације* већ и модерне Европе.

С друге стране, бар кад је о Србији реч, блискост цивилног и војног образовног система није нешто непознато. Сетимо се само некадашњих високих официра српске војске, који су били чланови Краљевске академије наука, попут генерала Јована Мишковића, Живојина Павловића и многих других генерала, чланова САНУ. Још у то време професори београдских факултета, Правног, или Економског, на пример, своје радове објављивали су у „Ратнику“, или су тражили да на „њиховим“ факултетима своја предавања држе војни професори. Зато не треба да се плашимо приближавања цивилног и војног школства, као ни све веће сарадње наше Војне академије с високообразовним установама других армија.

Приметили смо да управо међу представницима тих државних институција има заинтересованих за стицање знања из области безбедности, па и неких стручних војних знања. Реформа војног образовног система и његово приближавање цивилном, свакако ће омогућити задовољавање и њихових интереса. Уосталом, ми стално истичемо да реформа образовања није ни једносмеран ни коначан процес. Она стално, непрекидно траје. То је и разумљиво ако се зна да, кад размишљамо о модернизацији и осавременјевању образовног система, ми размишљамо у циклусима. Ми не школујемо официре за време у коме се они оспособљавају већ за деценију, или две касније. То се, при пројектовању система образовања, наставних планова и програма, студијских и других програма мора узимати у обзир. Зато ми већ сада размишљамо о 2020, 2030. години, о системима наоружања која ћемо онда имати, о безбедносним изазовима и ризицима тог времена. У том смислу размишљамо и о образовању најодговорнијих људи из цивилних установа и институција које се баве системом одбране и безбедности, односно нашим матичним областима, да тако кажем.

□ *Кад је реч о плановима за будућност, како видите улогу Војне академије у региону? Да ли су реалне шансе за формирање регионалног центра војног образовања на Бањници?*

■ Војна академија дефинитивно има капацитете и могућности за оснивање регионалног центра у области војног образовања, али је потребно реално сагледавање студијских програма у којима смо, или можемо постати, лидери. Треба пронаћи неки празан простор, неку област за коју нису заинтересоване земље у окружењу. И ту је, наиме, дошло до „поделе рада“. За сада само шаљемо децу у иностранство, док на нашим основним студијама немамо странце. За више нивое образовања, међутим, имамо заинтересованих. У ШНО тако имамо једног мајора кинеске армије, а следеће године ће и у том погледу бити нешто боље, судећи бар по неким најавима и захтевима из иностраних армија да организујемо курсеве српског језика за одређени број њихових припадника.

□ *Сарадња Војне академије са сличним образовним установама развијених армија и размена искустава део су покушаја да што безболније стигнете до циља, до квалитетнијег и ефикаснијег система школовања будућних официра Војске Србије. Које су академије биле најзанимљивије, чија су искуства најперспективнија?*

КАСАРНА ГЕНЕРАЛ ЈОВАН МИШКОВИЋ

Од ове године Дан војног школства обележавамо као Дан Војне академије, чиме само враћамо дуг Артиљеријској школи, формираној далеке 1850. године, док је прича о војном школству у Србији још старија и датира негде око 1830. Поред тога, касарна у којој је смештена Војна академија од 18. марта носиће име генерала Јована Мишковића, јединог председника Краљевске академије наука из редова официра. У оквиру Војне академије су сада сви нивои војног школовања, што такође оправдава наше опредељење да 18. март изаберемо за Дан ове високообразовне установе.

■ Током протекле године представници Војне академије обišли су високе војне образовне установе Грчке, Турске, Италије, Русије, Белгије, Норвешке, САД, Велике Британије, Чешке... У нашој Војној академији били су представници 52 делегације високих војних школа из Кине, Велике Британије, Грчке, Турске, Италије, САД, Француске... Стекли смо драгоцену искуства о војном систему образовања многих земаља и нека од њих свакако ћемо искористити у нашим пројекцијама. Недавно смо потписали споразум са Универзитетом одбране Чешке Републике, која важи за лидера војног образовања у Средњој Европи и једну од водећих земаља у примени *Болоњске декларације* у војном школству. Успеси које су они постигли доказали су да то није немогуће спојити. Они су систем војног школства веома квалитетно решили у оквиру свог националног образовног система, што им је, онда, омогућило лакшу имплементацију *Болоњске декларације* у војном образовању.

□ *Незаобилазни део реформе Војске и војног образовног система јесте и школовање девојака на Војној академији. Ове године, после строге селекције, примили сте 30 представница лепшег пола. Како су се снашле и да ли су оправдале очекивања?*

■ И поред дуге историје војног школства у Србији, школовање девојака за нас је ново искуство. После вишегодишњег испитивања праксе у другим армијама, закључили смо да с тим треба покушати. Показало се да су припаднице нежнијег пола до сада биле ускраћене за могућност школовања у војним образовним установама без правог разлога. Резултати које постижу девојке не разликују се од оних које бележе младићи. Неколико девојака које су ушле с минимумом бодова теже се сналази, баш као и њихове колеге. Нема других проблема. Показало се да, због ефикасније и квалитетније селекције, треба обезбедити већи број кандидата за школовање у Војној академији, чиме бисмо добили и бољи улаз. То, наравно, важи и за младиће и за девојке. Настава у Војној академији је веома квалитетна, напорна, на моменте и исцрпљујућа. Не знам за факултет на коме студенти током школовања положу 45 до 50 испита, као што то чине на Академији. Дакле, и девојке и младићи имају исти наставни план и програм, савлађују исте напоре и тешкоће, реализују исту практичну наставу. Девојке можда теже подносе напорне вежбе, терене, рад с оружјем, али зато су, понекад, боље у савлађивању неких општих, или стручних предмета. Искуства су још недовољна, квалитетније оцене имаћемо кад у Академију примимо још неку генерацију девојака.

□ *На крају, предстоји вам обележавање Дана Војне академије. Уз честитке и питање да ли сте задовољни резултатима постигнутим у години за нама?*

■ *Време у коме живимо није време за славље. Зато ми 18. марта нећемо превише славити, иако за то имамо разлога, него ћемо, зарад свих оних људи који своју неисцрпну енергију, ентузијазам и знање улажу у образовање генерација и генерација младића одређених за официрски позив и усавршавање већ искусних и доказаних официра, на достојан начин да обележимо Дан наше установе. Том приликом јавности ћемо представити резултате које смо постигли током једногодишњег периода иза нас и амбициозне планове, које тек треба да остваримо, док онај исцрпнији извештај о резултатима рада у Војној академији, као што је познато, редовно подносимо првенствено нашој Војсци, односно Министарству одбране и Генералштабу, а затим држави и грађанима Србије, приликом промовисања потпоручника испред Скупштине. ■*

Душан ГЛИШИЋ
Снимио Звонко ПЕРГЕ

ПЕНЗИОНИСАЊЕ
ПРОФЕСИОНАЛНИХ
ВОЈНИХ ЛИЦАСАДАШЊИ
УСЛОВИ
ОСТАЈУ

Нацрт новог закона о пензијско-инвалидском осигурању предвиђа да се садашње одредбе Закона о Војсци Србије, које се односе на стицање права на пензију професионалних војних лица и утврђивање њеног износа, примењују до краја 2010. године, а Министарство одбране инсистира да ти повољнији услови важе и после тог рока

Професионална војна лица која ове и у наредне две године стижу право на пензију, оствариће то право према одредбама новог Закона о Војсци Србије, који је ступио на снагу 1. јануара 2008. године.

У разговору са државним секретаром Министарства одбране Игором Јовичићем сазнали смо да Нацрт новог закона о пензијско-инвалидском осигурању, који регулише ту материју, предвиђа да садашње одредбе Закона о Војсци Србије, које се односе на стицање права на пензију професионалних војних лица и утврђивање њене висине, остају да важе до краја 2010. године. Јовичић истиче да Министарство одбране инсистира да и каснијим регулисањем овог питања пензионисање професионалних војних лица буде под повољнијим условима у односу на остале категорије запослених.

„Таква повољност дала би вишеструке предности у предвидности војне каријере, утицала би на веће опредељивање младих људи за војни позив и учинила би ефикаснијим управљање људским ресурсима. Све то истовремено даје позитивне ефекте у јачању система одбране”, каже Игор Јовичић.

■ ПЕНЗИЈА КАО ПОСЛЕДЊА ПЛАТА

Да подсетимо, према важећим прописима војни осигураник стиче право на старосну пензију када наврши 60 година живота, за жене је то 55 година, и најмање 20 година пензијског стажа.

Право на превремену пензију војни осигураник остварује са 35 година пензијског стажа и 55 година живота, а жене са 30 година пензијског стажа и 50 година живота. Треба имати у виду да се прописана старосна граница сразмерно смањује за време проведено на дужностима на којима се стаж осигурања рачуна са увећаним трајањем.

Поред претходних услова, официру и подофициру служба може престати са правом на пензију са навршених 20 година пензијског стажа, од којих најмање 10 у својству професионалног војног лица, ако то захтевају потребе службе настале услед организацијско-мобилизацијских промена.

У том случају висина пензије износи 55 посто (за жене 57,5 посто) од пензијског основа. За сваку годину преко 20 година, пензија се увећава 2,5 посто, а преко 30 година 0,5 посто од пензијског основа.

*Државни секретар Игор Јовичић:
Интерес система одбране је да пензионисање професионалних војних лица буде под повољнијим условима у односу на остале категорије запослених*

Актуелни прописи даље кажу да до доношења закона о пензијско-инвалидском осигурању војних осигураника, пензијски основ за обрачун војне пензије чини месечни износ плате, без пореза и доприноса, који војном осигуранику припада у месецу у којем му престаје служба.

Пошто је најављено да ће се измене закона о пензијско-инвалидском осигурању примењивати од априла 2008. године, војна лица којима се ближи пензионисање су у неизвесности под којим условима ће отићи у пензију. Свакако да су повољнији они које прописује *Закон о Војсци Србије*, него они који важе за остале категорије запослених.

Та бојазан, према уверавањима државног секретара Игорa Јовичића, нема основа. „Ради се о комплексној и осетљивој материји, која тражи опрезан приступ, уз уважавање интереса појединаца и самог система одбране, али и специфичности и значаја војне службе. Зато наглашавам да сада неће бити никаквих промена у методологији обрачуна и висини пензија. Нацрт новог закона о пензијско-инвалидском осигурању оставља садашње услове на снази до краја 2010. године”, истиче Јовичић. Он додаје да је такав однос и према правима из здравственог осигурања, где су представници Министарства одбране такође укључени у одговарајућа тела за израду нових прописа, са јасним инструкцијама како да и убудуће заштите права војних осигураника.

Представници Министарства одбране из Фонда СОВО и Управе за кадрове, који су укључени у рад радне групе Министарства за рад, запошљавање и социјалну политику, за израду новог закона, сагласили су се са предлогом да измене закона важе од априла ове године и да од 1. јануара 2009. то министарство преузме надлежности, имовину, средства и запослене у Фонду СОВО. Предложили су, и то је важно истаћи, да се на професионална војна лица трајно примењују садашње одредбе *Закона о Војсци Србије* у погледу права из пензијско-инвалидског осигурања, јер је то пре свега интерес система одбране.

Као аргументи наведени су и бројни објективни разлози, као што су непостојање базе података о исплаћеним зарадама за цео радни век и разликовање система плата и социјалног осигурања у односу на Републику Србију до 1. јануара 2008, због чега је немогуће на професионална војна лица применити општи режим утврђивања права на пензију. Што се тиче периода после пензионисања, ступањем на снагу новог *Закона о Војсци Србије* престале су да важе одредбе претходног закона које се односе на усклађивање пензија према кретању плата професионалних војника. Пензије војних осигураника усклађиваће се по динамици и на начин утврђен законом којим се уређује пензијско и инвалидско осигурање.

■ НОРМАТИВНА РЕГУЛАТИВА

У наставку разговора са државним секретаром Игором Јовичићем занимало нас је докле се стигло са израдом нормативне регулативе која проистиче из *Закона о одбрани* и *Закона о Војсци Србије*.

„То је веома обиман посао, проистекао из та два системска закона који су темељ даље изградње система одбране. Следи доношење 109 различитих општих аката, од којих је 13 из надлежности Скупштине Србије, као што су закони и стратегијско-доктринарни документи, 19 из надлежности председника Републике, 37 из надлежности Владе, 42 из надлежности министра одбране и осам из надлежности начелника Генералштаба”, појашњава Јовичић.

Тако су у финалној фази израде нацрти *Закона о војној, радној и материјалној обавези*, *Закона о цивилном служењу* и *Закона о цивилној заштити*. Формирана је радна група за израду закона о Војнообавештајној и Војнобезбедносној агенцији. Министарство одбране је иницирало израду низа прописа чији су предлагачи друга министарства, а односе се на систем одбране.

„Из овога се види да је нормативна активност веома богата, ради се много, али ми који смо ангажовани на томе знамо да је ефекат постигнут тек када се закон или уредба усвоји. Али смо уверени да ћемо и на том послу бити подједнако успешни, као и на доношењу ова два системска закона која нам омогућавају даљу реформу система одбране”, закључује Игор Јовичић. ■

Р. МУТАВЦИЋ

НАГРАЂЕНИ УЧЕСНИЦИ ВЕЖБЕ СРЕТЕЊЕ-08

За успешну организацију и реализацију интервидовске вежбе *Сретење-08*, која је поводом Дана Војске Србије изведена 15. фебруара у Нишу, министар одбране Драган Шутановац новчаном наградом наградио је пуковника Небојшу Ђукановића из Команде Ваздухопловства и противваздухопловне одбране, пуковника Војина Јондића из Команде Копнене војске и потпуковника Зорана Насковића на дужности у Трећој бригади Копнене војске. Новчану награду добили су и мајор Александар Икодиновић из Треће бригаде и капетан Небојша Недељковић, припадник Мешовите артиљеријске бригаде.

Истим поводом, начелник Генералштаба Војске Србије генерал-потпуковник Здравко Понош новчаном наградом наградио је потпуковника Горана Праштала из Команде Копнене војске, потпуковнике Мирољуба Дошовића и Зорана Продановића, припаднике 98. авијацијске базе, капетана Горана Стојкова на дужности у Специјалној бригади и старијег водника Ивана Миличића из 250. ракетне бригаде. Потпуковник Сава Миленковић из 250. ракетне бригаде, мајор Роберт Јелен и старији водник прве класе Предраг Цицмиловић из 204. авијацијске базе похваљени су за ангажовање током вежбе.

Командант Копнене војске генерал-потпуковник Младен Ђирковић новчаном наградом наградио је капетана Горана Цолића из Специјалне бригаде, потпуковника Срђана Илића, на дужности у Команди Копнене војске, мајора Милоша Ристића из 36. тенковског батаљона Треће бригаде, затим, старијег водника Срђана Станковића и цивилно лице Чеду Шкорића, припаднике Мешовите артиљеријске бригаде. Наградним одсуством награђени су потпуковник Бора Станковић из Команде Копнене војске, мајор Драган Глигић, на дужности у 3. батаљону војне полиције, поручници Милан Девић из Команде Треће бригаде и Малиша Милошевић, припадник 246. батаљона АБХО, као и десетар по уговору Бобан Стојановић из Мешовите артиљеријске бригаде. Генерал Ђирковић похвалио је потпуковника Николу Жуловића из Команде Копнене војске, старијег водника Сашу Јовановића и десетара по уговору Ненада Васића, на дужности у 246. батаљону АБХО. ■ В. П.

ОФИЦИРИ ВОЈСКЕ СРБИЈЕ У МИСИЈИ УН У ЛИБЕРИЈИ

Припадници Војске Србије, мајор Верољуб Миленковић и капетан корвете Никола Стаменковић, отпутовали су у мировну мисију Уједињених нација у Либерiji – UNMIL. Тиме је започело њихово једногодишње ангажовање на дужности војних посматрача у мисији.

Од децембра 2003. године, када су упућена два војна посматрача из ВСЦГ, контингент је увећаван до шест официра, који се смењују једном годишње. До сада су у мисији UNMIL ангажована 24 припадника Министарства одбране и Војске Србије.

Мировна мисија Уједињених нација у Либерiji успостављена је Резолуцијом СБ УН 1509, усвојеном 19. септембра 2003. године. ■

ДЕЛЕГАЦИЈА МИНИСТАРСТВА ОДБРАНЕ НА САСТАНКУ МИНИСТАРА ОДБРАНЕ У СОФИЈИ

ОДГОВОРНОСТ ЗА РАЗВОЈ РЕГИОНА

Делегација Министарства одбране Србије, коју је предводио државни секретар мр Душан Спасојевић, учествовала је 11. марта у Софији на састанку министара одбране у оквиру Процеса сарадње југоисточне Европе (South East Europe Cooperation Process)

Уводном говору премијер Бугарске Сергеј Станишев посебно је нагласио велики потенцијал земаља региона за активно учешће у постизању општег мира и стабилности и ширим интеграцијама.

На састанку је поновљена приврженост наставку промовисања и интензивирања регионалне сарадње, добросуседских односа и интеграција, те потреба преузимања сопствене одговорности за развој региона. Изражена је снажна воља да се изнађу заједнички одговори на регионалне изазове и асиметричне претње, а у складу са општеувојеним принципима и заједничким вредностима. Закључено је да трансформација у сектору безбедности и области одбране несумњиво доприноси општем развоју сваке земље појединачно и региону у целини. Посебно је истакнута потреба за бољом координацијом заједничких активности ради избегавања њиховог дуплирања и усмеравања напора и ресурса на националне и регионалне приоритете.

Државни секретар мр Душан Спасојевић, у свом говору је потврдио интерес и спремност Србије да и даље буде активан чинилац у постизању мира и стабилности у региону, те да настави процес интеграције Србије у Европу. Он је указао да је за Србију неприхватљиво једнострано и нелегално проглашење независности Косова и Метохије, које је у супротности са Повељом УН, Резолуцијом 1244 Савета безбедности УН и Хелсиншким завршним документом. Он је нагласио да Србија неће прихватити наметање решења за статус Косова. Истакао је и да је за Србију прихватљиво евентуално ангажовање ЕУ на Косову, само уз одговарају-

ћу резолуцију Савета безбедности УН, и изразио уверење да су Кфор и Унмик у стању да спрече било какво насиље против српске и других неалбанских етничких заједница, те да заштите верске објекте и споменике културе на Косову и Метохији.

Душан Спасојевић је истакао да је сарадња Војске Србије и Кфора веома добра и у функцији одржавања мира и стабилности у том делу Србије. Такође, он је изнео чврста уверавања да ће Србија наставити да даје пуну подршку и учествује у регионалним иницијативама.

Спасојевић је разговарао са министром одбране Румуније, те министром одбране Молдавије, што је уједно био и први сусрет на том нивоу између представника два министарства, замеником министра одбране Бугарске и државним секретаром Министарства одбране Хрватске. Државни секретар Спасојевић је посебно захвалио министру одбране Румуније Теодору Малескану, наглашавајући принципијелан став Румуније да не призна једнострано проглашење независности Косова. Министар одбране Румуније још једном је пренео став и дао чврста уверавања да Румунија остаје на својим позицијама да неће признати независност Косова и да подржава напоре које улаже Србија у заштити својих интереса.

На састанку министара одбране у оквиру Процеса сарадње југоисточне Европе учествовале су и делегације земаља региона, које су предводили министри одбране Босне и Херцеговине, Турске, Грчке, Албаније, Румуније, Молдавије, потом заменици министра Македоније, Црне Горе и државни секретар Министарства одбране Хрватске. Поред представника земаља региона, учествовали су и представници Европске уније, НАТО, Савета за регионалну сарадњу – Пакта стабилности југоисточне Европе, Центра за регионалну сарадњу – RACVIAC, Центра за контролу стрелачког наоружања и лаког оружја у југоисточној Европи (SEESAC), Иницијативе за превенцију и деловање у случају катастрофа (DPPI) и Центра за демократску контролу оружаних снага (DCAF). ■

ВОЈНА САРАДЊА СА БУГАРСКОМ

Приликом сусрета са бугарском делегацијом потписан је План билатералне војне сарадње између Србије и Бугарске за 2008. годину. План су потписали начелници управа за међународну војну сарадњу министарстава одбране Србије и Бугарске – Милорад Перић и Јордан Божилов.

Пише
Љубодраг
СТОЈАДИНОВИЋ

ВОДА ЖИВОТА

Цена нафте је давно прекорачила разумну границу од 100 долара по барелу. Мало који Србин тачно зна колико литра стаје у барел, и углавном мисли да га се то не тиче. Али свако повећање цена удара га по новчанику. Сваки пумпација нема друга посла него прати раст вредности светске, углавном арапске нафте. О акцизама овде не говоримо, то је угодна надлежност државних власти.

Навикли смо на неисцрпне изворе енергије. У изанђалим америчким филмовима нису ретке овакве сцене: неки смувани фармер копа јарак да му не бежи стока, кад испод ашова шикне нафта. Он сав замазан и замашћен радосно трчи да јави домаћици и децици. Све се мења, мистер Слим је управо наишао на жицу злата!

Један бивши амерички државни секретар, мислим да се зове Хенри Кисинџер, сигуран је да ће у будућности бити много ратова. Пре свега због енергије и воде. Богате нације су свој процват засновале на јефтиној нафти. Ако тај извор социјалног спокојства почне да пресушује, та текућина се једноставно може отети. У ствари, не баш једноставно. Потребно је много лицемерја, насилне дипломатије и неубедљивих доказа, како би се „национални интереси“ остварили хиљадама миља од сопствене обале.

Али изгледа да долазе времена у којима неће бити такве хипокризије. Ратови за приступ изворима енергије и питке воде избијаће „отворених карата“. Отприлике овако: ми смо јачи, немамо довољно воде, долазимо да је узмемо од вас!

Све то звучи као надрифантасична басна из будућности. Мада у суштини није. Вода коју пијемо не може да дође ниоткуда. Има процена да је човек, све радећи за свој смртоносни прогрес, неповратно загадио скоро трећину најбоље питке течности. Ако не рачунамо глечере, каже се да ту драгоценост коју не поштујемо, без велике стрепње од нестанка, можемо да трошимо негде до 2050. Или још коју годину приде. А после тога, хтели или не, морамо да пређемо на пиво! Мада ни вино са сифоном соде није лоше. И то је само хедонистичка носталгија за српском чаршијом прошлога века.

Нестанак воде угрозиће најслабије народе. Оне који имају воду, али не могу да је одбране. У Саудијској Арабији и Кувајту литар питке воде трипут је скупљи од киле бензина. Тај ће се однос вртоглаво мењати у корист течности без боје мириса и укуса, коју толико потцењујемо кад је имамо на претек.

Америка је у својој историји, поред Хенрија Кисинџера, имала много колоритних државних секретара. На пример, Медлин Олбрајт, жену која је своју каријеру направила градећи себе као аутистичног милитаристу. У Србији, она је лик са застрашујуће политичке карикатуре, омрзнута симбол насиља без разума.

Е, та особа се понова јавила са својим пројекцијамата рата и мира, као манекен оног првог феномена у међудржавним односима. Може бити да се још једном окуша на месту државне секретарице, ако Хила-

ри Клинтон заседне у Белу кућу. Не као прва дама, наравно, него као председница.

Зашто је могући повратак Медлинке тако важан за будућу историју света? Па, јесте, та жена је најавила нова и тешка заоштравања, посебно у „контроли енергије“. Њена геостратешка размишљања у најмању руку враћају свет у хладни рат. Ако не и у нешто горе. Она је најавила оне политике у којој нема дипломатских пренемагања него се иде бизонским или булдожер (Холбрук) стилем, у сам центар ствари. Дакле, пре око месец дана, Олбрајтова је негде рекла да „није праведно да Русија толика богатства Сибира експлоатише сама!“

Хоће ли Медведев и Путин лепо признати како је непристојно да се Руси сами баве толиким Сибиrom и његовим благом, па као добри домаћини позвати Вашингтон на заједничку експлоатацију и поделу нађеног? Питање би било сасвим безвезно да није изазвано сулудом експликацијом Медлин Олбрајт.

И без држава које су чиниле Совјетски Савез, Русија је једна од (просторно) највећих империја у историји. Сибир је био бесконачни азил за прогањене у царској Русији, и застрашујућа дестинација у Стаљиновом СССР-у. Видели смо како изгледа Сибир у визури Никите Михалкова: бесконачна шума са лишћем из михољског лета.

Олбрајтова говори само језиком могуће агресивне политике, јер није у власти. Но, пре десетак дана, неколико европских института за стратешка истраживања и пројекције наговестило је могућност „чистих“ ратова у скорој будућности. Што ће рећи да нема говора о сукобима за доминацију над нацијама и просторима, него само за енергију и воду. А то значи управо најсуровију доминацију у областима које су институти негирали. Додуше, они су навели и могућност сукоба око елементарног животног простора, због феномена који се зове глобално отопљавање.

Ако се растопе земљини полови, као што је већ почело, милиони људи ће бежати према југу и северу, зависно где су се нашли, како би се спасли од новог попола. Копоно ће бити сан свих снова, као у доба Ноа и његове Арке.

Све се, као и увек, креће у границама апсурда. Истовремена борба свих против свих, за копоно, воду и енергију. Можда овде треба додати и храну, јер и ње неће бити кад ничег другог нема.

Боже сачувај да сам овим текстом желео некога да препаднем. Али, како рече стари добри Алфред Хичкок, страх не изазивају ни непогоде, ни чудовишта, ни звери, него само људи.

Србија је привилегована у свету природе: нема овде леда, пустиње, оркана, цунамија, вуклана и земљотреса. Људи из света нису нам наклоњени, као ни ми сами себи. То изазива стрепњу, коју ова генерација не уме да отклони, или нема с ким.

Треба нам само чиста енергија из бистре главе и кладенац исто такве воде. ■

Аутор је коментатор листа „Политика“

Неколико европских института за стратешка истраживања и пројекције наговестило је могућност „чистих“ ратова у скорој будућности. Што ће рећи да нема говора о сукобима за доминацију над нацијама и просторима, него само за енергију и воду.

ОПТИМИЗАМ С ПОКРИЋЕМ

Краси их стручност, богатство идеја, радна енергија и професионални ентузијазам. Делују тимски, а задатке припремају плански, темељно и дугорочно. Баве се одговорним послом, од државног интереса. Иза њих стоје резултати и признања из целог света, али они желе да буду још бржи и ефикаснији. То је само делић слике о људима из Управе за ванредне ситуације.

Имали смо прилику да окусимо разне врсте недаћа. И сећамо се њихове горчине. Грувале су по нама бомбе, плавиле реке, пустошила нас клизишта, експлодирала складишта... Да буде веће, свака невоља остављала је опасне трагове. Сналазили смо се како смо знали и умели, али видљиво је било да нам недостаје целовит систем заштите становништва и материјалних добара. Срећом, неће нас више пратити тамне сенке прошлости.

Бесмислено је ламентирати над оним како је и шта било. Било па прошло, живимо у сасвим другим околностима. Зло увек вреба неспремне и неодлучне, па наплаћује рачуне са великим каматама. Опоравак од губитака дуго траје, а много боли. Темељ за дугорочно корисну идеју јесте закон, на њему почива све што је значајно и што обавезује.

Ови редови посвећени су људима чији је посао управо брига о животима и материјалним добрима. Њихова адреса је Управа за ванредне ситуације Министарства одбране Републике Србије. Први утисак стиче се у осећању позитивне енергије, радне атмосфере и динамике лишене нервозног ишчекивања. А потом стижу информације, богате садржајем, без сувишних речи и хвалоспева, поткрепљене чињеницама, чврстим уверењем, нескривеном амбицијом. Реч је о људима који су, пре свега, изградили међусобно поверење, добро се познају, дуго су у тиму који побеђује. Краси их стручност, добра радна енергија, одговоран приступ задацима... Свест о томе да раде нешто корисно за свој народ и државу, ма како патетично звучало, грађена је годинама, наравно, уз упоран рад и одрицање од слободног времена, сна и личног задовољства. Они су и доказ да сваки посао може бити креативан, ма колико се креће у строгим оквирима задатих постулата.

За ову прилику, саговорници су Бранко Јовановић, заменик начелника Управе за ванредне ситуације, Братислав Ранчић, начелник Одељења цивилне заштите и службе осматрања и обавештавања, и Живко Бабовић, шеф Одсека цивилне заштите.

■ ПО СЛОВУ ЗАКОНА

Први март је међународни Дан цивилне заштите, датум који се обележава широм света, прилика да се сумирају резултати рада.

— Тим поводом, примио нас је министар одбране Драган Шутановац, који је изразио задовољство због оног што смо постигли у протеклом периоду. Година иза нас обележена је низом активности, пре свега у области нормативно-правног уређења области одбране, а самим тим заштите и спасавања. Темељи система су дефинисани *Законом о одбрани*, члановима 77. и 79. У

Бранко Јовановић

УНИШТАВАЊЕ НЕЕКСПЛОДИРАНИХ УБОЈНИХ СРЕДСТАВА

Знамо колико је ратова само у новијој историји протутњало нашим просторима. И сваки је оставио дубок траг. Дубок, у правом смислу речи. Разне бомбе, муниција или мине леже и вребају жртве. Те скривене убице проналази тим, тачније група за уништавање неексплодираних убојних средстава из Одељења за цивилну заштиту Управе за ванредне ситуације. На њиховој страни су огромно искуство, доказана стручност и висок ниво професионалне етике. Они ће ових дана добити међународни сертификат, документ који верификује њихово знање, са снагом препоруке да свој посао могу обављати и широм света.

Према мишљењу господина Јовановића, нема земље у Европи која има квалификованији и искуснији кадар из те области од наше. Групу која увек побеђује подмуклог противника чине: потпуковник Срећко Гавриловић, руководилац, мајор Драган Јовановић, заменик руководиоца, старији водник Драган Стојковић, пиротехничар, и старији водник Никола Радосављевић, пиротехничар.

Ево њиховог учинка у 2007. години – од 538 пријава, реализовано је 496 или 92 одсто. Уклоњено је или уништено 2.410 ко-

мада различитих неексплодираних убојних средстава – десет авио-бомби, 65 касетних бомби, 1.012 ручних бомби, 240 артиљеријских пројектила, 12 ручних бацача ракета, 125 минобацачких мина, 90 тромблонских мина, 45 противтенковских мина, 88 противпешадијских мина, 713 комада противавионске муниције, 2.500 комада пешадијске муниције, 100 килограма експлозива и барута, упалача, детонаторских каписли, хемијских и пиротехничких средстава...

складу с тим, Управа за ванредне ситуације завршила је *Нацрт закона о цивилној заштити*. У оквиру Министарства одбране начињен је реформски корак и Управа која се бави заштитом и спасавањем променила је име. Раније се звала Управа за одбрану, а сада носи назив Управа за ванредне ситуације – каже Јовановић.

У чему је суштина *Закона о цивилној заштити*?

– Он је реформски, на њему смо дуго и упорно радили сагледавајући, пре свега, стварне потребе, могућности друштва, рационално коришћење ресурса, унапређење кадровске структуре... Настојали смо да систем буде рационалан, децентрализован и сврсисходан. Децентрализација се огледа у већим овлашћењима локалне самоуправе у организовању цивилне заштите. Држава ће се бринуту о систему организације до нивоа округа, а даље локална самоуправа. *Законом* је предвиђено формирање штабова ЦЗ, који ће руководити и координирати све активности у области заштите и спасавања у Србији, на свим нивоима. Затим смо предвидели формирање специјалних јединица на државном нивоу, док ће се на нивоу општина формирати јединице опште намене и радне јединице. Поново уводимо јединице опште намене и први пут радне јединице. Радне јединице су састави који не изискују посебну обуку и опрему, а довољно су бројни и мобилни. На пример, за случај акцидентних ситуација, брзо стижу на место догађаја и спречавају даље ширење несреће – појашњава заменик начелника Управе.

■ ВАНРЕДНА СИТУАЦИЈА

Ефикасност у сваком погледу подразумева и ваљану обуку, савремена средства, опрему. Шта ће се урадити на том плану?

– Формираћемо четири наставна центра у Београду, Новом Саду, Крагујевцу и Нишу. То је покривање коридора 10, места где ће се обучавати припадници јединица цивилне заштите и специјализованих јединица. Предвидели смо да се тамо служи и цивилни

Братислав Ранчић

војни рок, јер ће се ти младићи оспособити за неке дужности и много тога научити. Реч је и о логистичким базама свих будућих акција заштите и спасавања у Републици Србији. Тамо ћемо формирати државну јединицу цивилне заштите (ЦЗ).

У јавности је постојала недоумица око појма увођења ванредне ситуације. Како је најбоље објаснити?

– Тачно, новим *Законом* дали смо могућност проглашавања ванредне ситуације. То није знак за панику већ за акцију. Ванредна ситуација није исто што и ван-

редно стање. Разумем да је наш народ осетљив на ову тему јер смо прошли много тога, али хајде да се не враћамо у прошлост већ да гледамо шта је пред нама. Када, на пример, неку општину захвати елементарна непогода ширих размера, председник општине може да прогласи ванредну ситуацију како би се свим расположивим снагама и средствима заштитили људи и материјална добра. Словом *Закона* то је обавезујуће за све! Друштвена предузећа, службе, државне и приватне фирме, правна лица... На нивоу града то би изгледало овако: Београд је престоница, њен градоначелник је уједно и командант цивилне заштите. Рецимо да је угрожено неколико општина. Тада ће прогласити ванредну ситуацију, што значи да се сви расположиви капацитети стављају у функцију заштите и спасавања. Нема изузетака! – објаснио је Јовановић.

Тешко је побројати све задатке који се налазе пред Управом. Наведимо неке од значајнијих.

– Област цивилне заштите је мултидисциплинарна делатност. Сарадња са државним органима није само пожељна већ је неопходна. На пример, са Министарством за заштиту животне средине имамо заједнички пројекат за који је *Национални инвестициони план* одвојио средства у износу од 63 милиона динара. Она ће бити намењена ефикаснијем и савременијем раду центара за обавештавање у случају хемијских акцидента. Тиме би се брже и ефикасније деловало. У надлежности Министарства за заштиту животне средине су хемијски акциденти, а у надлежности наше управе је систем за осматрање, обавештавање и узбуњивање становништва. Овакав вид сарадње је значајан искорак у будућност и пример како се може и мора радити.

Одличну сарадњу имамо и са Републичким хидрометеоролошким заводом. Од њих стално добијамо податке, краткорочне и дугорочне прогнозе. Сарадња са Војском Србије је за сваку похвалу. То смо доказали у многим акцијама. Сетимо се поплава, експлозије складишта муниције у Параћину, клизишта... Добру сарадњу имамо са свим структурама Генералштаба Војске, јединицама и установама. Један конкретан пример: прошле године смо од Војске преузели опрему која њима није неопходна, а нама ће свакако добро доћи.

У том смислу, морам да поменем и сарадњу са Министарством здравља. Реч је о преузимању маневарских болница, које ће у нашим складиштима бити чуване и одржаване, а злу не требало наћи ће се правовремено тамо где се укаже потреба – каже Братислав Ранчић, начелник Одељења цивилне заштите и службе осматрања и обавештавања.

■ БРОЈ 112

Ускоро ће бити уведен нови телефонски број – 112, уместо досадашњег 985, којим се позивају центри за обавештавање. Шта ће се суштински променити?

У СУСРЕТ ВОДЕНОМ ТАЛАСУ

– Први мартовски дани обећавају лепо и мирно пролеће. Међутим, искуства нас уче да водене токове треба посматрати с великом опрезношћу. Ето, Хидрометеоролошки завод, с којим смо у сталној вези, обавестио нас је да ће, према прогнозама румунске хидролошке службе, водостаји у Банату бити у мањем, а у горњим токовима Тамиша и Тисе у већем порасту. Ми не знамо хоће ли реке тећи коритима или се излити преко њих – каже Јовановић.

Стање на терену захтева брзу акцију, па су штабовима за цивилну заштиту у могуће угроженом региону стигла наређења. Најпре да се одрже седнице штабова на којима ће се свим учесницима у заштити од поплава указати на потребу предузимања благовремених припрема за спровођење превентивних мера. А онда следе упутства за начелнике окружних и општинских штабова, које у најкраћем изгледа овако – јединствено деловање свих снага у акцијама заштите и спасавања становништва и материјалних добара, а да носилац свих активности буде штаб цивилне заштите образован за одређену територију. Да се успостави непосредни контакт са свим водопривредним центрима, уз захтев јавним и комуналним предузећима да се отклоне сви кварови и недостаци, обезбеди проходност кишне и канализационе мреже.

Посебна пажња мора се обратити на исправност воде за пиће са свих изворишта, припреме цистерне и алтернативни начини снабдевања становништва пијаћом водом.

Од органа локалне самоуправе очекује се да обезбеде тимове за евентуалну евакуацију и смештај угроженог становништва и процену настале штете на свим објектима. Ту су и обавезни планови за формирање стручних екипа које би пратиле епидемиолошку ситуацију на терену.

Интензивира се рад центара за обавештавање који ће пратити и прикупљати све информације о водостају. Наравно, уз наглашену сарадњу са средствима јавног информисања.

– То је иначе јединствен број у Европи, а код нас ће значити формирање оперативних центара „112“, одакле ће се координисати сви позиви и дистрибуција задатака. Једноставно и ефикасно. Тај број ће важити до нивоа окружних центара, с тим што ће општински центри имати могућност да формирају своје центре који ће бити повезани у јединствен систем осматрања и обавештавања у Републици Србији. Постојећи систем за осматрање и обавештавање, са своја 33 центра, ради непрекидно 24 часа. Представља одличну базу са искусним кадром и уз предвиђена техничка осавре-

Живко Бабовић

мењавања биће на врхунском нивоу.

Новим Законом смањен је број сигнала који ће се емитовати. Постоји добар темељ из кога ће развити оно што је могуће и неопходно. Имамо велико искуство из 1999. године када су се сирене свакодневно оглашавале и уносиле велику узнемиреност код становништва – истиче Живко Бабовић, шеф Одсека цивилне заштите.

Нема сумње да људи из Управе ваљано раде свој посао. Захваљујући знању и искуству пребродили су многе препреке у трансформацији, избегли непотребан губитак времена, сачували енергију. Постојеће ресурсе зналачки користе, имају визију будућности, иду у сусрет догађајима, а изненађења свде на минимум. Тражили су и нашли свој курс од кога неће одступити, за добро свих наших људи и државе Србије. ■

Бранко КОПУНОВИЋ

ЦЕНТАР РЕГИОНАЛНЕ САРАДЊЕ

У Народном позоришту у Београду одржана је свечана академија поводом Дана Војномедицинске академије – 2. марта и 164. годишњице њеног постојања и рада

Свечаности су присуствовали министар одбране Драган Шутановац, начелник Генералштаба ВС генерал-потпуковник Здравко Понош, министри у Влади Србије, представници Министарства одбране и Војске Србије, традиционалних верских заједница, страни војни изасланици и угледне личности из научног и културног живота.

Честитајући празник, министар одбране Драган Шутановац је истакао да је Војномедицинска академија препознатљива у систему одбране у нашој земљи, али и у читавом свету. „Готово све стране

делегације са којима сам имао прилике да разговарам, показале су занимање за наше војно здравство, посебно за ВМА”, рекао је министар Шутановац и додао да је спровођењем програма интензивне међународне војне сарадње, учешћем на међународним скуповима, презентовањем квалитета и капацитета бројним страним делегацијама, у свету запаженим научним радовима и пројектима из области медицине, ВМА постала водећа војномедицинска установа у региону, и шире.

Говорећи о техничкој опремљености ВМА, министар Шутановац је рекао „У прошлој су години сопственим инвестицијама и значајним издвајањем из буџета Министарства одбране набављени најсавременији медицински уређаји и осавремењени технички капацитети, што ће допринети да ВМА прошири своје могућности и јача лидерство које је стекла”.

Министар Шутановац је као приоритетне задатке у наредном периоду истакао да се у сарадњи са Министарством за науку и уз подршку Владе, ВМА уврсти у регистар научних установа Србије.

Госте је на свечаној академији поздравио генерал-мајор проф. др Миодраг Јевтић, начелник ВМА, и истакао да су три темеља постојања те институције – лечење, наука и едукација. Генерал Јевтић је подсетио на бројна признања која је ВМА добила за свој рад у прошлој години, а посебни резултати су промовисање ВМА у регионални центар војномедицинске сарадње и укључење у мрежу здравствених установа Србије од 1. јануара ове године.

На свечаној академији, у забавно и уметничком програму наступили су Уметнички ансамбл „Станислав Бинички”, Драгана Југовић дел Монако, Живан Сарамандић, Константин Костјуков, Константин Тешеа, Симонида Ђорђевић и Народни ансамбл „Коло”. ■

М. ШВЕДИЋ

Снимио Г. СТАНКОВИЋ

СЕДНИЦА

НАСТАВНО-НАУЧНОГ ВЕЋА

Поводом 2. марта – Дана ВМА, одржана је свечана седница Наставно-научног већа, на којој су проглашени нови доктори и магистри наука. Нови доктори наука јесу Вукосава Ђорђевић-Милић, Гордана Арсић-Комљеновић, Гордана Остојић, Марина Петровић, Небојша Јеремић, Ненад Перишић, а магистри наука Зденка Стојановић, Предраг Алексић и Снежана Зеба.

За најбољу организациону јединицу ВМА проглашена је Клиника за ургентну интерну медицину, а аутор године „Војносанитетског прегледа” јесте Снежана Ђорђевић.

У 92. класи Школе резервних официра најуспешнији је био др Горан Киш, а затим др Милош Јовићевић. Тројица слушаца деле треће место – др стоматолозије Немања Поповић, др Александар Николић и др Александар Тасић.

Подељене су и захвалнице установама са којима је ВМА успешно сарађивала у прошлој години – Медицинском факултету у Крагујевцу, Јавном комуналном предузећу „Београд-пут”, Рударском басену „Колубара”, Новинском центру „Одбрана” и Редакцији ТВ емисије „Дозволите”. Исто признање добили су и појединци – Светлана Вукајловић, директор републичког Завода за здравствено осигурање Србије, и Мирослав Илић, естрадни уметник.

КУРС ЗА УЧЕШЋЕ У МИРОВНИМ ОПЕРАЦИЈАМА

ПОД ПЛАВИМ ШЛЕМОМ

На завршној вежби приказани су поступци међународних снага у случајевима када је нарушена безбедност простора који оне контролишу

На војном полигону у Бубањ-поток, надамак Београда, недавно је одржана завршна вежба полазника курса за оспособљавање командног кадра јединица за учешће у мировним операцијама. Курс је организовао Центар за мировне операције Генералштаба Војске Србије, како би се наше старешине оспособиле за командовање у мировним операцијама под окриљем Уједињених нација (УН). Завршној вежби присуствовао је и начелник Центра пуковник Јелесије Радивојевић.

Како је истакао директор курса, потпуковник Ђорђе Симовић, полазници су после двонедељне обуке овладали процедурама за поступање снага УН у случајевима нарушавања безбедности у зони коју контролишу.

Вежба је почела приказом претреса цивила на контролном пункту УН и реаговања у случају препознавања лица с потернице. На осталим радним тачкама демонстрирани су поступци у ситуацијама када се од међународних мировних снага очекују брзе и одлучне реакције.

Одбијање напада терориста на објекат у коме бораве цивили и на колону војних возила, ескортна војно-полицajsка

пратња локалних званичника, уклањање нелегалног контролног пункта локалних паравојних јединица и разбијање насилних демонстрација у његовој близини, били су задаци на којима се проверавала оспособљеност полазника курса.

Приказане су и ситуације препознавања и заустављања кријумчарске групе и супротстављање демонстрантима.

Старешине Војске Србије показали су током вежбе високу оспособљеност за евентуално учешће у мировним операцијама под окриљем УН.

На крају су им уручена уверења о успешно завршеној обуци. ■

А. АНТИЋ
Снимео Д. БАНДА

КОНТРОЛНИ ПУНКТ

Стални контролни пункт, права касарна у малом, поставља се на улазу и излазу из насељеног места. Фортификациски објекти на њему обухватају барикаде за скретање возила, место за чекање возила на претрес када има више возила у колони и место за претрес возила.

Ту су и шатори за смену у приправности, место за одмор смене у приправности, простор за претрес лица, шатор дежурног пункта, али и место за претрес жена и осматрачница.

Возило на пункту мировњаца најпре контролишу споља, па тек онда прегледају моторни део. Специјалним огледалом проверавају да ли испод возила има експлозива. Будност на пункту је током свих 24 сата.

ПОТПИСАН ПЛАН ВОЈНЕ САРАДЊЕ СА СЛОВАЧКОМ

План билатералне војне сарадње Србије и Словачке за 2008. годину потписан је 28. фебруара, на састанку начелника Управе за међународну војну сарадњу Милорада Перића са словачким изаслаником одбране пуковником Франтишком Михаљиком.

План обухвата више активности у Србији и Словачкој и омогућава наставак и унапређење билатералне сарадње у области одбране. Посебно су значајне размене студената војних академија, као најбољи инструмент за стицање непосредних контаката и трајних веза припадника оружаних снага две земље.

Министарство одбране ће, такође, учинити све из своје надлежности да подржи обележавање 90. годишњице погибје 44 чешка и словачка војника у Крагујевцу, које је предвиђено за 21. јун ове године.

Словачко војно присуство у оквиру Кфора даје значајан допринос очувању мира и безбедности на Косову и Метохији. ■

ПРОМОЦИЈА РЕЗЕРВНИХ ПОТПОРУЧНИКА

Најмлађи резервни потпоручници 122. класе пешадије, 107. класе артиљерије, 106. класе инжењерије, 94. класе техничке

службе КоВ и септембарске класе санитетске службе, на свечаности у касарни „Генерал Јован Мишковић“ на Бањици, 29. фебруара, добили су прве официрске чинове.

Пуковник др Јоже Сивачек, декан Војне академије, обраћајући се присутнима подсетио је на традицију школовања резервних старешина у нашој војсци. Он је новонапређеним резервним потпоручницима честитао на труду и успеху који су постигли, изражавајући уверење да су током шестомесечног школовања и стажирања стекли довољно знања да, уколико затреба, стану раме уз раме са професионалним официрима.

Први у рангу је резервни пешадијски потпоручник Никола Величковић, са просеком 9,67, док је најуспешнији међу слушаоцима санитетске службе Горан Киш, доктор медицине, са просечном оценом 8,68. ■

ВОЈНИ ИЗДАВАЧИ НА НОВОСАДСКОМ САЈМУ

На овогодишњем 14. међународном салону књига, који се одржава у хали *Мастер* Новосадског сајма од 13. до 18. марта, наступају све значајније издавачке, новинско-издавачке куће и књижари из земље, те већи број издавача из иностранства.

Новински центар *Одбрана* представио је посетиоцима магазин *Одбрана* и специјално издање *Арсенал*. На штанду се, по популарној цени, могу наћи и сувенири са обележјима Србије и Војске Србије и папирна галантерија.

Војноиздавачки завод излаже тридесетак нових издања из домена геополитике, историје, војне публицистике и медицине, али и овогодишње репрезентативно издање, монографију *Српска војска* аутора др Бојана Димитријевића.

Сажамске манифестације, Салон књига, Арт експо и Салон намештаја, које се одржавају под заједничким називом *Излог креација и умећа*, отворили су књижевница Вида Огњеновић и Бојан Пајтић, председник Извршног већа Војводине. ■

Б. М. П.

ПОКЛОНИ ДЕЦИ У ЧИТЛУКУ

У оквиру акције Министарства одбране и Војске Србије „Нацртај цртеж – лети хеликоптером“, 29. фебруара су у забавишној групи, у селу Читлук код Крушевца, уручени поклони деци која су у акцији освојила специјалну награду за најоригиналнији групни рад.

Поклоне су деци уручила два пилота Војске Србије, а захвалница Министарства одбране за посебни допринос акцији додељена је директорки Предшколске установе „Ната Вељковић“. Договорено је да се за децу забавишне групе „Читлук“ ускоро организује и посета војном аеродрому Лађевци.

Том посетом завршена је последња активност у оквиру акције „Нацртај цртеж – лети хеликоптером“, која је започета у септембру прошле године и којој се одазвало више од 3.000 деце из целе Србије. ■

АЕРОДРОМИ У ДЕЧЈОЈ МАШТИ

У Музеју ваздухопловства на београдском аеродрому „Никола Тесла“, 10. марта отворена је изложба радова са ликовног конкурса „Млади уметници 2007“, који је организовао Ваздухопловни савез Србије.

У радовима представљеним на изложби, која ће трајати до 10. априла, ђаци су, на маштовит начин, приказали свој доживљај ваздухопловне луке.

Радови приспели на конкурс оцењивани су у три категорије, према узрасту аутора, па су тако за најуспелија дела у категорији малишана рођених од 1997. до 2000. године проглашени цртежи Норберта Козле из школе „10. октобар“ из Суботице, Николе Стојменовића из школе „Свети Сава“ из Панчева и Андрије Галоње из школе „Павле Савић“ из Београда.

Међу цртежима деце рођене између 1993. и 1996. године најбољи су били радови Данице Анђелковић из школе „Краљ Александар Први“ са Новог Београда, Иване Стевановић из школе „Момчило Живојиновић“ из Младеновца и Иване Медић из школе „Јован Јовановић Змај“ из Суботице.

У категорији младих уметника од 1989. до 1992. годишта награђени су Катарина Момировић из школе „Момчило Живојиновић“ из Младеновца, Тијана Миленковић из школе „Вук Караџић“ из Крагујевца и Марко Гавриловић из младеновачке школе „Момчило Живојиновић“.

Пристигле цртеже прегледао је жири, којим је председавао сликар капетан Никола Ђуричко. Свој суд дали су и академски сликари мр Инга Михаиловић и Милош Павловић.

Жири је доделио и специјалне награде дипломе школама које су биле најактивније у слању цртежа на конкурс – „Вук Караџић“ из Сочанице на Косову, „Павле Илић“ из Прахова и „Ђуро Салај“ из Суботице. Свим награђенима дипломе је уручио председник Ваздухопловног савеза Србије Лабуд Булатовић. ■

А. А.

Првенство Србије у веслању на ергометрима

ПОБЕДНИК ВОЈНА АКАДЕМИЈА

У Војној гимназији у Београду, 2. марта, одржано је 15. првенство Србије у веслању на ергометрима. Учествовала су 234 такмичара из 12 клубова и 22 студента Београдског универзитета, укључујући и студенте Војне академије. Резултати су послати Светском веслачком удружењу, што ће сваком такмичару омогућити да на Интернету пронађе које место у свету заузима у тој спортој дисциплини.

Највећи успех на такмичењу остварила је Војна академија, која је у екипној конкуренцији освојила прво место. Њени припадници заузели су сва три прва места у конкуренцији студената и студенткиња. Дарко Митровић је први, Милош Ристић други, а Милош Симић трећи у тој категорији. Невена Јовановић, Татјана Мирковић и Марија Марковић освојиле су прво, друго и треће место у конкуренцији студенткиња.

У категорији сениора прво место заузео је Чедомир Никитовић, члан веслачког клуба *Данубиус*, у категорији лаких сениора победио је Горан Недељковић (*Смедерево*), а у категорији сениорки злато је освојила Ива Обрадовић. Први међу јуниорима био је Игор Лучић (*Партизан*), златна јуниорка је Јелена Зеленовић (*Данубиус*), а Лаура Пионтех (*Палић*) прва међу лаким сениоркама. Прва места заузели су и кадет Александар Филиповић (*Смедерево*), кадеткиња Јована Арсић (*Зренекс*), пиониор Урош Станојевић (*Смедерево*), пионирка Јелена Момиров (*Бегеј*) и ветеран Саша Илић (*Смедерево*).

Успех који су студенти Војне академије постигли потврђује колико вредно раде и припремају се за такмичења, као што је оно на једриличарској регати у Ливорну. Позив је већ стигао и академици се надају да ће им у мају бити омогућено да учествују на такмичењу које ће окупити кадете бројних морнаричких академија из целог света.

Војна академија негује веслање на ергометрима дуже од четири године, од када је опремљена савременим машинама. Веслање је један од најпожељнијих спортова за припаднике оружаних снага, јер развија снагу, брзину, издржљивост и друге пожељне особине које чине основ физичке спремности савременог професионалног војника. ■

С. ЂОКИЋ

Снимио Г. СТАНКОВИЋ

ВОЈНИЦИ ВИРТУЕЛНОГ СВЕТА

У будућности,
са развојем нових
технологија и система,
информациони
потенцијал јавног
и приватног сектора,
али и терористичких
организација и
екстремних појединаца,
стално ће се увећавати.
Информациони рат води
се без прекида,
што информациону
безбедност чини
нераздвојним делом
националне безбедности.

Масовна информатизација готово свих пословних функција савременог друштва огледа се у најширој примени рачунара, Интернета, и све већег броја уређаја у чијем се функционисању користе савремене информационе и комуникационе технологије. Према излагању председника Друштва за информатику Србије Николе Марковића, на недавном *округлом столу* посвећеном информационој безбедности, одржаном у Академији за дипломатију и безбедност, бројни су подаци који указују на то да је и Србија на путу убрзане информатизације. Крајем 2007. године у свету се користило око милијарду и по рачунара, а готово 1,2 милијарде људи користило је Интернет. У Србији 26,5 посто домаћинстава има рачунар, а 18,5 има и Интернет. Рачунаре користи 33,6 посто грађана Србије, а мобилни телефон 71,2 посто. У 97,3 посто предузећа са више од десет запослених користе се рачунари, а Интернет у 90,2 посто. Готово 30 посто платног промета у нашој земљи обавља се електронски.

Улазак у информационо друштво праћен је бројним предностима. Огроман је пораст доступних информација, због чега пословање постаје ефикасније и економичније. Унапређени су квалитет и брзина управљања и одлучивања, развила су се нова радна места и производи, док се државне границе виртуелно прескачу као од шале.

– Изградња информационог друштва јесте тежња свих развијених земаља света, а изузетни резултати постижу се и у Русији, Кини, Индији. Многе су државе за кратко време, захваљујући томе, промениле привредну структуру и обезбедиле нова радна места. Корист увелико надмашује нежељене ефекте, али се и они морају размотрити. Неке од тих *нуспојава* везане су за информациону безбедност. Наиме, са развојем информатизације расту и опасности по сигурност информација и информационих систем – истакао је на округлом столу Марковић, који је информациону безбедност одредио као процес сталног одржавања сигурности информационих система.

Снимио Н. ПАНЧИЋ

Информациону безбедност нарочито угрожавају заказивања опреме, софтвера и енергетског напајања, вируси, електронско прислушкивање, одбијање услуге, прикривени улаз, сајбер шпијунажа, компјутерске крађе и преваре, нарушавање приватности, уцењивање. Пример из САД, где је само 2006. године штета од свих облика информационог угрожавања износила двеста милијарди долара, довољно говори колика штета може да настане.

■ РИЗИЦИ

Магистар Душан Васић ризике види у могућности губљења приватности, стварању нових облика криминала, уз велико питање да ли ће уопште бити откривено да су кривична дела почињена. Развој информационе технологије са собом носи и могућност угрожавања безбедности државе, због чега је неопходно на одговарајући начин правно уредити ту област, али и проширити безбедносну културу, посебно државних чиновника, припадника МУП-а и Војске. Обавештајне структуре треба пажљиво да користе рачунар, како податке који би требало да остану тајни, не би учинили јавним. Др Тодор Петковић скренуо је пажњу на везу пословне шпијунаже и глобалне економије, наглашавајући да је информација-кључни елемент равн капиталу. Тај капитал треба чувати, јер је виртуелни свет препун „војника зомбија“, како их је назвао Војислав Родић, спремних да на позив крену у напад, избришу, промене или украду податке из рачунара.

Те слабости информационе технологије отварају низ етичких, кривичноправних и других питања, с којима ће се и Србија све чешће суочавати. Примера ради, осетљиви подаци о личности мораће да се заштите прецизним одређивањем онога ко може да их прикупља, који подаци могу да се траже, како се чувају и коме могу да буду доступни. Развој информационе безбедности у Србији креће се у институционалном оквиру који чине закони, стратегија развоја информационог друштва, одговарајуће деловање МУП-а и Министарства за телекомуникације и информатичко друштво, а подразумева и организовање правосудних органа за гоњење високотехнолошког криминала, чуло се на скупу.

■ ИНФОРМАТИЧКО РАТОВАЊЕ

Врхунска технолошка достигнућа имају изванредан значај и у савременим оружаном сукобима. Како су се информациони системи развили у значајан чинилац функционисања савремених држава, деловање против њих, било манипулацијом информацијама или неутралисањем мреже комуникација, представља вид сукоба. Неки аутори по речима др Бошка Радића тај вид сукоба називају *информатичко ратовање*, ново по методама, али старо по концепту. Информатичко ратовање је део информационог ратовања које се састоји од активности које се предузимају да би се постигла информативна предност у оквиру националне војне стратегије. Те активности се састоје из деловања на информације и информационе системе противника, уз унапређивање и заштиту сопствених информатичких система и информација. У садржају синтагме информатичко ратовање могли би се разликовати: *рат за информацију*, *рат против информације* и *рат помоћу информације*.

Предности информатичког ратовања су бројне: оно захтева мало почетних улагања, има јасно одређене циљеве, уз релативно лако оствариве медијске ефекте и сигуран ефекат замајца. Изазивачи тог *рата* и његови учесници тешко могу да се открију, што им обезбеђује иницијативу у избору времена, места и начина дејства. У оном сегменту у

ОКРУГЛИ СТО

Друштво за информатику Србије, Агенција за безбедносни консалтинг и инжењеринг (ЗИПА) и Академија за дипломатију и безбедност, организовале су крајем фебруара *округли сто* на коме се расправљало о „Информационој безбедности савременог друштва“.

На том скупу, одржаном у Академији за дипломатију и безбедност, сагледавали су се стање и мере потребне за изградњу информационе безбедности у привреди, јавном и приватном сектору. Учешће стручњака из различитих области, као што су др Андреја Савић, Никола Марковић, Војислав Родић, др Бошко Родић, Александар Трифони, др Тодор Петковић, др Светозар Радишић, мр Бранислав Лучић и мр Душан Васић, омогућило је да се тема сагледа са више, чак и неочекиваних аспеката.

Покренута су и бројна питања на које би Србија, као земља пред којом је незаобилазни информациони напредак, морала да пружи одговоре и настави да развија информациону безбедност.

УГРОЖАВАЊЕ БЕЗБЕДНОСТИ

Информациона пиратерија прва је на листи начина на који се угрожава информациона безбедност у нас, а следе злоупотреба платних картица и напади на корпоративне мреже. Унапређивањем рада и прописа који прате ту област, као и предузимањем организационих и техничких мера (антивирус програма, криптографисање, заштитни зид...) опасности се могу свести до разумног нивоа, истакао је Никола Марковић.

Ради повећања информативне безбедности треба развити и додатне прописе, стручно ојачати органе правосудја и МУП-а, повећати безбедносну културу друштва, усвојити кодекс информатике и стратегију информационе безбедности и применити стандарде за безбедности информација ИСО 19790, ИСО 27000, чуло се током расправе на Академији за дипломатију и безбедност.

СЕДАМ ГРЕХОВА

Кривични законик Републике Србије препознаје седам дела против безбедности података у рачунару: оштећење рачунарских података и програма; рачунарска саботажа; прavljeње и уношење рачунарских вируса; рачунарске преваре; неовлашћени приступ заштићеном рачунару, рачунарској мрежи и електронској обради података; спречавање и ограничавање приступа јавној рачунарској мрежи и, на крају, неовлашћено коришћење рачунара или мреже.

коме настоји да противнику обезбеди пријем неодговарајућих информација (информација на основу којих командовање не може да донесе правремену и ваљану одлуку) и прекине проток информација, информатичко ратовање обухвата и елементе пропаганде.

У будућности, са развојем нових технологија и система, информациони потенцијал не само јавног сектора већ и терористичких организација и екстремних појединаца стално ће се увећавати. Информациони рат, уосталом, како је то рекао на округлом столу др Бошко Родић, води се непрекидно, 24 сата. И зато је информациона безбедност нераздвојиви део националне безбедности. ■

Снежана ЂОКИЋ

НА ДВОСТРУКОМ

ВОЈНО ОБРАЗОВАЊЕ У ЦЕНТРАЛНОЈ ЕВРОПИ

КОЛО СЕКУ

Војне образовне институције, које школују кадар само за потребе система одбране, налазе се у Словенији, Словачкој, Хрватској, Србији и Аустрији. У Пољској, Чешкој Републици, Мађарској и Румунији у систему војног образовања основани су универзитети који испуњавају захтеве министарства одбране и војске за школовање кадра, а у њима се могу школовати и цивили.

Остаци Централноевропског форума војног образовања, радног тела које делује у оквиру Конференције команданата, који је недавно одржан на Универзитету одбране у Брну, присуствовали су команданти војнообразовних институција балтичких земаља – Пољске, Чешке, Словачке, Аустрије, Мађарске, Словеније, Хрватске, Румуније и Србије. Делегацију Министарства одбране наше земље представљали су помоћник министра за људске ресурсе др Бојан Димитријевић, декан Војне академије пуковник др Јоже Сивачек и продекан пуковник др Младен Вуруна.

■ ВОЈНОШКОЛСКЕ ИНСТИТУЦИЈЕ

Током првог дана скупа учесницима су презентоване војне образовне институције Централноевропског региона, њихови капацитети и могућности, облици образовања и усавршавања, али и степен акредитације.

У оквиру региона издваја се неколико различитих форми школа, које се могу сврстати у две групе – војне образовне и војно-цивилне образовне институције. Војно-цивилне образовне институције школују и цивили на бечелор и мастер студијама, попут осталих факултета или универзитета.

Војне образовне институције, које школују кадар само за потребе система одбране, налазе се у Словенији, Словачкој, Хрватској, Србији и Аустрији. У Пољској, Чешкој Републици, Мађарској и Румунији, у систему војног образовања основани су универзитети који испуњавају захтеве министарства одбране и војске за школовање кадра али се у њима могу школовати и цивили.

Начин рада универзитета одбране заснива се на законима о високом образовању, који важе за све сличне институције у земљи, али су испоштоване и све специфичности једне кадровске војне школе. Потребне војске задовољавају се оспособљавањем официра за дужности, наставом и обуком из неакредитованих садржаја, те

различитим облицима усавршавања старешина током професионалне каријере. Образовање официра за професију почива на акредитованим студијским програмима који треба да обезбеде успешно извршавање задатака који су дефинисани мисијама војске, али и да омогуће наставак каријере у цивилном сектору.

У средњоевропском простору војне школе налазе се махом у саставу генералштаба или су организационе целине министарства одбране. Уколико су у саставу министарства, генералштаб је одговоран за садржаје војног образовања и обуке, односно за стручну припрему официра за основне дужности. У односу на остале земље Централне Европе, војнообразовни системи Словеније и Хрватске су део генералштаба оружаних снага. У другим државама, војне академије и универзитети припадају министарствима одбране. Важно је напоменути да се у Хрватској и Словенији кадети, као најбројнија популација студената у систему војног образовања, школују на цивилним факултетима, где стичу бечелор дипломе. Војне школе Словеније и Хрватске сведене су на центре за обуку кадета и институције одговорне за стручна усавршавања официра. У осталим земљама централноевропског региона, образовање кадета је сте у надлежности војнообразовних институција.

У свим земљама Централне Европе војно образовање почива на законима о високом образовању и законима о универзитету, који прецизирају успостављање, организовање и спровођење делатности. Поменути закони су исти за све сличне образовне институције у земљи. Превазиђен је модел посебног закона којим се регулише војно образовање.

■ АКРЕДИТОВАНЕ СТУДИЈЕ

Различити су начини на који се организује војнообразовна делатност у државама Централне Европе. У Словенији и Хрватској, на пример, кадети се школују на цивилним факултетима, док се у оквиру система војног образовања налази Школа за официрске кандидате (Словенија) и Часничка школа (Хрватска). У њима се припремају кадети, са дипломом бечелора, за официрски позив. Даље школовање официра у Словенији изводи се у Командноштабној школи, у којој официри стичу и диплому мастера са неког од словеначких универзитета. У Хрватској су за школовање професионалних официра одговорне Командноштабна школа и Ратни колеџ.

У Академији оружаних снага Републике Словачке „Генерал Милан Растислав Штефаник“ образује се кадар само до нивоа бечелора. После тога припремају се кадети за дужност у Националној академији одбране „Маршал Андреј Хадик“, где се реализују и остали курсеви стручног усавршавања. Од следеће школске године Национална академија одбране прећи ће у састав Академије оружаних снага.

У војнообразовним системима Румуније и Пољске постоје војне академије видова и техничке војне академије у којима школовање кадета траје три до четири године. Последипломске студије и последиломска стручна усавршавања реализују се у националним универзитетима одбране, који постоје у обе земље. Интересантно је да такви универзитети нуде и бечелор студије, што је услов да се институција акредитије као универзитет. Полазници бечелор студија у Румунији су дипломанти бивше Официрске школе, док су на бечелор студијама у Пољској уписани студенти цивили и студенти који се школују за потребе државне администрације и органа власти.

Универзитет одбране у Чешкој је једина војна високообразовна институција централноевропског региона која је акредитовала студијске програме сва три нивоа у три образовна поља – друштво-

но-хуманистичко, техничко-технолошко и медицина. Универзитет је одговоран за образовање официра од кадета до генерала, од бечелора до доктора наука. После стицања дипломе бечелора кадети се упућују у центар за обуку у Вишкову, где се припремају за почетну дужност. Пошто проведу одређен број година у служби школовање могу наставити на мастер студијама, а затим и на курсевима усавршавања.

Национални универзитет одбране „Зрињи Миклош“ Републике Мађарске организује бечелор студије у трајању од три и по године или 210 ECTS кредита за област војних студија. Мастер студије трају једну и по годину или 90 ECTS кредита. За цивилне студенте на Универзитету „Зрињи Миклош“ студије трају три плус две године, односно 180 плус 120 ECTS кредита. У текућој школској години на универзитету је започело школовање 318 кадета, 62 студента Министарства правде и 376 цивилних студената. Сви цивилни студенти самостално финансирају школовање.

■ РЕГИОНАЛНА САРАДЊА

Унутар средњоевропског региона исти је ниво образовања младих официра, потпоручника – бечелор. Сви кадети школују се по студијским програмима који су усклађени са *Болоњском декларацијом*, законима о високом образовању и националним стандардима који прате процес акредитације. Општеприхваћени модел школовања у војнообразовним институцијама региона, сем у нашој земљи, јесте три плус два плус три, или три године за бечелор, две за мастер и три за докторске студије.

У Републици Мађарској интегрисан је систем војног образовања у колективни систем безбедности. На њиховом универзитету одбране школују се, поред кадета за потребе Министарства одбране и оружаних снага, студенти за потребе Министарства правде, Граничне службе, Агенције за елементарне непогоде, Националних служби безбедности, Ватрогасне службе, Цивилне одбране и органа локалне власти.

Чешки универзитет одбране је једина војнообразовна институција региона која је акредитована у три образовна поља, чиме се могу похвалити само најјачи европски универзитети.

Другог дана учесници састанка разговарали су о достигнућима у имплементацији Болоњске декларације и могућностима сарадње земаља региона. Оквир за сарадњу представља примена закона о високом образовању и закона о универзитетима, који важе за све сличне институције у држави, те потпуно усвајање Повеље *Болоњске декларације* и примена европског система трансфера кредита.

Војнообразовне институције средњоевропског региона направиле су значајан искорак у реформи високог образовања, али су пројектовани циљеви и достигнут степен реформе различити, што сарадњу сужава на мањи број земаља и академија које су међусобно сличне. Као подстицај, који би помогао да се поменуте разлике превазиђу, понуђен је модел сарадње изван Erasmus-a – успостављање посебног оквира који би испоштовао специфичности региона и одређених војнообразовних институција.

Састанак у Чешкој Републици показао је пут којим треба да иде и реорганизација војног образовања у Републици Србији. То је модел акредитације, која почива на нашем Закону о високом образовању. На тај начин, Војна академија Републике Србије, институција која је и у Средњој Европи веома уважавана, може постати равноправан и конкурентан партнер осталим земљама региона и са њима сарађивати у области војног образовања. ■

Др Младен ВУРУНА

Учесници Централно европског форума о војном образовању

ВОЈНА ГИМНАЗИЈА

ШКОЛА КОЈА НЕМА ЦЕНУ

Ту се образује, васпитава и стасава најмлађа снага одбрамбеног система државе. Од четрнаесте до осамнаесте године младићи из свих крајева земље у Гимназији уче о науци, култури духа и тела, патриотизму и другарској оданости. Свако од њих после мале матуре гледа осам до десет година унапред – у дан промоције у чин официра. За то је потребно више од обичне жеље, амбиције или мотивације – потребно је одрицање.

Једног мајског праскозорја, пре неколико година, колона од око 150 младића газила је Хумском улицом из правца Булеvara мира. „Наздравите другови...“, орила се песма матураната Војне гимназије уснулим београдским кварталом.

– Хеј, момци, пробудићете тако целу улицу! – довикнуо је начелник класе групе ученика. – Ако већ певате, пробудите бар пола града!

И запевали су сложено и гласно другови, цимери, кумови, будући официри.

Станари, који су тога јутра пренути из сна нервозно гунђали, одавно су заборавили свој бес. Али нико од тих момака неће заборавити вече своје матуре, нити зору и повратак у интернат. Они су данас официри Војске Србије, неки службују у Црној Гори, а има их и у Републици Српској. Све њих везује исти дух – они су „гимназијалци“.

■ ИЗМЕЂУ ЦИВИЛА И ОФИЦИРА

Војна гимназија није обична школа, нити су они који су је пре скоро 40 година основали намеравали таквом да је начине. Формални разлози за њен настанак углавном су везани за једну идеју – да се обезбеди стабилан извор квалитетног кадра за попуну Војне академије. Разложност таквог приступа доказује се деценијама ранглистом најбољих потпоручника. Неретко, „класићи“ из Војне гимназије испред свечаног строја Академије узму све три официрске сабље – знамења најуспешнијих дипломаца.

ЧЕКАЈУЋИ 36. КЛАСУ

Војна гимназија тренутно школује 363 ученика, а очекује се да најстарију 32. класу, која ће у октобру наставити школовање на Војној академији, замени стотињак ученика прве године. Конкурс за „Школу за јунаке“ отворен је до 21. маја, након чега ће уследити селекција.

Од начелника Војне гимназије пуковника мр Милана Стевића сазнали смо да је за упис у претходну класу занимање било сразмерно велико – на једно слободне место конкурисало је пет младића. Према његовим речима, очекује се да ове године тај број буде и већи.

– Свака основна школа у Србији добила је наш пропагандни материјал. Гостујемо, готово свакодневно, у телевизијским и радио емисијама, како бисмо Војну гимназију приближили деци која нису имала прилику да за њу чују – каже пуковник Стевић и подвлачи да су анализе показале да је квалитет и успех одређених класа у школи директно сразмеран броју пријављених кандидата за упис.

Деценије постојања Војне гимназије обележене су успесима, али не без тешкоћа и потреса. У више наврата постојале су иницијативе за укидање школе, правдане углавном високим трошковима. Сваки је пут, као по правилу, преовладавало мишљење да је Гимназија ипак неопходна систему, јер из ње на Војну академију одлази највећи број ђака.

Пуковник мр Милан Стевић, начелник Војне гимназије, објашњава да се статус школе и данас преиспитује. Према његовим речима, систем одбране наговештава два правца којима би се могла развијати Гимназија. Први подразумева да се школа угради у образовни систем Републике Србије, односно да Министарство просвете над њом преузме надлежност, под условом да се за потребе Војне академије ту образује извесан број ученика. Други, и како сам признаје, пут коме нагиње руководство Гимназије, подразумева њено отварање према цивилству, што значи да би се ту школовали и ученици из грађанства под једнаким условима као и у било којој сличној образовној установи. Пуковник Стевић додаје да би се на тај начин могао остваривати и приход на основу услуга које пружа интернат, пројектован за знатно већи број ученика. Војна гимназија би, у том случају, задржала досадашње карактеристике, односно остала под надлежношћу Министарства одбране, док би се и осталој деци, која не намеравају да се школују за официрски позив, омогућило да користе њене, доказано квалитетне ресурсе.

– Војна гимназија је наставни план и програм у потпуности ускладила са системом средњошколског образовања у Србији. Ми смо, у пуном смислу те речи, гимназија општег смера – објашњава пуковник Стевић и додаје да школа испуњава све услове да се уврсти у регистар Министарства просвете, што тренутно није случај. Та чињеница, ипак, генерацијама уназад није била сметња да матуранти Војне гимназије уписују и цивилне факултете.

На квалификационом испиту за пријем у Војну академију ученици Војне гимназије, како каже пуковник Стевић, заузму првих

седамдесетак места, а веома се ретко дешава да неко од њих не задовољи праг знања. И успех на студијама у складу је са улазним резултатима, примећује он.

Да Гимназија заиста поседује квалитет сведочи и податак да неколико њених матураната данас више него успешно похађа стране војне академије. Раме уз раме са питомцима најсавременијих војски света наши „гимназијалци“ бране углед Србије.

Пуковник Стевић наводи пример да је осам ученика Гимназије положило и стандардизовани међународни тест енглеској језика, који је показао да су у стању да без икаквих проблема прате наставу у иностранству.

– Двојица момака су тест урадила изузетно добро. Странци који су их тестирали били су

Снимио Немања ПАНЧИЋ

одушевљени резултатима – објашњава Стевић и додаје да је систем учења енглеског језика у Војној гимназији знатно узнапредовао у складу са захтевима система одбране.

■ ДЕЦА С ПЕТЉОМ

У времену које не нуди јасне перспективе будућности, у којем се живи од данас до сутра, тешко је наћи младе људе способне да гледају деценију или чак неколико деценија унапред, усмере се и прилежно крче пут ка циљу. Међу средњошколцима, а камоли основцима, данас је тешко наћи довољно храбрих и промишљених који су спремни да се одреде према свом будућем занимању. Војна гимназија управо окупља неколицину „другачијих” – децу с „петљом”.

За момке који се у раној младости одлуче да проведу осам, девет година у војној школи загледали у, за њих још нејасно далеку, готово алегорички циљ – промоцију у чин потпоручника, мало је рећи да су храбри. Ниједна друга особина те младости не разликује од њихових вршњака, али је она кључни услов за савладавање препрека које их очекују.

– Могу слободно рећи да из наше школе излази елита, што не значи да у њу нужно и увек улази елита, као што је случај са неким, надалеко чувеним београдским гимназијама – каже психолог Валерије Вања Љубичић. Вања, можда боље него ико, зна суштину рада Војне гимназије. Иза њега су деценије стрпљивог рада са ученицима те школе. Већ више од двадесет година већина ученика прима се у Гимназију са његовим потписом. Сваког ученика његова психолошко-педагошка служба прати од првог до последњег дана школовања.

– Ми наше ученике учимо да питају зашто – тумачи психолог Љубичић феномен непристајања момака из Гимназије на дрил.

– Они на Војну академију одлазе прилагођени, научени да живе у систему, а опет добро потковани општим знањима и културом – каже Љубичић.

Војну гимназију не завршавају сви. Елитизам се бруси све четири године школовања, тако да, у просеку, отпада око тридесет посто уписаних ученика. То је једна од ретких школа у којима се може изгубити година због физичке културе, али и било ког другог предмета. Ипак, не значи да су ученици остављени на милост и немилост строгим и зах-

СКРОМНОСТ И ДРУГАРСТВО

Двојица младића, ученика 33. класе Војне гимназије Димитрије Бећаревић и Душан Рудовић, на први поглед ни по чему се не разликују од својих вршњака. Ипак, у разговору са њима примећује се зрелост и смиреност, несвојствена њиховом узрасту. Они су одлични ученици, спортисти, добри синови, уосталом као и већина њихових другова из школе.

Димитрије је Војвођанин, из села Лукићева код Зрењанина. Оцене кажу да је најбољи у класи. Али, он своје успехе узима са приличном резервом. Каже да има и битнијих ствари. Екипа нашег магазина имала је прилику да се увери да је у гимнастичкој сали добар барем онолико колико и у кабинету хемије, која му је, каже, омиљени предмет.

Душан је приморац, из Улциња. Распад државне заједнице затекао га је у Војној гимназији. Наставио је школовање као и неколицина његових земљака. Каже да је однос другова исти као и раније. Дружење, изласци, девојке, учење, спорт – све се стиже. Дисциплина је, према његовом мишљењу, веома строга. Ипак, признаје да као одличан ученик има потпуну слободу у располагању временом после наставе.

СТАРЕШИНА И ПРИЈАТЕЉ

Класа капетана Игора Михајловића више је пута проглашавана за најбољу у Војној гимназији. Иза резултата стоји темељан рад и добра комуникација са родитељима ученика. Ипак, према његовим речима кључ успеха је у пријатељском односу и поверењу.

– Тешко је описати одговорност коју има начелник класе. Ученици у вама гледају и старешину и пријатеља и васпитача. Почињу да се идентификују са вама.

Зато морате да сваким својим поступком, сваком реченицом и саветом одајете утисак примерног официра – каже капетан Михајловић.

Радно време начелника класе и његовог заменика, који су једина двојица официра у класи, не престаје нити се завршава у формалним оквирима. Они су на послу онолико колико је потребно да сваком ученику посвете довољно пажње и помогну му да савлада изазове и наставне и оне које са собом носи остетљиви период адолесценције.

тевним критеријумима професора. Постоји низ начина којима се ученицима са слабијим успехом пружа шанса да надокнаде заостатак. Професори им стоје на располагању и у ваннаставном времену, а старешине, психолози и педагози су ту да реше и личне проблеме које адолесценција неумитно носи.

И за оне талентованије постоји простор за усавршавање, напредовање, али и за хоби. У Војној гимназији функционише скоро тридесет различитих секција и факултативних активности – од рођења, радио аматеризма, до рецитовања и говорништва. Нису занемарљиви ни резултати које гимназијалци постижу у надметањима са вршњацима из других школа.

Многи официри који су седели у клупама школе у у лицу Петра Чајковског до краја каријере себе називају „гимназијалцима”. Та реч представља својеврсно обележје, статусни симбол, које се носи цео живот. Период у коме су ти људи из дечачког доба прешли у свет одраслих одиграо се управо ту између школе и интерната.

Везе створене у Војној гимназији су нераскидиве. Многи од најодговорнијих старешина војске четири године су заједно јели, спавали, читали Јесењина и вежбали тригонометрију, заједно одлазили у град, заједно се заљубљивали, а понекад и жустро, мадлалачки песницама бранили један другог и част „Војија”, како се школа популарно зове. Они су ту научили да живе један уз другог и један за другог. На Војној академији су стекли звање потпоручника, али како ће вам то многи рећи, у Војној гимназији постали су – господа. ■

Александар ПЕТРОВИЋ

Специјални прилог

АРСЕНАЛ

15

ПОЛУАУТОМАТСКА
СНАЈПЕРСКА ПУШКА
7,62 ММ М-91

ДРАГУНОВКА
НА СРПСКИ НАЧИН

ПЕШАДИЈСКО БОРБЕНО ВОЗИЛО
BADGER 8x8 MCV

ЈАЗАВАЦ ИЗ
ЈУЖНЕ АФРИКЕ

АМЕРИЧКИ
ОБАЛСКИ РАТНИ БРОД
LCS – LITTORAL
COMBAT SHIP

МОДУЛАРНО ПЛОВИЛО

ДРАГУ НА СРПСКИ

САДРЖАЈ

Полуаутоматска снајперска пушка 7,62 мм М-91

ДРАГУНОВКА НА СРПСКИ НАЧИН 30

Руски револвери

КОД КОЊИЦЕ ДО СПЕЦНАЗА 34

Ракетни систем *искандер-М*

ОПАСНО ПРЕЦИЗАН 37

Кинеско оклопно возило ZBD2000

ЈУРИШНА АМФИБИЈА 39

Пешадијско борбено возило Badger 8x8 MCV

ЈАЗАВАЦ ИЗ ЈУЖНЕ АФРИКЕ 41

Амерички обалски ратни брод LCS

МОДУЛАРНО ПЛОВИЛО ЗА РАЗНЕ МИСИЈЕ 44

Лаки тенк М3

СТЈУАРТИ С ПЕТОКРАКАМА 49

Уредник прилога
Мира Шведић

Тај снајпер није био пука копија система СВД *драгунов*, већ је задржао већину добрих решења која су примењена на домаћем моделу из 1976. године. Примарни захтев за такву врсту оружја – висока прецизност на великим дистанцама – испуњен је и потврђен приликом експлоатације и у најтежим условима.

У некадашњој ЈНА снајперске пушке биле су једино оружје међу пешадијским наоружањем које по калибру није било засновано на метку 7,62x39 мм М1943 и систему *Калашњиков* који је фабрика наменске производње „Црвена застава“ успешно примењивала на домаћим моделима аутоматског оружја. Наиме, „средњи“ метак Јелизарова и Семинина није одговарао тактичко-техничким карактеристикама снајпера па су се наши конструктори определили за развој снајперске пушке у старом провереном калибру 7,9x57 мм. Тако је настала петометна снајперска пушка калибра 7,9 мм М 1969. Но, ни та репетирка није се дуго задржала у војсци.

Године 1972. почео је развој нове репетирке и полуаутоматске пушке. Изабрана је полуаутоматска снајперска пушка се 1976. године уводи оперативну употребу као М 76 у калибру 7,9 мм. То оружје у новом-старом калибру задивило је не само домаће већ и иностране познаваоце оружја, али није заблистало на светском тржишту, сем нешто мало у земљама Трећег света. Разлог је био калибар. А одговор на питање зашто је он такав даје послератна историја.

КОРЕНИ

Совјетски Савез је после завршетка Другог светског рата видео у тадашњој Југославији партнера па је до 1947. године нашој земљи продао велике количине стрелачког оружја – 104.000 пушака, 4.580 комада снајперских пушака *мосин-нагана* 7,62 мм М1891/30, 7.240 пушкомитраљева 7,62 мм *дектјарев* ДП1927 и 950 митраљева 7,62 мм *максим* М1910/30.

Године 1947. Совјетски Савез је нашој држави одобрио нови десетогодишњи

НОВА НАЧИН

кредит у вредности од 78 милиона долара, на основу кога је одмах испоручено 54.000 карабина 7,62 мм *мосин-нагана* М1944 и, ни мање ни више него, 61 милион метака 7,62 x 54 Р. Та количина је

ОПТИЧКИ НИШАН

Оптички нишан М91 је оптичко механички инструмент који се користи за нишањење при гађању појединачних и добро замаскираних циљева дању и у сумрак. Како је кончаница осветљена трицијум гасом тај нишан омогућава високу тачност гађања малих и удаљених циљева у неповољним светлосним условима (сумраку, месечини или свитању). Нишан се одликује веома малом масом и лакоћом монтирања и демонтирања на пушку. Поред тога лак је и за коришћење. Када је монтиран на пушку, помоћу нишанског тунела, стрелац може да нишани механичким нишаном до 400 м даљине. Оптички нишан се користи у свим временским и метео условима на отвореном простору. За такве услове коришћења примењена су конструктивна решења и материјали који га чине поузданим за употребу.

Савремено решење оптичког нишана обезбеђује добре оптичке карактеристике, подесно нишањење и лако уочавање циља. Технички је идеално решено да се кончаница и обртни систем налазе у заједничком носачу, јер у том случају када се помера даљина гађања преко добоша даљинара, и правац преко механизма, врх стрелице кончанице увек остаје у центру видног поља. Та карактеристика омогућава угодније нишањење.

била превелика за број снајперских пушака који се налазио тада у нашој војсци па је доста остало у магацинима. Сем тога, нова снајперска пушка која је уведена у оперативну употребу имала је калибар 7,9 милиметара.

А онда се десио обрт. Када се августа 1974. на Колегијуму савезног секретара за народну одбрану одлучивало о куповини лиценце и освајању производње савременог совјетског средњег тенка Т-72, у пакету са тенком био је и тенковски митраљеза 7,62 мм ПКТ (Пуњемјот Калашњикова, танкавој) који се на стандардном митраљеском биподу или триподу *Степанова*, користио и као пешадијско оружје. Од тог момента почиње и наше интересовање за то оружје, тако да се стари већ помало заборављени калибар после око пола века вратио у активну употребу у ЈНА.

Сама конструкција чауре наметнула је додатне захтеве пред тим конструктора, а једино решење било је да се мења конфигурација чела лежишта метка због обода чауре. Требало је решити и питање избацивања чауре јер је сам обод на

чаури запињао за клип. Све те проблеме конструкторски тим је успешно решавао у ходу. А нови снајпер није представљао пуку копију система *Драгунов*, већ је задржао већину решења примењених на домаћем моделу из 1976. године, која су се показала веома добра.

За нову снајперску пушку конструисан је и пригушивач звука, који је толико добар да је ниво буке обарао на минимум 12 децибела. Примарни захтев за такву врсту производа: „велика прецизност на великим дистанцама“, испуњен

ОКВИР

Оквир, који је намењен за смештај 10 метака, поставља се на пушку са доње стране (у предњи део сандука) и утврђује утврђивачем. Тело оквира је израђено од лима пресовањем и оно спаја све делова у једну целину. На странама има испупчења која му обезбеђују чврстоћу. Са предње и задње стране налазе се по један испуст и то – са предње стране ради качења оквира у сандук, а са задње стране ради утврђивања.

ГУМЕНИ ЗАШТИТНИК ОКА

Гумени заштитник ока служи за правилно и удобније нишањење. Такође, он штити сочиво окулара од прљавштине и механичких оштећења. Али за све стрелце важи правило: „При нишањењу је обавезно да око снајперисте буде на одговарајућем растојању од окулара јер се, у супротном, без обзира на постојање заштитника на окулару, може при опаљењу повредити. Та повреда се међу снајперистима популарно зове *идиотски рез*.“

Савремено решење оптичког нишана обезбеђује добре оптичке карактеристике, подесно нишањење и лако уочавање циља

је и потврђен приликом експлоатације у најтежим условима. Коришћени су висококвалитетни материјали, уз велику прецизност израде.

УНАПРЕЂЕЊА

Полуаутоматска снајперска пушка 7,62 мм М91 првенствено је намењена за уништавање важних појединачних откривених (непокретних, тренутних, покретних) и маскираних живих циљева на већим даљинама. Успешно дејство снајперском пушком на откривене и добро видљиве циљеве дању постиже се на даљинама до 1.000 метара. Најбољи резултати се остварују на даљинама до 800 метара. На нисколетеће авионе, беспилотне летелице и хеликоптере те падобранце, успешно дејство снајперском пушком постиже се на даљинама до 500 метара. Ноћу се најуспешније дејство остварује на даљинама до 400 метара. За мете висине 30 цм (силуета главе) ефикасан домет је око

ЦЕВ

Унутрашњост цеви је подељена на два дела – лежиште метка и водиште зрна. Водиште зрна је изжљебљено и има четири жлеба и четири поља којима је корак увијања у десну страну. Цев се задњим делом увлачи у сандук. На њу су навучени и учвршћени: постоље предњег нишана са разбијачем гасова, комора гасног повратника, постоље задњег нишана и гривна. Разбијач гасова има пет уздужних отвора који за неискусне снајперисте могу да буду и демаскирајући елементи, јер ако спусте цев ближе земљи приликом опалења може да се створи облак прашине, који ће одати место снајперисте. На горњем делу цеви, иза предњег нишана, налази се отвор за пролаз дела барутних гасова кроз комору гасног повратника у цилиндар гасног повратника.

ОБАРАЧА

Обарача је помоћу осовине спојена са сандуком. Доњи део обараче – реп, сужен је, повијен напред и вири из сандука, и анатомски је прилагођен прсту, односно положају прста стрелца при окидању. Горњи део је пресечен за смештај запињаче која после испалењеног метка задржава ударач у задњем положају, при чему се реп обараче повлачи уназад. На задњи испуст запињаче налаже пета кочнице која спречава кретање носача затварача са затварачем напред–назад. Захваљујући њој, иако је оружје напуњено, ни у ком случају неће доћи до опалења.

320 м, за силуету груди (висине 50 цм) 450 м а за силуету у покрету (150 цм) ефикасан домет је 650 метара.

За гађање снајперском пушком користи се метак 7,62 мм М30 (Ј) са тешким зрном (који је успешан пандам совјетском тешком зрну М1930 Д са попречним оптерећењем од 25 г/цм²), затим метак 7,62 мм са обичним зрном ЧЈ М87 (пандам совјетским лаким зрнима са челичним језгром М1908 ПС, М1908/1930 и М1908 СТ-М2, попречно оптерећен од 22 г/цм²), а и метак 7,62 мм x 54 М30 (Ј) тип I и II. Поред тога користи се школски и маневарски метак.

За дневна гађања снајперском пушком стрелац има механички и оптички нишан, док за ноћна користи пасивни нишан. Нишанска даљина за гађање механичким нишаном је до 1.000 метара, оптичким нишаном М83 до 1.200 метара, а пасивним до 500 метара.

Снајперска пушка пуни се оквиром од 10 метака. Брзина гађања у борби зависи од врсте, тежине и карактера задатка, а она може да износи и један или више метака на дан.

При гађању снајперском пушком ноћу, уз коришћење оптичког нишана М83 или пасивног нишана, могуће је успешно

Карактеристике	СВД Драгунов	ПСЛ СНАЈПЕР	ПАСП М91
Калибар	7,62 x 54 мм Р	7,62 x 54 мм Р	7,62 x 54 мм Р
Успешно дејство	дању	1.000 м	1.000 м
	ноћу	500 м	500 м
Тежина оружја са празним оквиром и без ОН	4,31 кг	4,060 кг	5,150 кг
Број жљебова	4	4	4
Смер увијања	десни	десни	десни
Дужина цеви	620 мм	620 мм	620 мм
Дужина оружја	1.225 мм	1.150 мм	1.195 мм
Почетна брзина зрна	828 м/с	830 м/с	790 м/с
Оквир се пуни	10 мет.	10 мет.	10 мет.
Тежина оптичког нишана		0,575 кг	

Сандук

Лежиште оквира и обарача у десном углу

откривати, а на мањим даљинама и уништавати све активне ИЦ нишанско-осматрачке уређаје.

Снајперска пушка у свом комплекту има нож са ножницом који се користи у борби прса у прса. Спајањем ножа и ножнице у маказе могуће је сечење жице у жичаним препрекама, телефонских линија и других каблова.

Пушку првенствено одликује могућност прилагођавања различитим теренима ради лакшег нишањења, могућност монтаже различитих оптичких инструмената и уградње пригушивача, савршена избалансираност, ергономска конструкција, а лако се контролише, користи и одржавава.

Треба рећи да је то оружје конструисано после дугог и пажљивог проучавања борбене тактике и искуства војних и полицијских специјалних јединица широм света. Тачније, пушка је развијана под надзором и у блиској сарадњи са неким од припадника најискуснијих и најспособнијих специјалних и антитерористичких јединица.

Али њена судбина није била тако светла. Наиме, после раздруживања СВД је остао у Србији у фабрици наменске производње „Црвена застава“, управо код оних који су га и развили и који су успешно овладали технологијом његове производње.

ГАСНА КОМОРА

Гасна комора са регулатором гасова израђена је у облику дуплог цилиндра и код ње је доњи цилиндар коморе навучен на цев и утврђен чивијама. У горњем цилиндру смештен је регулатор протока гасова који има два отвора различитог пречника и три положаја обележена бројевима 1, 2 и словом „П“.

Положаји „1“ и „2“ означавају величину пречника отвора, а у положају „П“ затворен је отвор за одвођење барутних гасова на цеви. Тај положај се користи када пушка не ради полаутоматски, односно, када је потребно елиминисати звук који настаје при судару делова и углавном се користи када се на пушци налази пригушивач.

Неколико пута је покушавано да се тај пројекат оживи, али баз успеха. Када се узме у обзир да је реч о копији познатог оружја које је унапређено обишло пола света и коришћена у ратовима од Авганистана, преко Чеченије и Ирака и ко зна још где, мора се приметити да је Србија остала без доброг адута своје фабрике наменске индустрије. Ослањајући се на стару славу некадашње „Црвене заставе“, а данас „Застава - оружје“, њихов СВД вероватно би нашао купца на светском тржишту. ■

Иштван ПОЉАНАЦ

КУНДАК

Кундак са рукохватом израђен је из једног дела. Није од дрвета већ од полиестера који се одликује веома великом отпорношћу на ударце, температуру и веома је ланган. Кундак је после самог рукохвата шупаљ, односно има два отвора. Први отвор обезбеђује хватање рукохвата. Помоћу тог отвора могуће је и монтирање ослонца за образ који се ставља на горњи део кундака. Други, мањи отвор је одмах иза првог и кроз њега пролази челична шипка помоћу које се фиксира ремник за пушку. Кундак са рукохватом и ослонцем за образ омогућава што удобније руковање са снајперском пушком приликом нишањења.

Својим предњим и мањим делом кундак са рукохватом ослања се на браник обараце са задње доње стране, што му обезбеђује додатну стабилност. На кундаку и на рукохвату налазе се потков и вијци за утврђивање, у величини спрам димензија.

Одмах пажњу привлачи завршна фаза обраде целог кундака и рукохвата. Он је савршено раван и на крају превучен лаком за дрво, што понекад зна да буде и проблем. Наиме, кундака не рефлектује светлост на веће даљине, већ на мање, а то може бити кобно за снајперисту. Зато би у завршној обради било много боље да кундак остане нелакиран или превучен црном бојом која не рефлектује светлост – одсјај сунца.

Кундак је савршено раван и на крају је превучен лаком за дрво

Гасна комора са регулатором гасова је израђена у облику дуплог цилиндра

Пригушивач конструисан за ту пушку смањује ниво буке на минимум 12 децибела

ОД КОЊИЦЕ ДО СПЕЦНАЗА

Револвери S&W Russian, Nagant M95, ОЦ-01С кобалт, АЕК 906 носорог, Р-92, удар, гном, МР-412 REX само су нека од оружја која су обележила историју руског малокалибарског наоружања. Иако је већина била квалитетне конструкције, нису постигли већи успех на страном тржишту. За неке од разлога се зна. Други су непознати и вероватно зависе од крајњих корисника.

Дуго се револвери нису сматрали важнијим делом наоружања припадника руских оружаних снага, па су увек били на зачељу производних приоритета.

Преокрет у статусу те врсте оружја наступио је након посете руског великог кнеза Алексеја Сједињеним Америчким Државама (XIX век), где је имао прилику да сагледа већ познате револверне Smith & Wesson, које је користио тада легендарни Буфало Бил. Кнез Алексеј је схватио његову вредност у наоружању коњице и донео одлуку о увођењу револвера у тај род војске као обавезног оружја, уз традиционалну сабљу и карабин.

Резултат његове посете Сједињеним Америчким Државама био је у оно време посао века за Smith & Wesson – захтев за испоруку 150.000 револвера калибра .44 (10,67 мм) и њихово увођење у службену употребу Војске. Тако је амерички револвер постао први службени револвер војске царске Русије. Уведен је у наоружање почетком 1869. године.

ОРУЖЈЕ ЦАРСКИХ ОФИЦИРА

Према мишљењу неких аутора, револвер Smith & Wesson M 1869, популарни S&W Russian, са метком .44 Russian, сматра се јесним од најпоузданијих тешких револвера икада направљених. Руској војсци достављани су у три варијанте – тип I, тип II

(разликовао се по облику рукохвата и ослонца за средњи прст на бранику окидача) и тип III (нешто краће цеви с механичким изменама које су омогућавале лакше расклапање и чишћење од осталих модела).

Други службени војни револвер царске Русије био је Nagant M9, калибра 7,62 мм. То је уједно и први тип који се самостално производио у руским фабрикама. Револвер је конструисан у радионици Леона Нагана (Léon Nagant) у Лијежу 1895. године. Прве количине за руску војску произведене су у Белгији. Тулски оружани заводи почињу да их производе по лиценци од 1901, све до 1940. године. Масовно је коришћен у Првом светском рату, а након револуције и у грађанском рату. Њихова производња настављена је и за потребе Црвене армије. Велики број тих револвера кориштен је у Другом светском рату. После 1945. повлачи се из оружаних снага, али га, због квалитета и поузданости, у оперативној употреби задржава НКВД.

Nagant је доста компликовано оружје, с једном конструкцијском одликом која га издваја од већине револвера. Приликом запињања обарача, бубањ се помиче напред за око 2,5 мм и чврсто належе на задњи део цеви, а предњи руб чауре посебно конструисаног метка улази у задњи део цеви, чиме се приликом опаљења избегава губитак барутних гасова, који настају код стандардних револвера између цеви и лежишта метка у бубњу. Иако је својевремено био право механичко чудо, многи критичари су тврдили да оно што се добило таквим конструкцијским решењем није вред-

НАЈПОУЗДАНИЈИ

Према мишљењу неких аутора, револвер Smith & Wesson M 1869, популарно назван S&W Russian, са метком .44 Russian, сматра се једним од најпоузданијих тешких револвера икад направљених. На међународној изложби у Бечу 1873. добио је златну медаљу за квалитет. Руској војсци достављани су у три варијанте. Укупно је испоручено око 250.000 комада тог револвера, од тога је већина увезена из САД, а само мањи број направљен је по лиценци у Тулском оружаном заводу. Поједини примерци тог оружја кориштени су и у Другом светском рату, иако су тада већ одавно били застарели и повучени из службене употребе.

но сложености конструкције (губитак барутних гасова између бубња и цеви касније се решавао јачом муницијом).

Једино у чему је та конструкцијска специфичност била корисна јесте могућност пригушивања. Наиме, због тога што нема продора барутних гасова изван цеви и опаљење метка се догађа у затвореном окружењу, на Nagant је могуће монтирати пригушивач, тако да је то једини револвер у широкој употреби чији је пуцањ било могуће ефикасно пригушити (сматра се да је пригушивач развијен пред Други светски рат за потребе НКВД).

Nagant се производио у релативно малом броју варијанти и модификација, при чему ниједна није радикалније мењала механизам ни принцип рада оружја (углавном је била реч о промени облика мушице, скраћењу цеви за потребе НКВД, облику и узорку на корицама, и сл.). Једина варијанта за коју се може рећи да има знатније промене јесте такмичарски револвер ТОЗ-36, који је конструисао Хајдуров 1962. године. Тај револвер је добио масивну цев, нишане с микроскопским подешавањем, подесиво окидање и ергономски, такмичарски рукохват, али без промена у начину рада оружја. Чак је и муниција остала иста (7,62 мм Nagant). ТОЗ-36 је дуго био основни револвер совјетских стрелаца за такозвано брзо гађање силуэта.

НЕУСПЕШНИ НА ТРЖИШТУ

Нови замах у производњи савремених револвера наступио је почетком деведесетих година 20. века, када је почела производња пет нових модела. Први међу њима био је револвер ОЦ-01 и ОЦ-01С *Кобалт*. По свом изгледу то оружје се ничим не издваја од сличних револвера западног порекла, сем што му је рукохват мало застареле конструкције. Међутим, основни пропуст у његовој конструкцији јесте концепту-

алне природе, односно у настојању да се произведе револвер за пиштољску муницију. *Кобалт* ОЦ-01 користи муницију 9 мм *макаров*, првенствено због велике количине те врсте којом располажу руске снаге безбедности, али и због идеолошког приступа у типизацији и стандардизацији наоружања и муниције у свим ситуацијама. *Кобалт* ОЦ-01С конструисан је у пиштољском калибру 9 ммК и намењен за међународно тржиште. Користиле су га и фирме за обезбеђење, јер по руским законима кратко оружје за цивилну употребу не сме бити јаче од калибра 9 ммК.

У оба случаја резултат је технички добар револвер, али у преслабом калибру. Конкретније, западни револвери *Кобалтових* димензија уобичајено користе јаку револверску муницију .38 *специјал* или .357 *магнум*, а уколико су и конструисани за пиштољску муницију (као француски Manurhin MR-73), она није слабија од калибра 9 мм *пара*. Како било, ОЦ-01 *Кобалт* није са одушевљењем примљен у руским снагама безбедности, а његова извозна варијанта ОЦ-01С практично није изазвала никакво занимање купаца.

Слично је на тржишту прошао конструкцијски зани-

Аек 906 носорог

ОЦ 20 Гном

MP-412 REX

мљив револвер АЕК 906 *носорог*. Без сумње, реч је о савременом и квалитетном оружју, с неуобичајеним техничким решењем – цев се наставља на комору бубња у доњем положају, односно метак се испуљује из најниже коморе, уместо из највише, што је уобичајено решење код већине осталих револвера.

Његове конструкторе водила је чињеница да је при гађању већи дисбаланс тежишта и равнине цеви у односу на равнину руке стрелца, због чега је при опаљењу већи одскочни угао код револвера у поређењу с полуаутоматским пиштољем, што неповољно утиче на прецизност поготка. Да би се то избегло, конструктори су настојали да на најмању меру смање разлику између равнине цеви и руке стрелца, спутивши цев на најнижу комору бубња, а истовремено су помакли тежиште напред помоћу вентилисане нишанске рампе на цеви. Тако се, вероватно, може постићи доста висока прецизност.

Nagant калибра 7,62 мм

МОДЕЛ ЗА ИЗВОЗ

Ижевска фабрика стрелачког наоружања развила је за извоз врло модеран револвер MP-412 REX (Revolver for Export), у калибру .357 *магнум*, с две дужине цеви (102 или 152 мм). Сем врло квалитетног челика од којег су направљени цев и рам, остали делови израђени су од композитних полимера, а рукохват је гумиран. Мада је револвер представљен још 2001, није се чуло за његов продор на инострана тржишта. А није уведен ни у оперативну употребу руских оружаних ни полицијских снага као службено оружје. Његова даља судбина зависи од извоза.

Основна mana *носорога* јесте и у овом случају ускогрудо робовање стандардизацији и типизацији, због чега је основни модел направљен у калибру преслабом за револвер – 9 мм *макаров*. Извозна варијанта АЕК 906-1 производи се у пиштољском калибру 9 мм *пара*. Међутим, ни то није било довољно да би изазвало већу пажњу на међународном тржишту.

Насупрот њима, по захтеву Института за специјалну опрему руског МУП-а, малогабаритни Р-92 произведен је у Тулским оружаним заводима средином деведесетих година прошлог века, као допунско оружје за припаднике њихових специјалних снага. Мада неугледног дизајна, тај неконвенционално конструисан револвер јесте компактно и поуздано оружје, намењено за прикривено ношење и употребу у разним непредвидивим ситуацијама, због чега има сакривени ороз и обарач двојног деловања. Ергономски обликовани рукохват омогућује прилично прецизно гађање до 25 м удаљености.

Основна слабост су му недовољни калибар и јачина муниције за коју је конструисан, те аналогно томе слаба зауставна моћ (стандардна варијанта ради се у калибру 9 мм *макаров*, а исто тако производи се у калибру 9 ммК). За његову основну намену пресудна је зауставна моћ, што Р-92 нема ни у једном калибру. А у западним земљама уобичајени револвери таквих димензија најчешће су у калибру *.38 специјал*, ређе 32 S&W или *.357 магнум*. То су све калибри знатно јачи од 9 мм *макаров*.

ТЕХНОЛОШКИ ИСКОРАК

Потреба за развојем снажнијег револвера, који би се успешно мерио са оним са Запада, наметнула се због сла-

Руски S&W M 1869

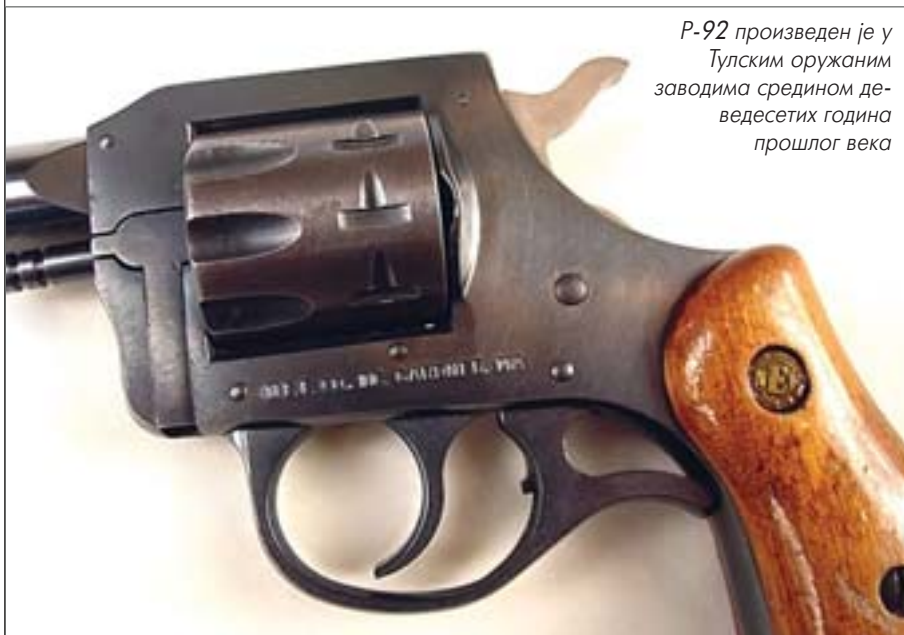
бог пласмана три претходно описана модела и хладног одјека међу стручњацима и потенцијалним корисницима. Први великокалибарски револвер развијен је у Коврову, за потребе специјалних снага полиције, под називом *удар* калибра 12,3x22 мм. То је моћно оружје, велике зауставне моћи, које користи неколико врста муниције (сем стандардног, користи панцирна зрна која могу пробити би-

ло који познати заштитни прслук, гумене метке за заустављање демонстрација, метке пуњене сузавцем, итд.). Уз стандардни *удар* са бојном муницијом, развијен је тренажни револвер *удар-ТС*, који се разликује по изгледу (увећана копија Р-92), али се користи само за тренинг и вежбе. Из *удара-ТС* није могуће испаливање бојне муниције, па је то вероватно главни разлог толике конструкцијске и визуалне различитости.

Нови технолошки искорак био је развој великокалибарског револвера глатке цеви *гном*, у калибру 12,5x40 мм. Муниција за тај врло снажан револвер (неки аналитичари успоређује га са револверима калибра *.44 магнум*, као што су Colt Anaconda, S&W No. 29, Ruger Redhawk, и сл.) направљена је на бази ловачке сачмарице калибра 32, с три врсте зрна у борбеној употреби – класично с оловном куглом, без кошуљице, има високи зауставни ефекат, зрно с челичном језгром за пробијање заштитних прслука, те метак пуњен сачмом за блиску борбу у условима слабе видљивости.

Слично *удару*, *гном* је намењен искључиво за наоружање специјалних полицијских и противтерористичких јединица, па се производи у ограниченим серијама. По захтеву наручиоца, револвер се може опремити ласерским означивачем циља. ■

Благоје НИЧИЋ

Р-92 произведен је у Тулским оружаним заводима средином деведесетих година прошлог века

ОПАСНО ПРЕЦИЗАН

По много чему *искандер* је револуционаран, изузетно значајан и јединствен систем на свету који нема свој западни пандан. Он комбинује солидан домет од 300 км са измењивом балистичком путањом и високом прецизношћу која се на крајњим дометима мери у метрима.

Оследњих десет година сведоци смо великог напретка у развоју ракетних система који су својом наменом и ватреном моћи сјединили некодашњу далекометну артиљерију, средње бомбардере и топовску паљбу батерија бојних бродова. Једноставни за употребу и одржавање, ушли су у наоружање готово сваке мало јаче оружане силе на свету. Својевремено је у њиховој борбеној употреби и намени предњачио СССР (и његови идеолошки савезници), који је ракетним системима дао значајно место у наоружању, док су се западне земље радије ослањале на авијацију.

Протоком времена и доласком нових технологија тактички ракетни системи постају све прецизнији и софистициранији. Иако посматрамо развој од ракете *луна*, преко *СС-21* *точка* до савременог *искандера*, јасно је да је реч о сасвим новој намени. Наиме, за разлику од *луна* (била је и у нашем наоружању), оружја далекометне артиљерије која је батеријски, односно плотунски из више система гађала одређени циљ, *искандер* је високо прецизан. Сем тога, прве генерације тактичких ракета дејствовале су чисто балистичком путањом, без могућности њене корекције, уз велико одступање од циља (односно јако малу прецизност), па је тако *луна* имала одступање на крајњем домету не мање од 70 метара и било је јасно да це-

ла батерија мора да дејствује по једном циљу. Једном испалена ракета није имала могућност корекције путање и била је јасно уочљив циљ на непријатељским радарима.

Такав је случај и са ракетама *скад* у Првом заливском рату, које су откривали амерички радар и на њих дејствовали системом *патриот*. Друга ствар је слаб, готово катастрофалан квалитет система *патриот*, па је, према речима тадашњег начелника Генералштаба Израела, прецизност тих америчких ракета била 0 одсто.

Дакле, у то време започела је, иако неуспешно, прва борба ракетног и противракетног система.

Данас и Руси имају савремене противракетне системе попут *С-300* и *С-400* (а најављен је и *С-500*), који имају велику вероватноћу обарања тактичких балистичких и крстарелих ракета.

ТРИ ВЕРЗИЈЕ

Суочена са напретком противникове технологије Русија је предузела кораке ка изградњи потпуно новог ракетног тактичког балистичког система. Ограничена међународним уговорима определила се да изгради систем домета око 300 км (према мишљењу западних аналитичара и 400 км) који ће бити у стању да пробије сваку противракетну одбрану и буде високопрецизан и на максималном домету.

ПРВА САЗНАЊА

Први забрињавајући извештаји са Запада о *искандеру* стигли су у медије почетком 2005. године, када је разматрана могућност да је Сирија набавила те софистициране системе. Узи Рубин, бивши шеф израелских ракетних програма говорио је о супериорним карактеристикама и способности система *искандер-Е* да пробије противракетну одбрану, наводећи и остале одлике: маневарбилност приликом фазе полетања и завршном делу путање, ниску летну путању, слаб радарски одраз који је постигнут специјалним композитним материјалима.

ПРЕЦИЗНОСТ

Нова верзија *искандер-М* добија још боље оцене. Реч је о побољшаном систему који за сада није намењен извозу. Усавршавања се односе на нову ракету повећане прецизности, која је на тестирањима на полигону Капустин-Јар достигла готово невероватну прецизност од једног метра..

Тако је настао *искандер*, по много чему револуционаран и изузетно значајан систем у својој класи. У ствари, готово је немогуће говорити о класи јер до сада не

постоје његов западни пандан. Јединствен је у свету и тешко га је поредити са било чим у садашњем наоружању. Он комбинује солидан домет од 300 км са измењивом балистичком путањом и високом прецизношћу која се на крајњим дометима мери у метрима, и то једноцифреним бројком.

Постоје три основне верзије тог система. Први *искандер* уведен је у наоружање 1999. године. Извозна верзија носи ознаку *искандер-Е* (домета од 280 км), а најновија, побољшана, *искандер-М*.

Систем се састоји од осмоточкашког лансирачког возила ВА36909 које носи не једну већ две ракете (и са којима систем тежи 40 тона), а возило за транспорт и претовар такође носи две ракете. Станица за припрему лансирања има системе за обраду обавештајних података које потом претвара у податке за гађање и прослеђује ракетном систему за навигацију. Командна станица и станица за одржавање су такође интегрисане унутар лансирачког возила, што омогућава лакше маскирање и скривеност система до тренутка дејства. Након тога, *искандер* веома брзо напушта лансирачки положај и одлази на други ватрени положај или се прикрива да би се попунио новим ракетама.

Ракетни систем постигао је прецизност од само 20 метара одступања од циља, што је готово невероватно имајући у виду досадашња одступања сличних система.

ПАМЕТНА РАКЕТА

Ракетни систем састоји се од једноступене ракете на чврсто гориво, масе 3,8 тона, која носи бојну главу од 480 килограма. Бојна глава може да буде касетна (за нападе на површинске циљеве и живу силу, те командна места у пољским условима), стандардна за нападе на слабије утврђене или заклоњене циљеве, или пробојна за нападе на непријатељске подземне објекте. Такође, помиње се да се бојна глава може модификовати за ношење хемијског или нуклеарног наоружања.

Ракета у себи носи систем навигације и контроле лета, који јој у две фазе – испаливању и спуштању ка циљу – омогућава измену путање, како би избегла противракетне системе. Са широком лезом бојних глава, намењена је уништавању непри-

јатељских система ПВО и ПРО (противракетна одбрана), авиације на отвореном (на стајанкама и у лаким хангарима), непријатељских командних и комуникационих чворишта, виталних тачкастих циљева.

Савремена ракета у спрези са системом вођена и избегавања непријатељеве ПРО, има могућност високопрецизног напада на непријатељеве циљеве, краткотрајне припрема за дејство по виталним непријатељским циљевима, компјутеризовано управљање циљања и избегавања ПРО са командних пултова на самом возилу лансеру, високу проходност система по свим теренима захваљујући погону на све тачке носача ракете, те лак транспорт у транспортним авионима захваљујући релативно малим димензијама система. Остварен је и аутоматизовани пренос и обрада података ка систему и од њега, те пренос података од командних места и ка њима.

УСАВРШАВАЊЕ

Нова верзија *искандер-М* добија још боље оцене. Реч је о побољшаном систему који за сада није намењен извозу. Усавршавања се односе на нову ракету повећане прецизности, која је на тестирањима на полигону Капустин-Јар достигла готово невероватну прецизност од једног метра. У основи је систем за избегавања радарских снопова који омогућава планиран лет у зони са мање радарских система, али и ма-

Извозна верзија носи ознаку *искандер-Е*

неврисање у ваздуху ради избегавања радара док је прокламовано одступање ракете три метра од циља, а то је далеко прецизније од класичних артиљеријских система, топова и хаубица.

Иако има 30 одсто краћи домет, ракета Р-500 нуди високу прецизност и незауостављивост. Приликом тестирања, руски министар одбране Игор Иванов изјавио је да је, заједно са стратешким нуклеарним системом РС-24 (SS-27), *искандер-М* ослонац борбе против најављеног америчког антиракетног штита.

Претпоставка је да би, при том, систем *искандер* дејствовао по радарским постројењима ракетног штита и онеспособио их за пружање података о лансирању ракете *топољ* и РС-24.

У нади да до тако катаклизмичког сценарија неће бити, чињеница је да систем *искандер-М* представља ново оружје које ће, како сами Руси тврде, служити „за одвраћање у локалним конфликтима“, јер је његов домет довољан да погоди све или већину виталних непријатељских циљева, без угрожавања сопствених војника. Дакле, *искандер* је једно од нових оружја 21. века.

Руси планирају да тим системом опреме пет бригада до краја 2016. године. ■

Александар КИШ

ИЗВАН ОГРАНИЧЕЊА

Искандер не потпада под ограничења о забрани ширења тактичких система јер својим дометом од око 300 км не прелази тај договор (500 км), тако да може слободно да се извози свуда у свету. Изузетно је опасан због своје прецизности и чињенице да од њега готово нема одбране. То творци поменутог договора нису могли да предвиде и углавном су се ослањали на домет система и могућност ношења нуклеарних бојних глава, јер су имали у виду технологију из седамдесетих и осамдесетих година.

ЈУРИШНА АМФИБИЈА

Након врхунских кинеских борбених авиона J-10 и тенкова Туре-99, на реду су дошла и оклопна амфибијска возила, која су за спровођење спољне политике можда далеко значајнија средства. Тренутно, развој најнапредније фамилије таквих возила представља бачену рукавицу Американцима, досадашњим апсолутним лидерима на том пољу, који своје амфибијско возило нове генерације развијају већ десетак година и чија је судбина још неизвесна. А ZBD2000 је већ у оперативној употреби.

Како Кинезе најчешће повезују са копирањем иностраних решења, за најновије амфибијско возило ознаке ZBD2000 то се ни у ком случају не може тврдити. Кинези јесу своје амфибијске тенкове Туре-63 развили на основу познатих совјетских ПТ-76, са новим погоном и куполом опремљеном топом 85 уместо 76 мм, али је та веза готово потпуно нестала на најновијем амфибијском тенку Туре-63А са топом 105 мм и повећаном масом на 22 тоне.

Сигурно је да најновија јуришна амфибијска возила ZBD2000 користе поједина искуства примењена на претходницима, али нема говора о било каквом копирању. Штавише, поред варијанте амфибијског тенка, који се слободно може сматрати најбољим возилом тог типа у оперативној употреби тренутно на свету, развијена је и варијанта борбеног возила пешадије, које се такође може тако окарактерисати.

Пројектовање оклопног возила које је способно да савладава водене препреке пловљењем представља знатно већи изазов од пројектовања возила које савладава водене препреке гажењем, јер се мора водити рачуна о пловности, а то је, по пра-

вилу, у супротности са оклопном заштитом. Штавише, амфибијско возило, намењено за извршавање поморских десанта, требало би да има још израженију пловност, потребну за кретање на отвореном мору. Јуришна амфибијска возила попут ZBD2000 требало би да уз све то још имају и далеко већу брзину.

И ЛАКИ ТЕНК И БВП

Кинези су тако оштре захтеве, према расположивим подацима, у потпуности задовољили. Модел ZBD2000 има релативно велик труп, са хидраулично покретаним додатним прамцем, чиме се постиже хидрокрилни принцип (који омогућава постизање далеко већих брзина због смањења отпора) и штитником за воду, који имају и улогу да обезбеде додатну заштиту нарочито када возило доспе на суво. У води се креће помоћу два водомлазно пропулзора, што је изванредно решење и обезбеђује максималну брзину већу од 25 чворова (око 46 км/ч) на води (амерички AAV-7A1 класичним пловљењем постиже свега 13,5 км/ч).

Са десантног брода избацује се на удаљености од 10 или више километара. Примера ради, наследник AAV-7A1, возило

EFV (Expeditionary Fighting Vehicle) развија исту максималну брзину на води, али се са десантног брода може избацити ван хоризонта, на већој удаљености. То обезбеђује већу борбену живавост, јер се противнику излаже више мањих и бржих циљева. Међутим, тврди се да ZBD2000 то у оређеној мери компензује бољом оклопном заштитом и снажнијим наоружањем, што се односи на варијанту лаког тенка. И што је важније, ZBD2000 је већ ушао у оперативну употребу, док је судбина прескупог америчког EFV још неизвесна (процењује се да ће коштати више од 14 милиона долара!).

Возило ZBD2000 појављује се у две варијанте – амфибијског тенка и борбеног возила пешадије. Обе варијанте користе исти труп и компоненте погона и вешања. Конфигурација је са мотором напред десно, а возач је лево од мотора, док се у задњем делу трупа налази борбено одељење: код лаког тенка купола са топом 105 мм, а код борбеног возила пешадије купола са топом 30 мм и простор за искрцну пешадију.

Лаки тенк је наоружан топом 105 мм, постављеним у трочлавној куполи (командир, нишанџија и пунилац), добијеној заваривањем плоча од панцирног челика. Топ је

опремљен хидроеластичним системом са дугим трзањем и има могућност испаливања кинеске и комплетне палете стандардне муниције НАТОа, укључујући поткалибарну APFSDS, кумулативну HEAT и разорну HE муницију. Сем тога, сматра се да ће се из тог топа моћи испаливати и домаће противоклопне вођене ракете, развијене на бази руских 9M117 *бастион*, домета 5.200 метара. Са топом је спрегнут митраљез 7,62 мм, док се на крову налази противавионски митраљез 12,7 мм. Са сваке стране куполе налазе се по четири бацача димних кутија.

Посебно велики напредак у односу на претходне амфибијске тенкове представља компјутеризовани систем за управљање ватром са пасивним нишаном нишаније, ласерским даљиномером и стабилизацијом топа у обе равни. Поред тога, велика је пажња посвећена навигацији, где се користи ГПС навигациони систем.

Борбено возило пешадије имаће просторно нешто другачију конфигурацију – купола са топом 105 мм замењена је мањом куполом наоружаном топом 30 мм. Додатни простор искоришћен је за прилично „тесан“ смештај 7 до 10 војника. Тако мали

број војника зачуђује с обзиром на то што амерички AAV-7A1 превози 25, а EFV 17. Смањивање броја пешадињаца у возилима резултат је тежње за већом сигурношћу, јер при уништењу једног возила, мањи су људски губици.

Стална посада броји три члана – возач, командир и нишанија.

ПОЗНАТА МИСИЈА

Појавом јуришних амфибијских возила ZBD2000 угрожен је, пре свега, Тајван, који Кина деценијама сматра за своју територију. Сам избор калибра топа од 105 мм резултат је техничких захтева (енергија трзаја је мања него код топова 120 и 125 мм па може да се лакше уградити у возило мање масе од тенка), али и тежње да се возило снабдева на противничкој територији (стандардни тајвански тенкови су амерички M48 и M60, оба наоружана топовима 105 мм).

Иако се не може очекивати да оклоп ZBD2000 заустави пројектиле 105 мм са тајванских M48 и M60, треба рећи да је топ ZBD2000 и те како способан да уништи тенкове M48 и M60, чак може имати и предност у домету, уколико се употреби

НАМЕНА

Амфибијско возило започиње свој задатак на десантном броду стационараном на одређеној удаљености од обале. Искрцава се, креће што је могуће већом брзином према обали, чиме се тежи што краћем излагању противничкој ватри и, коначно, прелази на копно. Транспортрани војници, ако их има, могу се искрцати на обали или у унутрашњости, у зависности од ситуације.

Таква возила могу се користити и као оклопни транспортери или борбена возила пешадије, што су Американци и показали у операцијама у Ираку, где су њихови AAV-7A1 пратили конвоје за снабдевање у унутрашњост ирачке територије.

противоклопна вођена ракета испаливана из цеви топа. Али и тајвански тенкови су у међувремену модернизовани, тако да већина има уграђене термалне нишане, што је далеко ефикасније решење од пасивних справа.

Било како било, слање одавно застарелих амфибијских тенкова Туре-63 са топовима 85 мм никако се не може сматрати добром идејом против тенкова M48 и M60. Новији Туре-63А, са топом 105 мм и системом за управљање ватром, јесу, у сваком случају, боље решење, али њихова релативно мала брзина кретања по води од 14 км/ч сигурно даје веће шансе противнику да их гађа противоклопним вођеним ракетама или топовима. У таквој клими, ZBD2000 представља идеално решење за амфибијске операције, једнако добро наоружан као Туре-63А, али далеко бржи и самим тим отпорнији на дејство противника, са постојећом варијантом борбеног возила пешадије.

Нико није очекивао да ће Кинези створити амфибијска возила које ће бити толико супериорна у односу на претходнике с једне, и возила која су равноправна противничким главним борбеним тенковима, с друге стране. И сами Кинези за ZBD2000 тврде да је напредније оклопно возило од било ког развијеног у Кини и многи детаљи нису ни објављени, чиме се доказује његова важност за будуће планове политичког и војног естаблишмента.

Две су ствари, међутим, сигурне: Американци ће можда први пут у историји позавидети Кинезима на амфибијским возилима која су до сада била апсолутна привилегија Маринског корпуса САД, а Тајванци ће можда ипак размотрити набавку савременијих тенкова и противоклопних вођених ракета за своје снаге, као противтежу изванредним ZBD2000. ■

Себастиан БАЛОШ

Лаки тенк на изложби наоружања

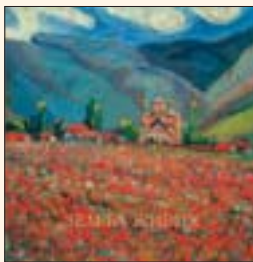
ПРЕПОРУЧУЈЕ

САЈАМСКИ ПОПУСТ 30-70%

● 310116

ЗЕМЉА ЖИВИХ

Аутори:
Владимир
Стојанчевић,
Љубодраг Динић
и Ђорђе Борозан
Издање 2004.
Тврди повез, 372
странице, кутија-кеса,
формат 28,3 x 29
Цена: 7.560,00, са попустом 4.536,00

Репрезентативно издање на српском и енглеском језику. Говори о генези српско-албанских односа у 19. и 20. веку. Текст је поткрепљен до сада необјављеним, историјским документима који појашњавају сву сложеност теме.

● 310117

**КУЛТУРНА БАШТИНА СРБИЈЕ
КУЛТУРНА БАШТИНА
РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ
КУЛТУРНА БАШТИНА ЦРНЕ ГОРЕ**

Аутори:
Љиљана Шево
и Сретен Петковић
Издање 2004.

Тврди повез, паковање у кутији три књиге, 342, 223 и 206 страна; формат књига 24 x 29
Цена: комплет 18.900,00, са попустом 9.450,00 појединачно 6.480,00, са попустом 3.240,00

Репрезентативно издање са упоредним текстом на српском и енглеском језику. Богато илустровано и опремљено издање посвећено је јединственом културном блага Србије, Црне Горе и Републике Српске. Угледни аутори нам представљају баштину која побуђује занимање стручњака широм света а открива корене националног бића, православне вере и историјске токове на вековима занимљивим просторима.

● 310124

**ВЕШТИНА
РАТОВАЊА ВОЈДА
КАРАЂОРЂА**

Аутор Новица Стевановић
Издање 2004.
Тврди повез, 350 страна,
формат 16 x 24
Цена: 540,00
са попустом 270,00

Књига се бави Првим

српским устанком, стварањем војне силе, вештином ратовања Војда Карађорђа, логистиком, дипломатијом и командантским особинама славног ративође.

● 310125

**ОБАВЕШТАЈНА
СЛУЖБА
У КАРАЂОРЂЕВОЈ
И МИЛОШШЕВОЈ
СРБИЈИ**

Аутор др Владимир
Стојанчевић
Издање 2004.
Броширан повез, 196 страна,
формат 14 x 20
Цена: 237,60
са попустом 166,32

Репринт издање књиге из 1964. године, аутора академика Владимира Стојанчевића, која се бави зачетима обавештајног рада, формирањем обавештајних органа и коришћењем обавештајних података у Првом и Другом српском устанку и у време владавине Кнеза Милоша.

● 310128

**ОТИМАЊЕ
КОСОВА
И МЕТОХИЈЕ**

Аутор
др Радослав Гађиновић
Издање 2004.
Тврди повез,
228 страна,
формат 13 x 20
Цена: 432,00
са попустом 216,00

Садржај књиге се бави проблемом Срба на Косову и Метохији, тероризмом Албанаца у тежњи да отму и створе независно Косово и деловању југословенских и српских власти кроз историју на спречавању сецесије и сузбијања тероризма.

● 310140

**КОРЕНИ ВОЈНЕ
ПИСАНЕ РЕЧИ**

Аутор: Иван
Б. Мијатовић
Издање 2006.
Броширан повез, 284
странице,
формат 17 x 24,
Цена: 864,00,
са попустом 259,20

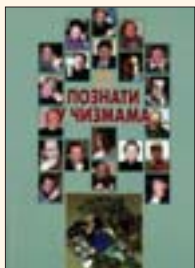
У књизи је представљена квалитативна и квантитативна анализа војне штампе Војске Краљевине СХС у периоду од 1918. до 1929. године.

● 310115

**ПОЗНАТИ У
ЧИЗМАМА**

Аутор Душан Глишић
Издање 2004.
Броширани повез,
238 страна,
формат 15,5 x 24
Цена: 324,00
са попустом 129,60

Сећања 50 познатих јавних личности из света науке, културе, уметности и спорта на дане проведене у војничкој униформи.

● 310122

ЛИНИЈА

Аутор Слободан Јовић Ети
Издање 2004.
Броширан повез, 144 стране,
формат 13,5 x 24
Цена: 486,00,
са попустом 145,80

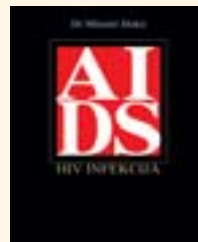
Збирком од 92 карикатуре аутор одсликава стварност, духовито упозорава и линијом тражи решење.

● 310129

**AIDS - HIV
ИНФЕКЦИЈА**

Аутор др Миломир
Ђокић.
Издање 2004.
Тврди повез, 430 страна,
формат 14 x 20
Цена: 972,00, са
попустом 291,60

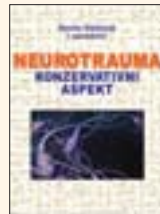

Обимна и веома значајна студија угледног стручњака пуковника професора др Миломира Ђокића, начелника Клинике за инфективне и тропске болести ВМА. Изузетно научно дело је плод вишегодишњег рада на врхунским спознајама о најтежој болести данашњице, етимологији, деловању вируса, проношењу инфекције и савременим достигнућима у лечењу оболелих.

● 310112

НЕУРОТРАУМА

Аутор Ранко Раичевић
Издање 2004.
Броширан повез, 352 страна,
формат 17 x 24
Цена: 378,00
са попустом 226,80

Високостручно шtivo које се бави конзервативним аспектом неуротрауме, темељно обрађује етологију, патофизиологију, дијагностику и терапију. Књига представља континуитет залагања аутора о потреби сагледавања организма као целине у физиолошким и патолошким стањима и догађајима.

● 310134

**ВОЈНИЦИ
СА ДВЕ ЗАКЛЕТВЕ**

Аутор Владица Крстић
Издање 2005.
Тврди повез,
184 стране,
формат 22 x 25
Цена: 1.512,00
са попустом 756,00

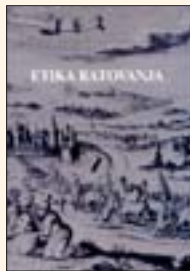

Књига посвећена стварању и развоју чувене 63. падобранске бригаде изузетна је по много чему: садржају, илустрацијама и привлачном изгледу. Војници са две заклетве, како зову припаднике те елитне јединице, вечни су пример војничке части, пожртвовања и врхунске обучености, а нада све осећања оданости отаџбини и униформи коју поносно носе. Црвена беретка са падобранским знаком њихово је прво уочљиво обележје.

● 310123

ЕТИКА РАТОВАЊА

Аутор Илија Никезић
Издање 2004.
Тврди повез, 144 стране,
формат 18 x 24
Цена: 540,00
са попустом 162,00

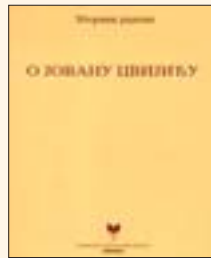

Веома занимљива књига ко-
ја се бави етиком као
научном, примерима
витештва, хуманизма, човештва и нечовештва у ра-
товима у нашој ближој и даљој историји, етиком рата
и ратовања у вијетнамском и ирачком рату и агресији
Натоа на СР Југославију, са освртом на међународне
конвенције и протоколе. У прилогу је дат – предлог
кодекса ратовања.

● 310138

ДРУШТВЕНО- ПОЛИТИЧКА ДЕЛАТНОСТ ЈОВАНА ЦВИЈИЋА

Група аутора
Издање 2005.
Броширан повез,
300 страна,
формат 17 x 24
Цена: 486,00
са попустом 145,80

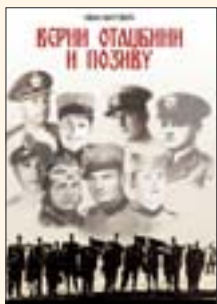

Зборник радова с научног
скупа у Српској академији
наука и уметности, Београд

● 310032

МОРАЛ ВОЈСКЕ У ГРАЂАНСКОМ РАТУ

Аутор мр Неђо
Даниловић
Издање 2001
Суиздавач „Задужбина
Андрејевић”, Београд
Броширан повез,
195 страна,
формат 14 x 20
Цена: 216,00
са попустом 64,80

● 310130

ВЕРНИ ОТАЦБИНИ И ПОЗИВУ

Аутор Иван Матовић
Издање 2005.
Броширан повез,
264 стране,
формат 16,5 x 24
Цена: 702,00
са попустом 351,00

Књига је посвећена ак-
тивним старешинама

Југословенске војске који су априла 1941. године,
наспрам личне части и моралне одговорности
одабрале најтежи пут – антифашистичку борбу на
свим фронтима. Окупатору су се пожртвовано
супротставили на мору, копну и ваздуху. Током
тешких ратних година, безмало тринаест хиљада
професионалних старешина Југословенске војске
показало је све људске и војничке одлике, у најбо-
љем смислу те речи.

● 310111

ЖИВИ ЈЕЗИК У БАЛКАНСКОМ ЛАВИРИНТУ

Аутор Иван Марковић
Издање 2003.
Тврди повез, 251 страна,
формат 14,5 x 25
Цена: 648,00
са попустом 194,40

Књига сабира и хронолошки ређа разговоре о
Балкану у последњој деценији 20. века, ломова и
криза које су обликовале наше животе. Изузетно
дело једног од најдаровитијих новинара листа
„Војска” чија се животна звезда прерано угасила.

● 310095

ВОЈНА МУЗИКА И МУЗИЧАРИ У СРБИЈИ

Аутор Гордана
Крајачић
Издање 2003.
Тврди повез,
308 страна,
формат 20,5 x 29,7
Цена: 1.080,00
са попустом 324,00

● 310133

ОСНОВИ РАКЕТНЕ ТЕХНИКЕ

Аутор
Матеја Анђелковић
Издање 2005.
Броширан повез, 168
страна
формат 18 x 240
Цена: 1.080,00,
са попустом 432,00

Основи ракетне технике је стручна књига о ракета-
ма и њиховом погону, механици лета, системима
вођења и конструкцији. Књига је допуњено издање
уџбеника за војне школе. У њој су одабрани делови
из свих области значајних за ракетну технику и кос-
мичке садржаје.

● 310136

ВОДИЧ ДО ПРАВОСЛАВНИХ МАНАСТИРА СРБИЈЕ И ЦРНЕ ГОРЕ (НА ЕНГЛЕСКОМ)

Приређивачи:
Бранка Гугољ,
Љубица Јелисавец
и Мирко Сајловић,
Издање 2004.
Тврди повез, 324 стране,
формат 22,5 x 24,5,
Цена 3.888,00,
са попустом 1.166,40

Водич на енглеском
језику у коме је сликом и речју представљено 275
манастира у Србији и Црној Гори. Наменјен је, пре
свега, путницима који желе да обиђу та света места,
али и свима који надахнуће налазе у свету духовног
простора.

● 310075

СРПСКА ОДИСЕЈА

Аутор Бошко Антић
Издање 2002.
Тврди повез,
132 стране,
формат 24 x 17
Цена: 270,00
са попустом 135,00

● 310139

НЕСМРТНОСНО ОРУЖЈЕ

Аутор Дане Субошић
Издање 2005.
Броширан повез
272 стране,
формат 17 x 24
Цена: 1.242,00
са попустом 496,80

Књига садржи основна
знања о употреби
несмртносних оружја у препадима, засадама и
обезбеђењима, те тактичко-техничке одлике тог
оружја које користе противтерористичке јединице.

несмртносних оружја у препадима, засадама и
обезбеђењима, те тактичко-техничке одлике тог
оружја које користе противтерористичке јединице.

● 310089

МАНАСТИРИ СРБИЈЕ

Аутор
Слободан Милеуснић
Издање 2002.
Суиздавач
„Православна реч”
Нови Сад
Два тома, омот, кутија
Тврди повез, 1.040 страна,
формат 25 x 33
Цена: 14.580,00
са попустом 7.290,00

● 310105

УВОД У ИНФОРМИСАЊЕ

Аутор Славољуб Ранђеловић
Издање 2003.
Броширан повез,
195 страна,
формат 14 x 20
Цена: 216,00
са попустом 108,00

● 310108

АСИМЕТРИЧНИ РАТОВИ

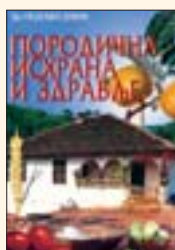
Аутори Бартелеми
Курмон и
ДаркоРибникар
(превод с француског)
Издање 2003.
Броширан повез,
220 страна,
формат 14 x 22
Цена: 270,00
са попустом 162,00

● 310103

ПОРОДИЧНА ИСХРАНА И ЗДРАВЉЕ

Аутор др Недељко Јокић
Издање 2003.
Тврди повез, 400 страна,
формат 16 x 24,5
Цена: 972,00
са попустом 486,00

● 310085
TENKOVI SVETA
Аутори: Миленко Стишовић и Живорад Лазивић
Издање 2002.
Суиздавач „Триконинентал”, Београд
Броширан повез, 118 страна, формат 14 x 20
Цена: 410,40 са попустом 287,28

● 310087
АРТИЉЕРИЈА SVETA

Аутор Драгољуб Петровић
Издање 2002.
Суиздавач „Триконинентал”, Београд
Броширан повез, 138 страна, формат 14 x 20
Цена: 410,40 са попустом 287,28

● 310090
СТРАТЕГИЈСКИ БОМБАРДЕРИ
Аутори: Душан Маодуш и Милан Бајовић
Издање 2002.
Броширан повез, 116 страна, формат 14 x 20
Цена: 410,40 са попустом 287,28

● 310102
ЈУГОСЛАВИЈА И НАТО
Аутор Бојан Б. Димитријевић
Издање 2003.
Броширан повез, 200 страна, формат 15,5 x 23
Цена: 540,00 са попустом 162,00

● 310100
SPECIJALNE SNAGE SVETA
Аутори: Михајло Михајловић и Станислав Арсић
Издање 2004.
Суиздавач „Триконинентал”, Београд
Тврд повез, 180 страна, формат 17 x 23
Цена: 907,20 са попустом 544,32

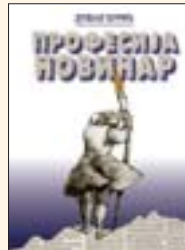
● 310107
SD БЕЗБЕДНОСНА ОПРЕМА У СЛУЖБИ ЖИВОТА (СРЕДСТВА ЗА ЗАШТИТУ ЉУДИ И ОБЈЕКТА)

Аутори: Никола Остојић и Петар Кнежевић
Издање 2003.
Цена: 1.944,00, са попустом 583,20

● 310028
ОТКУЦАЈИ ВРЕМЕНА

Аутор Драгана Марковић
Издање 2000.
Тврд повез, 400 страна, формат 15x24
Цена: 324,00 са попустом 97,20

● 310051
ПРОФЕСИЈА NOVINAR
Аутор Душан Ђурић
Издање 2001.
Броширан повез, 408 страна, формат 13 x 20
Цена: 324,00 са попустом 226,80

● 310067
СТРАТЕГИЈСКЕ ПАРАЛЕЛЕ

Аутор Василије Церовић
Издање 2001.
Броширан повез, 316 страна, формат 11,5 x 20,5
Цена: 270,00 са попустом 81,00

● 310042
АРХИТЕКТУРА ЗГРАДЕ ГЕНЕРАЛШТАБА
Аутор Бојан Ковачевић
Издање 2001.
Тврд повез, 224 стране, формат 22,5 x 25,5
Цена: 540,00 са попустом 162,00

● 310072
ПРИМЕНА ПРАВА ОРУЖАНИХ СУКОБА

(Војска Југославије и Косово и Метохија 1998-1999)
Друго допуњено издање
Приредио Иван Марковић
Издање 2002.
Тврд повез, 244 стране, формат 24,5 x 30
Цена: 432,00, са попустом 129,60

● 310091
ТЕРОРИЗАМ АЛБАНСКИХ ЕКСТРЕМИСТА
Аутори: Милан Мијалковски и Петар Дамјанов
Издање 2002.
Тврд повез, 512 страна, формат 16 x 24
Цена: 756,00 са попустом 378,00

● 310077
ДРИНКА РАДОВАНОВИЋ - СКУЛПТУРЕ

Аутор Бранко Вукоичић
Издање 2002.
Тврд повез, 224 стране, кутија, омот формат 24 x 29,7
Цена: 2.160,00 (са попустом 648,00)
Монографија о Дринки Радовановић, скулптору. Уз избор текстова о стваралаштву наше реномиране уметнице, објављене су фотографије вајарских радова, са посебним освртом на дела посвећена војсковођама, ратницима.

НАРУЦБЕНИЦА

НЦ „ОДБРАНА”, Браће Југовића 19, 11000 Београд
Тел: 011/3241-026, телефакс: 011/3241-363
Жиро-рачун : 840 - 49849 - 58

Наручујем следећа издања (навести шифру / количину):

_____ по укупној цени од _____ динара.

Књиге ћу платити (заокружити број):

1. одједном (плаћање унапред) уз 100,00 дин. за поштарину.

2. на кредит у _____ месечних рата (највише 10) по _____ дин. (мин. рата 1.000,00), путем административне забране.

Код плаћања унапред послати доказ о уплати целокупног износа, након чега испоручујемо књиге.

За кредит доставити наруцбеницу оверену од стране фирме у којој сте запослени.

Купац: _____

ЈМБГ _____ Број личне карте: _____

издате у МУП _____

Улица и број: _____

Место: _____ Телефон: _____

Потпис наручиоца: _____

Подаци о запослењу: _____

Улица и број: _____

Место: _____ Телефон: _____

Овера овлашћеног лица

М.П. _____

● 310064

РАМБУЈЕ ИЛИ РАТ

Међународноправна дилема

Аутор Гавро

Перацић

Издање 2001.

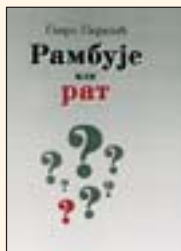
Броширан повез,

234 стране,

формат 16,5 x 23

Цена: 324,00, са попустом 162,00

У студији су обрађене међународноправне институције и догађаји који су претходили агресији НАТО на СРЈ. Аутор, еминентни познавалац међународног права, пише језиком чињеница, које имају снагу непобитних доказа о повреди међународног права, кршењу Повеље УН и неправди нанетој српском народу.

● 310062

ПРАВОСЛАВЉЕ И РАТ

Аутор

мр Борислав

Гроздић

Издање 2001.

Броширани повез,

196 страна,

формат 14 x 20,5

Цена: 270,00,

са попустом 135,00

У књизи се разма-

трају ставови хришћанских теолога, црквених мислилаца и филозофа хришћанства о рату. Посебна пажња посвећена је схватањима о рату у православлу код Срба.

АРСЕНАЛ МАГАЗИНА ОДБРАНА:

■ Десет специјалних прилога.

■ Преглед најновијих достигнућа војне технике у свету и код нас.

■ О савременом оружју: оклопним борбеним возилима, хаубицама, авионима, хеликоптерима, беспилотним летелицама, сателитима, бродовима, подморницама,

■ Из пера познавалаца, конструктора, испитивача, новинара.

■ Развој, техничке карактеристике, борбена употреба, али и историја.

■ Опремање армија света.

ЕКСКЛУЗИВНО: Представљање средстава у развоју.

Борбени систем Alas

- ракетни снајпер, јужнокорејски тенк

К 2 - црни пантер, самоходна топ-хаубица коалиција СВ

- двоцевни громовник, противоклопни ракетни систем

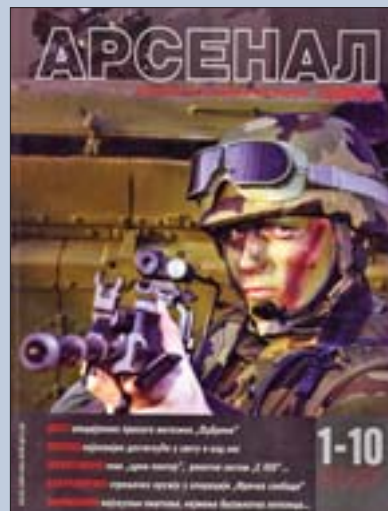
бумбар .

КОНТРАВЕРЗНО: Предности и мане стрељачког оружја у операцији „Ирачка слобода“, пушке које су изазвале опречне реакције.

ЗАНИМЉИВО: Најскупљи пиштољи у свету, најтиша и најбржа подморница, бродови мобилне касарне, најмања беспилотна летелица, топ-хаубица непревазиђена у брзини гађања, тенк који је рекордер у даљини успешног дејства, дигитализована „брадавичаста свиња“.

ИЗМЕЂУ ОСТАЛОГ: Руска јуришна пушка АН 94 – развијана под шифром „Абакан“, војни сателити – космички ратници, битански тенк Challenger, ратови четврте генерације, урбано-борбени системи, балканска педесетица – црна стрела, „Заставин“ велики борбени пиштољ ЦЗ 999 и митраљез великог калибра - којот, савремени минобацачи, руски ракетни комплекс земља-ваздух С-400, амерички транспортни авион С17 - господар глобуса, корвета класе Visby, брод фантом, рат у инфрацрвеном спектру – опрема за ноћна дејства, аеро-митинзи, и обиље кратких информација из области наоружања.

■ На 240 страна, у пуном колору, тврдом повезу и уз мноштво фотографија, „Арсенал“ говори и о томе како је конструисана, где испитивана и када коришћена војна техника коју свет данас познаје.

● 140 000

Формат 22,3 x 30,6

Цена 400,00

са попустом 350,00

На сваки оглас плаћа се порез на додату вредност (ПДВ) 18 %.

Оглашавање се плаћа унапред, најкасније 5 дана пре изласка броја.

■ За више објављених огласа одобравамо попуст 5–15 %, што се регулише закључницом или уговором, и то:

– за 3 – 5 огласа – 5 %

– за 6 – 8 огласа – 10 %

– за 9 и више огласа – 15 %

– цене огласа репортажног типа увећавају се за 50 %

■ Огласи који нису у складу са уређивачком политиком магазина неће бити објављени.

Објављивање огласа одобрава директор установе – главни и одговорни уредник магазина „ОДБРАНА“.

■ Материјал за објављивање мора бити достављен најмање седам дана пре изласка броја.

Уколико наручилац сам припрема решење рекламне поруке, она мора бити у формату JPEG или TIF.

Решење се доставља на дискети или CD-у, а може се послати и на e-mail адресу odbrana@beotel.yu

■ На захтев корисника, у магазин се могу убаци-ти прилози (искључиво штампани), које је дужан да обезбеди и достави наручилац.

ОГЛАСНИ ПРОСТОР	ФОРМАТ	ЦЕНА
1/1 четврта корична страна	22 x 30 цм	45.000,00
1/1 друга и трећа корична страна	22 x 30 цм	42.000,00
1/1 трећа страна (унутрашња)	19,8 x 26 цм	39.000,00
1/1 остале унутрашње стране	19,8 x 26 цм	31.000,00
1/2 унутрашње стране	19,8 x 13 цм или 9,5 x 26 цм	18.000,00
1/4 унутрашње стране	9,5 x 13 цм	10.000,00
1 цм/ стубац унутрашње стране	1 x 6,3 цм	450,00
1 цм/ 2 ступца унутрашње стране	1 x 13 цм	900,00
1 цм/ 3 ступца унутрашње стране	1 x 19,8 цм	1.300,00
Уступање простора за убацивање прилога		60.000,00

Магазин „ОДБРАНА“ излази

1. и 15. у месецу. Ценовник огласног простора важи од 1. септембра 2007. године

ЈАЗАВАЦ ИЗ ЈУЖНЕ АФРИКЕ

Јужноафричка компанија Denel Land Systems, посредством Управе ARMSCOR за опремање оружаних снага Јужне Африке (SANDF), склопила је прошле године уговор са финским произвођачем оклопних возила точкаша Patria Vehicles Oyi, за развој и производњу 264 возила типа Patria 8x8 MCV, названог Badger – „јазавац“.

Прва серија испоруке требало би да стартује 2012. године.

Синска је осамдесетих година 20. века започела процес осамостаљивања у опремању својих оружаних снага (FDF) оклопним возилима точкашима (ОВТ) из сопственог развоја и производње. Битни захтеви сведени су на два услова. Најпре, да се добију возила подесна за употребу у финском геостратегијском простору (пошумљено земљиште са око 60.000 језера), дакле да буду и амфибијска, а други захтев претпостављао је да буду јефтине, за чију градњу ће се максимално користити компоненте теретних и теренских возила из комерцијалне производње (било домаће или иностране). У томе су и успели. Та робусна возила, поуздана у експлоатацији и подесна за управљање и руковање, била су радо виђена у њиховим јединицама које су ангажоване у саставу мировних снага УН и на просторима бивше Југославије.

У првој генерацији била су то возила са формулом погона 6x6 (ознаке ХА-180/185 SISU, затим серије ХА-200 SISU), да би се 2001. појавио прототип модуларног оклопног возила Patria 8x8 AMV (Armoured или Advanced Modular Vehicle) формуле погона 8x8. Patria AMV била је опремљена најновијим техничким подсистемима са технолошким решењима последње генерације те класе возила.

ПРОГРАМ ОПРЕМАЊА

Извоз возила у више земаља и уговори склопљени са Пољском (вредан 1,26 милијарди америчких долара за 690 возила), Словенијом (135 возила), Хрватском (84 возила са каснијом производњом у ко-

операцији до 200 возила, за извоз), са FDF (86 јединица), а онедавно и са Јужноафричком Републиком (ЈАР) за 264 возила (уговор о кооперацији вредан око 1,3 милијарде долара), потврђују квалитет и прихватљивост возила и у иностранству. Предуговором из 2005. између Патрије и Denel Land Systems и дефинитивно уговором из 2007. о заједничком раду, сходно Програму опремања SANDF до 2020. са новом генерацијом оклопних возила точкаша, ЈАР је обезбедила замену старијих оклопних транспортера Ratel 6x6 домаће производње, старих 25 до 30 година.

Јужноафричка Република планира пет основних типова ОВТ 8x8 NGICV (Next Generation Infantry Combat Vehicles) за потпуно три тешка механизована батаљона са по 88 возила свих варијанти.

Програмом опремања њихових оружаних снага наредном генерацијом ОВТ до 2020. предвиђају се 264 возила, а преостала за обуку. Основне варијанте су: оклопни транспортер, возило непосредне подршке, за противоклопну борбу, за ватрену подршку са минобацачем и командно возило.

Носилац развоја и завршне монтаже возила биће компанија Denel, а у производњи подсистема ангажована су и друга јужноафричка предузећа, која су и до сада учествовала у производњи ОВТ. Према уговору са „Патријом“, компанија „Денел“ биће центар у производњи ОВТ у наредној деценији у Јужној Африци.

Јужноафриканци су Финцима испоставили специфичне захтеве за одређене измене и прилагођавање возила домаћем

амбијенту и оперативним потребама. То се односи, пре свега, на проходност на специфичном топографском и вегетационом простору. Један од њихових захтева је да возило буде веће масе (ради појачане заштите, посебно противминске), јер нема потребе да се транспортује авионом С-130. Не мора да има амфибијска својства, а уместо двојних вертикалних задњих врата имаће једнокрилна врата рампу.

У развојном програму *Badgera 8x8 MCV* (Mechanized Combat Vehicle – механизовано/пешадијско борбено возило) за израду првих 40 шасија биће одговорна „Патрија“, да би после производњу преузела компанија BAE Systems Land System ОМС из ЈАР. Готове шасије преузимаће компанија „Денел“, у којој ће се уграђивати двоседа домаћа купола новог пројекта LCT-30 (Light Compact Turret – 30 – лака компактна купола са топом 30 мм) и друге куполе према наменској варијанти возила.

Једно прототипско возило *Badger 8x8 MCV* налази се на интензивном теренском испитивању покретљивости и ватрене моћи у Јужноафричкој Републици. Прототипски развој укључиће још два опитна модела ADM (Advanced Development Model, модел савременог развоја) и пет EMD (Engineering Model Development, модел инжењеријског возила). Када освоји серијску производњу ЈАР рачуна да обезбеди довољан број ОВТ за своје ОС, али и да се укључи у извоз, вероватно у земље у којима је и до сада била присутна.

САВРЕМЕНА КОНЦЕПЦИЈА

Концепција конструкције ОВТ *Badger 8x8 MCV* идентична је са финским базним моделом *Patria 8x8 AMV*. То је савремена конструкција код које су примењена најновија техничко-технолошка решења у три основне излазне одлике возила: покретљивости, заштити и ватреној моћи са запаженим настојањем да се обезбеде оптимални услови за боравак и рад посаде у возилу најмање 24 часа непрекидно, поштовањем основних претпоставки ергономских критерија (какви су поштовани и код финских возила ХА-180/185 и ХА-200 SISU). Разлике су у неким детаљима и одређеним модификацијама прилагођеним специфичним потребама јужноафричких оружаних снага.

Распоред посаде и борбеног одељења, те уградња погонске групе исти су као у *Patria 8x8 AMV*. Заштита возила од ПТ мина је појачана тако да одолева минама од осам килограма ТНТ при експлозији испод пода или тачкова, према критерију STANAG 4569А ниво ТП-2А, са опцијом да се ојача до нивоа 4А или 4В (од дејства ПТМ са 10 кг ТНТ). Унутрашња страна оклопа у посадном простору обложена је панелима арамида (кевлара), на бази фибергласа, као стандардног дела заштите од фрагмената окло-

Варијанте возила *Badger 8x8 MCV*

Ловац тенкова

Возило за ватрену подршку

Командно возило

Одељенско возило

Минобацачко возило

ПЕТ ВЕРЗИЈА

Јужноафричке оружане снаге планирале да у првој фази развојног програма обезбеде попуњу механизованих батаљона са пет наменских варијанти возила *Badger 8x8 MCV*. Све варијанте имају исту платформу, шасију возила *AMV 8x8*, али се разликују по уграђеном наоружању и опреми модуларне куполе.

Одељенско возило – SV (Saction Vehicle) превози 11 људи: три стална члана посаде – возача, нишаницију, командира возила – и искрцо одељење од седам људи са командиром одељења. Као наоружање возила у опцији су тешки митраљез 12,7 мм, аутоматски бацач граната 40 мм и спрегнути митраљез 7,62 мм MG4.

Борбено возило механизоване пешадије – MCV (Mechanised Combat Vehicle) има куполу LCT-30 у коју су уграђени топ 30 мм GI-30 и коаксиални митраљез 7,62 мм MG4.

Минобацачко возило – MV (Mortar Vehicle) наоружано је новом генерацијом минобацача 60 мм (Denel) M6 великог домета (LRMS- Long Range Mortar System), пуњеног помоћу затварача. Спрегнути је митраљез 7,62мм MG4. Нису предвиђени стабилисани нишан ни панорамска справа командира.

Ловац тенкова или ракетно ПТ возило – MsV (Missile Vehicle) биће наоружано

са митраљезом 7,62 мм MG4 и два двоцевна лансера ПТ ракета великог домета до 5.000 м Ingve (Denel AS), са полуаутоматским системом вођења. Са тандем бојном кумулативном главом може да пробије до 1.000 мм RHA оклопа иза ЕРО.

Командно возило – CV (Command Vehicle), наоружано са митраљезом 7,62мм MG4, садржаће панорамску нишанско-осматрачку справу. Возило ће бити опремљено потребним телекомуникационим системима и одговарајућим штапским прибором и опремом.

Сви типови возила имају по два отвора на крову за излазак или дејство посаде из возила, уређај интерне везе, перископе за кружно осматрање, дисплеј у виду екрана и простор за радиоуређаје. На боковима куполе су по два постоља са по четири лансера димних кутија 81 мм.

У стандардну опрему посаде припада уређај за детекцију, спречавање и гашење пожара. Посебна опрема ће се накондно стандардизовати сходно захтевима SANDF. Са возилима *Badger 8x8 MCV* и другим посебне намене SANDF ће обезбедити будућу попуњу јединица модерним ОВТ за дужи низ година. Та возила ће бити претпоставка и за даље проширење извозних аранжмана ЈАР у наредним деценијама.

па или пројектила који продру кроз основни оклоп. Челичне плоче од заварених лимова шведског челика, високе тврдоће ARMOX, требало би да обезбеде заштиту према STANAG 4569A ниво I (заштита од стандардног Нато метка 7,6x51 мм на 30 м/360 степ), са каснијим побољшањима до нивоа 5 са чеоне стране возила од метка 25x137 мм или 30x173 мм APDS на 500 м/30 степени.

Унутрашњи простор шасије возила распоређен је на следећи начин: напред десно је моторно-трансмисионо одељење, лево од њега управно одељење возача, место командира одељења је иза возача, купола је на средини возила, а укрсни део посаде је позади (девет војника). Излазна врата – рампа подижу се и спуштају сервомотором. Маса возила је 26,6 тона, највећа брзина кретања 108 км/ч и са 483 литра горива остварује аутономију од око 800 км. Рајалне гуме точкова (14.00 P-20) са унутрашњим заштитним прстеновима и централном регулацијом притиска омогућују да возило настави кретање после пенетрације од малокалибарских пројектила. Хидропнеуматски елементи огибљења и могућност подешавања клиренса (од 200 до 450 мм), као опција, олакшаваће кретање преко неравног земљишта и пружити повољније услове посади у току војне.

Денел (Patria) MCV 8x8 Badger

Нема података за који мотор су се определили Јужноафриканци – да ли SCANIA DI 12 од 360 kW и аутоматску трансмисију ZF Ecomat 7 HP902 са 7+1 степеном преноса, или је у питању Cummins ISL 450 турбопрехрањивани дизел од 373 kW са трансмисијом Renk HSV 106 са 6 + 1 степеном преноса, или евентуално, како се наговештава, појачана верзија SCANIA DI12 од 405 kW. У сваком случају биће задовољене потребе максималне покретљивости и довољно резерве снаге, а подразумевају се стандарди EURO 3 о емисији издувних гасова.

МОДУЛАРНА ГРАДЊА

Купола LCT-30 (Light Compact Turret – 30) челичне је конструкције од заварених плоча модула прилагођених за неколико врста наоружања. Модуларна градња омогућује уградњу куполе и на друге варијанте MCV. На основну конструкцију куполе додају се модули прилагођени специфичним потребама одређене врсте оружја. На први поглед личи на италијанску куполу HITFIST (Ото Мелара) која се већ уграђује у Пољској на модификована возила Patria AMV (Rosomak) 8x8 БВП. Маса куполе од 2,5 т одељења возила FCM (Fighting Combat Modul) обезбеђује усклађени рад посаде и могућност промене основне намене куполе.

Купола и топ се наводе електромоторима са могућношћу и мануелног рада, у случају отказа механизма. Топ је домаће производње GI30 (Denel), са пуњењем из магацина без реденика, муницијом 30x173 мм. Спрегнута митраљез 7,62 мм MG4 налази се лево од топа. У пуњачу су стандардно две врсте метака (панцирно-пробојни или парчадно-разорни), а 65 метака је спремно за брзу употребу (27 лево, 34

десно и четири метка у доносачу). У резерви се налази још 210 метака. Топ GI-30 може да се замени топом ATK Bushmaster Mk 44 или Mauser MK30-2, истог калибра. То подразумева да су компатибилни и да се може користити муниција више произвођача у калибру 30x173 мм.

Стандардно су предвиђене три врсте метака: панцирно-пробојни запаљиви – APCIT, полупробојни високоексплозивни запаљиви – SAPHEI, почетних брзина 1.100 м/с, и поткалибарни са стреластим језгром – APFSDS са пенетратором од тешког метала (однос L/D 13,5 : 1), са почетном брзином од 1.400 м/с, пробојности 55 мм RHA оклопа под 60 степени на 1.000 м. У току је развој пројектила чија пробојност би требало да буде двоструко већа.

Са топом могу да рукују и гађају оба члана посаде у куполи, нишанија и командир возила. Топ има стабилизацију у обе равни. Минимална брзина навођења куполе и топа је 0,1 мрад, убрзање 0,6 рад/с² (по азимуту) и 0,9 рад/с² (по елевацији), а максимална брзина навођења је 0,6 рад/с, а прецизност стабилизације 0,6 мрад.

Нишанија располаже са стабилисаном нишанском справом са уским видним пољем, ласерским даљиномером и два канала видљивости, дневни (камера CCD колор) и ноћни термовизијски (FLIR). Као стандардни део нишанског система је уређај за аутоматско праћење циља. Командир има панорамску нишанску справу на крову куполе са кружним сектором осматрања и дневни канал са два видна поља. Опција је да и командир добије термокамеру.

Спрегнута митраљез 7,62 мм MG4 гађа брзином од 600 до 800 мет/мин. У комплекту се налази 800 метака. ■

Милосав Ц. ЂОРЂЕВИЋ

Patria NEMO

МОДУЛАРНО ПЛОВИЛО ЗА РАЗНЕ МИСИЈЕ

Будући да LCS има вишеструку намену, конципиран је као „модуларни“ брод. То значи да се може пренаоружати за сваку мисију – од противминских операција, противтерористичких дејства и извиђачких акција до мисије спасавања. Иако је данас, после изградње два демонстратора, наставак пројекта доведен у питање, свакако треба обратити пажњу на тај јединствен брод.

Пројекат *Обалски ратни брод* LCS (Littoral Combat Ship) настао је из потребе да се надомести недостатак у пловилима способним за дејства у приобалном подручју. То је посебно важно јер би бродови попут разарача или крстарица представљали сувише велике мете које би могле угрозити релативно јефтини оружани системи (обалским топовима, противбродским ракетама или минама).

С обзиром на то што има вишеструку намену, конципиран је као „модуларни“ брод. То значи да се може пренаоружати за сваку мисију која се пред њега постави (противминске операције, борбе против обалских дизел електричних подморница, против брзих наоружаних пловила – FAC – fast attack craft, противтерористичка дејства, извиђачке мисије, мисије спасавања и сл.). А како је заштита обалског подручја САД у надлежности Обалске страже, јасно је да тај брод није намењен за задатке унутар територијалних вода.

Пројектовање LCS бродова, а на основу тактичко-технолошких захтева (између осталог, тражена је брзина од 40 чворова и домет од 3.500 Nm), поверено је фирмама *Lockheed Martin*, *General Dynamics* и *Raytheon*. На основу достављених предлога морнарица САД одлучила се на изградњу технолошких демонстратора два пројектна бироа и то: *Lockheed Martin* са својим једнотрупним бродом LSC 1 Freedom и *General Dynamics* са тримараном LCS2 Independence. Према оригиналом плану предвиђена је изградња још два брода LCS3 и

LCS4, али се од тога одустало због превелике цене изградње појединачних пловила. Иако је наставак пројекта доведен у питање, свакако треба обратити пажњу на та два јединствена брода.

ПРОБЛЕМИ

Првобитно је предвиђена изградња 60 пловила по цени од 12 милијарди долара (200 милиона долара по броду). Прву серију – Flight 0 чинило би 12-13 бродова. Они би били грађени по једном од два пројекта у којима су понуђена по два типа брода: LCS1 и LCS3 фирме *Lockheed Martin* и LCS2 и LCS4 фирме *General Dynamic*.

По пријему у оперативну употребу бродова LCS1 и LCS2 требало је спровести

ВЕЛИКА БРЗИНА

Способност LCS бродова да произведу велике брзине, њихова окретност и мали газ омогућавају им да брзо превозе мале групе људи и материјала. Бродови опремљени тим пакетом имаће могућности за транспорт и ограничен превоз људи, опреме и снабдевања у приобалном окружењу. Тај пакет требало би да обезбеди техничке могућности за сигуран смештај и транспорт материјала и опреме, смештајне капацитете за превоз и подршку додатног персонала, снабдевање материјалом и горивом хеликоптера серије MX-60, а и сплавова и чамаца јединица за специјалне операције.

серију испитивања понашања бродова у различитим борбеним мисијама, на основу којих би био одабран један од предложена два пројекта.

Први проблеми настали су по изградњи LCS 1 Freedom и LCS2 Independence, односно у току градње остала два пловила – LCS3 и LCS4. Разлог је био јасан – превелики трошкови изградње прва два брода превазишли су укупан буџет предвиђен за изградњу сва четири пловила такозване нулте серије. Зато је морнарица САД отказала изградњу трећег и четвртог брода и довела у питање читав пројекат.

Чињеница је да морнарица САД захтева да се бродови граде по фиксној цени која не би смела да прелази износ од 460 милиона долара, а у шта би улазили не само трошкови изградње и опремања, већ и допунски трошкови оружаних система, електронике, испитивања, а посебно тестирања бродова након примопредаје и отклањања уочених недостатака, како би се

до краја испунили захтеви предвиђени пројектом, односно тактичко-техничким захтевима (ТТЗ). Прошле године није постигнут такав договор са извођачима пројеката – фирмама Lockheed Martin и General Dynamics – па се проблем прелио у буџет војске за ову годину.

МУЛТИФУНКЦИОНАЛНОСТ

Главна особина пројекта LCS своди се на његову мултифункционалност, односно „модуларност“, која у основи представља изменљивост система наоружања, електронике, беспилотне летилице (UAVs – Unmanned aerial vehicle), сензора... Предвиђено је да брод има јединствену платформу са основним системима навигације, блиске одбране и комуникације, а на њу ће се, по потреби, додавати модули за одређене врсте операција.

Труп брода пројектован је тако да издржи и најтеже услове на мору, а посебна

пажња поклања се испуњавању стандарда у заштити животне средине. Брод мора да поседује статичку и динамичку стабилност у свим метеоролошким условима, како би био ефикасан у свим операцијама, а да при томе није угрожена безбедност посаде која га опслужује. Такође, труп брода треба да буде изграђен на тај начин да задржи борбену способност у условима погодака непријатељском ватром, али и у условима неповољне хидролошке ситуације (великим олујама са снажним ветровима и великим таласима).

ОПЕРАТИВНА ЈЕДИНИЦА

Бодови типа LCS могу се допунити оружаним системима, електронском опремом и додатном посадом, и тада постају потпуно нове оперативне јединице фокусиране на извршавање специфичне мисије. Такве промене омогућава отворен систем градње брода.

СИСТЕМИ ОДБРАНЕ

У мисијама у којима ће се користити, LCS бродови морају да имају основни систем за умрежено коришћење више сензора за претраживање, откривање, класификовање, лоцирање и праћење свих површинских контаката у зони своје одговорности. Такође, морају да поседују и основне системе за властиту одбрану од напада брзих пловила (коришћењем своје брзине и својих маневарских способности), али и системе за упозоравање и дејство против непријатељевог отварања ватре. Када се у такав систем угради пакет опреме за противбродску борбу, то броду даје могућности да пресеће површинске мете, најчешће мале брзе чамце, минимизирањем штете по пријатељским пловилима.

Морнарица САД посебну пажњу поклања том модулу. Када буде интегрисан на LCS бродове, омогућиће им надгледање површине коришћењем ванбродских сензора, како у радарски видном подручју, тако и ван линије хоризонта. Тај пакет опреме чиниће више сензора, оружаних система и софтверских пакета, као што су: електрооптички и инфрацрвени сензори монтирани на беспилотним летилицама ради успостављање контроле ван линије хоризонта, топ од 30 мм ради блиске заштите брода, четири контејнера са по 15 ракета за дејства на циљеве изван хоризонта, и хеликоптер серије MH-60 наоружан и опремљен за извиђање и пресретање површинских циљева. Софтвер за управљање тим пакетом биће интегрисан у постојеће системе на броду.

ИЗБЕГАВАЊЕ ТОРПЕДНОГ НАПАДА

Основни софтверски пакет на броду треба да омогући детектовање торпедног напада и избегавање маневрисањем или коришћењем мамаца или других средстава. Када буду опремљени пакетом за противподморничку борбу, LCS бродови ће бити способни за извођење вишесензорске детекције, класификације, лоцирања, праћења и пресретања непријатељских подморница у приобалном окружењу.

ТАЛОН

Компанија Lockheed Martin произвела је систем TALON (Tactical Littoral Ocean Network – тактичка обалско океанска мрежа) који ће бити уграђиван у противподморничке пакете на LCS бродовима. То је јединствен систем за подводно надгледање простора, који омогућава претрагу, откривање и лоцирање подморница у тихој војњи у приобалљу. Све уређаје тог система вуку полуаутоматска, полупотопљена возила без посаде – RMV, која представљају противподморничку варијанту Lockheed Martin-овог AN/WLD-1 даљински управљаног система за противминску борбу.

Пловило је конструисано тако да може контролисати штету – аутоматски детектује, локализује и класификује пожаре, прекомерну топлоту, отровне гасове или плављења, структурна оштећења или пробој трупа. Максимално је повећана и лична заштита чланова посаде, очување самоодбране брода и спречавање губитка пловила коришћењем заштитних материјала трупа. Брод поседује и АБХ заштиту посаде.

Омогућено је и надгледање и контрола свих елемената који се односе на електронски, акустички, оптички и радарски потпис брода како би се спречило да непријатељеви радарски или сонари идентификују, лоцирају и нишане брод. Поред тога, могуће је надгледање бродских магнетних и акустичких потписа зарад максималног очувања преживљавања брода када се налази у минским, односно противминским операцијама.

ЗАХТЕВИ

Основни бродски системи морају да испуњавају услове потребне за откривање, идентификацију, праћење и заштиту брода од противбродских ракета и непријатељских ваздухоплова. Одбрамбене могућности брода огледају се у његовој способности да се одбрани од непријатељске ватре, било употребом својих оружаних система (противавионским ракетама, топовима и лансерима мамаца), сложеном компјутер-

ском опремом, али и брзином и маневарским способностима.

Када је реч о маневарској способности, брод мора да брзином и тактичким радијусом подржава борбене групе бродова, десантне ескадре и флотиле бродова из своје класе, да омогући прецизну навигацију, прецизно сидрење, спасавање дављеника, руковање малим пловилима, њихово спуштање и подизање из воде, избегавање торпедног напада, лансирање противподморничких убојних средстава и друго.

У руковању ваздухопловима и беспилотним летилицама, брод мора да омогући све врсте хеликоптерских операција (тражење и спасавање, медицинска евакуација, електронско извиђање, снабдевање...), а и операција са беспилотним летилицама, дању и ноћу, у свим метеоролошким условима, а посебно противбродских, противподморничких и противминских операција, а које обухватају хеликоптере серије МН-60. Рад са хеликоптерима мора се изводити при стању мора 5 (олујно море), јачини ветра од 27 чворова и висини таласа од два до три метра.

Брод мора да поседује постројења за напајање хеликоптера струјом (400 Hz), свежом водом и горивом, да омогући прихват хеликоптера (МХ – 60 фамилије), његово складиштење у хангару, пренаоружавање и припремање за различите типове мисија, да омогући здружене хеликоптерске операције

ПРОТИВМИНСКА БОРБА

Пакет који омогућава противминску борбу садржи елементе за детектовање, класификовање и идентификовање плутајућих, сидрених или на дну постављених мина, омогућава мапирање морског дна, проласке кроз минска поља коришћењем ванбродских система, чишћење минских поља ванбродским системима, прецизно лоцирање и давање података у широком спектру противминске борбе, неутралисање мина, коришћење специјалног хеликоптера за чишћење минских поља, специјалних тимова ронилаца за уништавање мина експлозивом, затим лансирање, управљање и извлачење ванбродских система и обраду прикупљених података.

са хеликоптерима за противподморничку или противбродску борбу, те са хеликоптерима за подршку десантним операцијама. Такође, мора да има капацитете за смештај и лансирање беспилотних летилица. Није неопходно да поседује системе за допуну горивом хеликоптера у лету.

Укрцавање хеликоптера и других летилица биће лимитирано за одређене мисије, па ће, у том смислу, и сва потребна опрема за извођење тих операција бити у склопу измењивих модула.

LCS1 FREEDOM

Димензије: 115,3 x 17,5 x 3,9 м
Погон: CODAG (комбинација дизел мотора и парне турбине); 2 Rolls Royce MT-30 гасне турбине 96550 HP (72 MW); 2 Fairbanks Morse Colt-Pielstick 16PA6B дизел мотора 17160 HP (12.8 MW); 4 Rolls Royce Kamewa waterjets
Брзина: 40 чворова
Домет: 3.500 Nm при брзини од 18 чв
Бацачи мамаца: 2 SKWS/SRBOC лансера мамаца, ESM/ECM
Борбени систем обраде података: COMBATS S-21
Контрола наоружања: FABA DORNA TV/IR
Радари: површина/ваздушни простор EADS TRS-3D, C-band
Навигација: I-band
Систем управљања ватром: FABA DORNA, I-band
Сонар: није објављено
Хеликоптери: 2 MH-60 R/S или 1 MH-60 и 3 Firescout VTUAV

LCS2 INDEPENDENCE

Димензије: 127,6 x 31,6 x 4,3 м
Погон: CODAG (комбинација дизел мотора и парне турбине) 2 гасне турбине, 2 дизел мотора, 4 млазна пропулзора, 1 попречни пропелер
Брзина: 40 чворова
Домет: 3.500 Nm при брзини од 18 чв
Бацачи мамаца: 4 Loral/Hycor SRBOC шестоцевна бацача мамаца, ESM/ECM.
Борбени систем обраде података: Northrop Grumman Electronic Systems Integrated Combat Management System (ICMS)
Контрола наоружања: није објављено
Радари: Површина/ваздушни простор Ericson Sea Giraffe, G/H-band
Навигација: Sperry Bridgmaster, I-band
Систем управљања ватром: није објављено
Сонар: нема података
Хеликоптери: 1 MH-60 R/S и 3 Firescout VTUAV

У случају било какве хаварије са ваздухопловима, противпожарна средства морају да буду аутоматска и на максималан начин практична за употребу. И брод мора да има могућност смештаја до 3 MQ – 8V Fire Scouts беспилотне летелице уместо једног MH-60 хеликоптера (које обављају борбене и неборбене мисије).

Поред беспилотних летелица, у брод би морала да се сместе и са њега лансирају и беспилотна пловила и беспилотна подводна пловила, познатија под скраћеницама USV и UUV. Такође, један од захтева је да се брод током пловидбе опреми тако да се могу беспилотна „возила“ преконфигурисати, односно да им се измени борбени товар у зависности од мисије коју ће спроводити. Лансирање и прихват беспилотних возила изводиће се са постојећих уређаја за лансирање и прихват, а уз помоћ уобичајених контролних система, са максималном ефикасношћу.

Електронски пакет који ће бити уграђен на броду је такозвани С4. Он мора да омогући посади брода аутоматско командовање и контролу, тренутно обавештавање о ситуацији на терену (стање на води, у ваздуху и под водом), комуникацију са системима унутар брода, али и са системима изван пловила – комуникацију са здруженим, савезничким, коалиционим или интегрисаним снагама.

ДВЕ ПОСАДЕ

Брод мора бити тако конципиран да може обављати вишеструке операције са релативно малом посадом – од 15 до 50 чланова. Тај нуклеус биће увећан за одређен број чланова прикључених за обављање специјалних типова мисија, тако да брод може да обезбеди услове смештаја за око 75 чланова посаде.

Сваки брод ће имати две посаде – *плату* и *златну*. Свака посада имаће свог команданта, заменика команданта и другог официра. За разлику од осталих бро-

дова ратне морнарице САД, једина два официра која неће дежурати биће командант и његов заменик. На броду неће бити другог особља осим посаде и нико неће обављати непотребне послове.

Управљање бродом са две посаде пружа велике могућности. Док је једна укрцана на броду, друга посада се додатно обучава на копну. Ротацијом је омогућено допунско искоришћење потенцијала брода, уз смањен ризик од премора укрцане посаде. Обука за бродску посаду LCS бродова разликоваће се од стандардне обуке за остале морнаре. Док посаду осталих бродова морнарице обучавају искусни инструктори специјализовани за одређене операције, инструктори посаде LCS бродова мораће да буду специјализовани за све могуће сценарије (који ће морати често да се изводе при брзини пловидбе и до 40 чворова).

Велику помоћ у обучавању посаде пружиће им коришћење специјалног симулатора, који доста подсећа на симулаторе авиона, с обзиром на то што се у њему налази близу 80 одсто инструмената инсталираних на командном мосту LCS брода. Тај симулатор омогућиће да сваки члан посаде научи да у условима операција зна у сваком тренутку где се шта од опреме налази, а да то не тражи погледом. Они који прођу тај програм обуке важиће за поузданије од морнара који су имали традиционалну обуку.

Поред наведеног, бродови тог типа биће изграђени у складу са међународним принципима заштите од загађења воде и ваздуха.

ТЕХНОЛОШКИ ДЕМОСТРАТОРИ

Два брода, технолошки демонстратори, који се граде у оквиру плана Flight 0, разликују се између себе по изгледу трупа. Први из те серије LCS1 Freedom грађен је као једнотрупни брод (класична градња), док се LCS2 Independence гради у форми тримарана (поред централног трупа има још два са стране, што му даје велику стабилност, али и већу ширину).

Бродови имају слично наоружање, а чине га један топ од 57 мм, четири митраљеза калибра од 12,7 мм и један лансер ракета познатији по скраћеници RAM. Будући да се ради о два одвојена дизајна, осим другачијих димензија трупа и погона, разлике се виде и у електронској опреми, јер су пројектни бирои склопили уговоре са различитим добављачима.

Пошто се брод LCS2 Independence још гради, неке информације су дате штуро, а неке нису ни објављене. У сваком случају, о тим пловилима ће се тек причати. ■

Драшко ДУРКОВИЋ

ИНЦИДЕНТ

Према саопштењу јапанског министарства одбране, руски стратешки бомбардер ТУ-95 нарушио је недавно јапански ваздушни простор изнад острва Софуган, 650 километара јужно од Токија. Том приликом јапанске ваздухопловне снаге су, ради пресретања подигле 24 авиона, укључујући ловце F-15 и два авиона E-767.

Руски званични извори демантовали су те наводе, тврдећи да је њихов авион летео изнад међународних вода. Инцидент је уследио након годишње конференције, када је Јапан тражио повратак дела Курилских острва, која је запосео Совјетски Савез крајем Другог светског рата.

С. В.

ЕУРОФАЈТЕР ОДУСТАО ОД ДАНСКЕ И НОРВЕШКЕ

Конзорцијум „Еурофајтер“ (Eurofighter) одлучио је да се повуче из кампање за продају вишенаменских борбених авиона Данској и Норвешкој, наводећи „недавне промене у распореду и начину процеса набавке“. Другим речима, чини се да је EADS проценио да Дanci и Норвежани ипак више „нагињу“ одлучи да своје F-16 замене „Џоинт страј фајтером“ (Joint Strike Fighter – JSF). Трећи конкурент, шведски *Грипен*, ипак не одустаје од трке и даље нуди свој авион наредне генерације грипен (Gripen) NG. У EADS-у кажу да ће своје напоре усредсредити на остала тржишта, првенствено Грчку, Индију, Јапан и Норвешку.

И. С.

ФОТО: Игор Салингер

ГРИПЕНИ У МАЂАРСКОЈ

У мађарску ваздухопловну базу Кечкемет стигла су су последња три вишенаменска борбена авиона *грипен С* од укупно 14 варијанти С и D, колико их је обухвећно уговором о лизингу. *Грипене* су из фабрике у Линчопингу прелетели пилоти шведског ратног ваздухопловства, а ушли су, као и сви претходни авиони тог типа, у 59. тактичког ваздухопловног винга.

И. С.

ФОТО: Игор Салингер

СТЈУАРТИ С ПЕТОКРАКАМА

У нашу земљу су стигли као део савезничке помоћи током Другог светског рата. Коришћени су у борбама за ослобођење као техника Прве тенковске бригаде. Преживели су и долазак тенкова из америчке помоћи покренуте 1951, а расходовани су када су из СССР-а стигли тенкови послератног развоја. Због историјског значаја сачувани су до данашњих дана и два М3А1 и М3А3 могу се видети на Калемегдану у збирци Војног музеја.

Амерички тенкисти су почетак Другог светског рата дочекали слабије наоружани у односу на силе са источне стране Атлантика. Од савремених тенкова имали су само 10 средњих и 18 лаких тенкова М2А4. Зато је у лето 1940. у Рок Исланд Арсеналу покренут хитан задатак на изради нових лаких тенкова. Као основа за развој коришћени су М2А4, али су у тактичко-техничке захтеве нових оклопњака уграђена дотадашња ратна искуства – очекивало се да лаки тенк има на чеоном делу до 38 мм дебелу челичну плочу, а на истуреном делу чела и до 51 мм. Елементи погонске групе заштићени су од авионских митраљеза додатном челичном плочом. Због веће масе тенка изведене су и бројне измене на трансмисији.

Већ јула 1940. америчке оружане снаге прихватиле су нови тенк под генеричком ознаком породице М3. Американци су имали обичај да тенковима доделе званично име по легендарним генералима. У случају М3 одлучили су се за генерала Стјуарта (Stuart), славног команданта коњице Конфедерације у америчком грађанском рату.

ПРЕОКЕАНСКА ПОСТОЈБИНА

До марта 1941. у фабрици American Car & Foundry организована је линија за масовну производњу. Произведено је 5.811 комада М3. На 500 комада уграђени су дизел мотори Т1020. Ти тенкови су осим основног оруђа 37 мм имали чак пет митраљеза 7,62 мм – противавионски, ко-

аксијални, један у челу тела и два на бочним предњим плочама, са којима се даљински руковало са возачког места.

Такође су у ходу, без ремећења динамике производње, проведене и модификације. Оне су биле усмерене пре свега на побољшање заштите тенка – уместо заковица, заварене су челичне плоче туреле. На тај начин редукована је маса тенка и смањен ризик од убојитих заковица које су погађале и повређивале посаду после потогута у тенк. Уместо вишестране туреле накондно је уведено решење са хомогеном конструкцијом. Од јесени 1941. уграђивани су жиростабилизатори за основно оруђе тенка. На основу британских искустава из борби у северној Африци, уграђена су и два додатна резервоара за гориво од 25 галона. А од почетка 1942. године стјуарти су добили и варено тело тенка.

Услед брзине рада на развоју и наоружавању тенковских јединица, тих ратних година поштовано је начело ратне нужде, али су после бројних измена августа 1941. године све сабране, проверене и стандардизоване на моделу М3А1, који се производио од јуна 1942. године. Тенк М3А1 може споља да се препозна по томе што нема два бочна митраљеза која су се у пракси показала прилично неефикасним. Британци су ионако скидали те митраљезе са својих примерака стјуарта још током увођења у јединице. Произведен је 4.621 М3А1.

На моделу М3А3, стандардизованом августа 1942, знатно је повећано тело тен-

ка и, истовремено, проширен простор за посаду, посебно за возача. У проширене бочне странице тела уметнути су додатни резервоари за гориво и повећан је простор за смештај муниције. Тело се варило и на тај начин је повећана борбена жилавост. Тенк М3А3 производио се од почетка 1943. до краја 1944. Током тог периода завршено је 3.427 комада.

У тенкове породице М5 уграђивани су мотори *кадилак* због несташице изворних мотора *континентал*.

У америчким оружаним снагама *стјуарти* су коришћени пре свега за обуку тенкиста. Учествовали су у борбама на Пацифику у освајању острва, јер су ту лаки тенкови имали више него довољну борбену моћ у односу на противничку одбрану.

Британци су прве *стјуарте* примили јула 1951. и наоружали Осму армију у северној Африци која се у то време припремала за обрачун са Немцима. У британским оружаним снагама користио се посебан систем означавања без америчких слово-бројчаних индекса: тенкови М3 су *стјуарт I*, М3 са дизелом су *стјуарт II*, М3А1 су *стјуарт III*, М3А1 са дизелом *стјуарт IV*, а М3А3 *стјуарт V*.

Осим у Африци, британски тенкови су се борили и у Бурми, Француској и Италији, одакле су део преузели југословенски партизани. У складу са британским пореклом они су означени као модели III и V. Законом о зајму и најму тенкови М3 дошли су и до руских и француских снага, а у Кини су имали улогу основног тенка.

Бразилски М3А1 одржали су се у служби све до краја 20. века. На основу прототипа Х1А из 1975. у фабрици „Бернардини“ у Сао Паолу радикално је модернизовано осамдесет М3А1 уградњом новог основног оруђа калибра 90 мм француског порекла DEFA D-921 и новог шведског мотора *сканиа* (Scania) DS-11, снаге 300 КС. Осамдесетих година накнадно је произведено, на основу старог доброг *стјуарта*, 40 тенкова Х1А2 са бразилским оруђем калибра 90 милиметара. Израђено је и десет тенкова носача моста ХLP-10. Бразилци и сада део тенкова Х1 држе у резерви, а десет комада Х1А2 су у наоружању оружаних снага Парагваја.

ДОЛАЗАК НА БАЛКАН

Током прве три године рата партизани су имали само тенкове које су отели од противничких снага и користили их у герилским тенковским водовима и четама. Планови Врховног штаба НОВ и ПОЈ подразумевали су развој вишег нивоа организације тенковских јединица, са ослоном на савезнике, па су 1944. затражили, преко британске мисије, технику за прву бригаду. Британци су пристали да за НОВ и ПОЈ обезбеде лаке тенкове *стјуарт* који су се

показали ефикасним у борбама у северној Африци на тешким теренима. Процењивало се да ће та возила моћи да се крећу по уским брдским путевима Балкана.

Британци су обуку партизанских тенкиста организовали у логорима у околини Каира. Трећина људи, која је чинила језгро, прикупљена је из јединица НОВ и ПОЈ (међу којима су били и припадници тенковског батаљона 4. ОЗ), а попуна до пуне формације обављена је на лицу места – регрутовани су добровољци из редова савезничких ратних заробљеника који су били припадници словенских народа из Истре и Словеније мобилисани у италијанске оружане снаге,

БРОЈНО СТАЊЕ

Током борбених дејстава, из савезничких складишта Првој тенковској бригади дотурен је 51 *стјуарт* за надокнаду борбених и техничких губитака. Тај број потврђују до сада истражени извори, али постоје индиције да се у Првој бригади користио и већи број *стјуарта* постепено превожен из Италије до Далмације.

За време рата рата уништена су 33 тенка. Већа оштећења имао је 31 *стјуарт*. Током рата 43 тенка прошла су генерални ремонт и враћена у јединицу.

Самоходна хаубица М8 у Загребу првих дана након уласка партизана у град, мај 1945.

ХАУБИЦА КАДИЛАК

Самоходна хаубица калибра 75 мм М8 настала је 1942. прилагођавањем шасије лаког тенка М5А1 за смештај обртне туреле за стандардну америчку брдску хаубицу М1А1. Током серијске производње у фабрици „Кадилак“ (Cadillac) до јануара 1944. године израђено је 1.778 самохотки намењених првенствено за ватрену подршку тенкова на малој удаљености од предњег краја властитих снага.

Модел М8 улазио је у састав штабних чета батаљона средњих тенкова *шерман* у борбама у Француској и у Италији. Већ од лета 1944. године М8 су замењене са тенковима М4 са хаубицом 105 мм, али су стара оруђа остала у служби на Медитерану због малих димензија.

Као ојачање Првој тенковској бригади, 2. априла 1945. године, савезници су бродом доставили седам примерака М8 у Шибеник. Због потребе за ојачањем артиљерије, у завршним операцијама четири самохотке додељене су Четвртој армији која се борила у Лици, Горском Котару, Истри и Долењској. Оне су чиниле батерију у самоходном артиљеријском дивизиону, директно подређеном команди армије.

Самохотке су се истакле у борбама за Ријеку и одбрамбену линију Ингрид. Оне су 8. априла 1945, са четири *стјуарта*, придружене Деветој дивизији као ојачање за ослобађање Истре и Трста. Три М8 ушла су у дивизион Друге армије за борбе у Босни и продор преко Баније и Сиска до Загреба.

У послератној служби уврштене су у артиљерију Тенковске армије, односно у Команду тенковских и моторизованих јединица. У службеним документима те хаубице носиле су име *кадилак* јер је био обичај да се техника води по имену произвођача или мотора.

интернирци, претежно из Црне Горе и Херцеговине, и рањеници који су били на лечењу у савезничким болницама у Италији.

После завршетка обуке тенкисти су пребачени у јужну Италију у место Гравина где су добили десетак *стјуарта* за обуку посада. За попуно јединице прикупљани су оклопњаци из разних британских јединица и радионица. Део тенкова имали су посебне штитнике против песка и филтере за ваздух за моторе, али ти додаци, важни за примену у Сахари, нису били од користи партизанима и зато су их скинули са возила. У захтеву Врховног штаба тражено је 150 *стјуарта* и 51 средњи тенк *шерман*, али су их Британци ускратили за тежа возила са образложењем да нису погодна за услове Балкана и дали су им *стјуарте* у складу са количинама које су могли изузети из властитих јединица.

Приликом формирања Прве тенковске бригаде 16. јула 1944. у њеном саставу налазило се 56 тенкова, уз 24 борна кола (оклопна аутомобила) АЕСМк II, два команда возила М3А1 *скаут кар* (Scout Car) и десетине моторних возила. До 20. августа 1944. у бригади је обучен довољан број људи како би се могли послати на задатке.

У првој организацијској шеми, током обуке бригаде, била су четири тенковска батаљона са по 19 *стјуарта* сврстаних у две чете од девет тенкова и са једним тенком за команданта батаљона. Бројно стање технике сводило се на три таква батаљона, што је врло скромно у односу на стандарде попуне техником савезничких јединица. Како би се повећала борбена моћ сваком тенковском батаљону придодата је једна вучна противтенковска батерија. Уместо четвртог батаљона, формирана је јединица од чете борних кола.

Пре увођења у борбена дејства бригада је нарасла на око 1.400 људи. Техничари су обавили све припреме на возилима и покушавали да подигну бројно стање поправкама на старим тенковима које су пронашли на гробљима ратне технике у близини базе. На тај начин су бригади обезбедили још три М3А1.

Британци су од августа до октобра 1944. организовали превоз бригаде из луке Бари на острво Вис, на којем су осим Врховног штаба биле најбоље наоружане и снабдевене јединице НОВ и ПОЈ. Због ризика од немачких авиона, техника бригаде превожена је ноћу, а бродови су се истоварали по дневном светлу, уз снажну ПВО заштиту.

Тако су припадници Прве тенковске бригаде на прве задатке кренули преко Виса. Потом су се укључили у борбе на простору Далмације и Херцеговине, али сада не као класична герила већ преобличени у

Искрцавање М3А3 на острво Вис 1944.

ТАКТИЧКО-ТЕХНИЧКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ М3А3

Посада: 4 (командир, нишанџија, возач и митраљезац уједно помоћник возача)
Борбена маса: 14,7 т
Наоружање: топ 37 мм М6 са 174 метка са зрнима М51, М63 и М74
три митраљеза 7,62 мм М1919А4 са 7.500 метака
Погонска група: бензински мотор *континентал* (Continental) НЈ-670-91
снага 250 КС при 2.400 обртаја у минути, 416 л горива
Димензије: дужина 5,05 м, ширина 2,52 м висина са постољем за митраљез 2,57 м
Максимална брзина на путу: 50 км/ч
Радијус кретања: 230 км
Могућност савладавања препрека: максимални успон – 3 степена, максимални бочни нагиб – 12 степени, ширина рова – 1,8 м, висина вертикалне препреке – 0,61 м и дубина газа – 0,91 м

снаге које су подсећале на регуларну силу тог доба.

РАТНИ ПУТ

Партизански тенкисти су пребачени британским и десантним бродовима НОВ и ПОЈ септембра 1944. на острво Брач. У десанту су учествовали Други батаљон *стјуарта* и делови других јединица као ојачање. Пешадија се већ побринула да сломи немачку одбрану и зато тенкови нису ни уведени у дејство. После тог десанта, у наредном кораку, превезени су до далматинске обале. У свим тим пловидбама изгубљен је само један тенк – остао је на дну мора током преласка Брачког канала код Омиша 22. октобра 1944. године. У последњим данима октобра тенкови су коришћени у борбама за Каштеле и Трогир.

Због потребе да се истовремено притисне противник на великом простору подељени су на два привремена састава – „Северну групу“ и „Јужну групу“ које су нај-

пре биле оперативно потчињене Команди 26. дивизије са Виса.

Као целина, „Северна група“ (Други батаљон и половина Трећег батаљона) ангажована је здружено са 26. дивизијом у борбама дуж далматинске обале – од Омиша до Шибеника и у залеђу, завршно са ослобођењем Книна, децембра 1944. године. Од технике која се нашла на том подручју формиран су Први и Трећи батаљон у чије је чете ушао и АЕС. У јануару 1945. „Северна група“ је са ратишта на простору Шибеник–Дрниш–Скрадин пребачена маршем дугим 187 км у Имотски. У завршеном делу марша *стјуарти* су савладали снежни покривач висине од 20 до 60 цм, понегде преко једног метра, на уским путевима великог нагиба и оштрим кривинама. Тенкови су се кретали брзином људског хода од 4 до 5 км/ч, али су успешно стигли до Имотског и ушли су у борбу.

Тенкови „Јужне групе“ (Први батаљон и половина Трећег батаљона са 25 *стјуарта*) искрцани су у Дубровник и током бор-

би подељени су на три привремена састава који су подржавали 29. дивизију у борбеним дејствима у Херцеговини. У ходу су формирани Први батаљон у пуном саставу (са четама од седам тенкова и три возила типа АЕС) и нови Трећи батаљон са једном тенковском четом са шест *стјуарта* и водом борних кола АЕС, а у резерви групе су задржана четири *стјуарта* и један АЕС.

Обично су тенкови улазили у борбена дејства у водовима од само два тенка, јер су уски путеви и брски терен ограничили могућности њихове примене у већим саставима. Посаде два тенка навикле су се на блиску везу и сталну међусобну подршку. У борбама за Мостар, у борбеном поретку облика потковице, тенкисти су у дејствима на врло тешком крашном терену савладали противничке фортификације и одлучну одбрану херцеговачких усташа.

Из Мостара су од 24. фебруара до 2. марта 1945. тенкови прешли пут дуг 318 км до Шибеника, где се Прва тенковска бригада марта 1945. први пут после месеци проведених на ратишту прикупила у целину, реорганизовала и попунила људством и техником. Поново су формиране чете од девет тенкова подељених на два вода са по четири тенка и тенком командира чете. Сва четири батаљона задржана су у формацији с тим да је избегнута конфузија око постојања две јединице са истом ознаком тако што је Трећи батаљон „Северне групе“ постао Четврти батаљон.

У радионици су проведене модификације на вратима за посаду јер се показало да она не може изаћи из погођеног тенка ако се купола не налази на централном положају.

У завршне борбе реорганизована бригада увела је 75 *стјуарта*, 23 борна ко-

ла АЕС, 14 противтенковских оруђа 57 мм и 75 мм, те пет противавионских оруђа 20/4 мм, рачунајући ту и самохотке израђене на шасији *стјуарта*.

После консолидације припадници Прве тенковске бригаде вратили су се у строј у борбама за Бихаћ. Тенкови су пратили динамику продора пешадије често се користећи необичним методама кретања – на Лоховским брдима код Бихаћа савладали су стрму препреку од 75 степени тако што су без посада спуштани везани за челичну ужад.

У завршној личко-приморској операцији тенкови су продрли кроз крашке терене до мора и гонећи немачки 97. корпус ушли, као предњи одред југословенских снага, у Трст. Из састава Трећег батаљона издвојена је 1. чета која се 2. маја 1945. прикључила моторизованом одреду са којим су тенкови извели марш долином Соче, продрли у Коружку и пресекали извлачење противника према Целовцу. Тенкисти су учествовали у продуженим борбама (у разоружавању противника) до 15. маја, читаву седмицу после пада Трећег рајха.

ПРОТИВАВИОНСКЕ САМОХОТКЕ

Врло снажна техничка радионица Прве тенковске бригаде смештена у фабрици електрода у Шибенику исказала се, током марта 1945. за време одмора бригаде, у вредном и домишљатом раду враћања оштећених тенкова у састав јединице. Суочени са чињеницом да тенкови нису прошли озбиљне радове од уласка у борбу, радионици су се сналазила како су знали са скромним количинама резервних делова.

На неким од тенкова М3А3 уништене су куполе, али је сачувано тело са мотором и ходним делом. Седам таквих тела искоришћено је за израду провизорних самоходних оруђа. Због надмоћи немачких тенкова са оруђима већег калибра у односу на *стјуартових* скромних 37 мм, прво су у радионици израдили противтенковску самохотку тако што су на тело тенка на фиксираном лафету уградиле изузетно немачко оруђе 75 мм Pak 40. У сленгу, те самохотке биле су познате као *стјуарт пак* (немачка скраћеница за противтенковски топ). Од М3А3 настале су прве домаће противавионске самохотке, на гусеничној шасији *стјуарт флак* (немачка скраћеница за противавионски топ) са четвороцевним оруђем РАТ 20 мм М38, постављеним на обртну платформу. У радионици су израдили и *стјуарт* са платформом за минобацач калибра 82 милиметра.

ЕКСПОНАТИ

У првим послератним месецима, због кризе настале око статуса Трста, батаљони наоружани *стјуартима* и све друге тенковске јединице концентрисане у Словенији и Истри остали су у пуној борбеној готовости.

Очекивало се да ће у послератним годинама тенковске бригаде врло брзо бити потпуно пренаоружане на Т-34/85, уз широку подршку СССР-а, али су Резолуција Информбироа и блокада Југославије 1948. драматично променили планове наоружање и сва постојећа техника показала се као витално важна за одржавање борбене готовости у ишчекивању потенцијалног конфликта са Москвом. Продужена је каријера *стјуарта* и ти оклопњаци требало је да се користе за одбрану у брдским пределима у којима су средњи тенкови имали ограничену проходност.

Стјуарти су преживели и долазак тенкова из америчке помоћи покренуте 1951. године. Коришћени су у тенковским бригадама за обуку све до 1957. године. У инвентару ЈНА 1960. године налазила су се 32 *стјуарта*. Они су расходовани неколико година касније када су из СССР-а стигли тенкови послератног развоја – Т-54 и Т-55. Обично се смена генерација технике у ЈНА завршавала уништавањем старих средстава, али је у случају *стјуарта* војни врх имао разумевање за историјски значај оклопних возила. Сачувано је више примерака како би подсећали на славу Прве тенковске бригаде. Два М3А1 и М3А3 данас се могу видети на Калемегдану у збирци Војног музеја. Један се чува у Музеју отаџбинског рата у Бањалуци и један у Краљеву. ■

Александар РАДИЋ

У борбама за Херцеговину, 1945.

Пише
Бранко
КОПУНОВИЋ

ПЛАНИНА ИМА РЕЧ

Усенци свеколиких збивања једно је питање, тачније прашина која се непријатно усковитлала, ћушнута под тепих. Нема сумње, подићи ће се опет чим почне пролећне спремање. А то је на видику. Реч је о идеји која је „скројена“ у нечијим главама прошлoвековне 1973. године. У време самоуправних иницијатива када су „другови одозго“ имали мегаломанске визије развоја ондашње државе. Али, времена су много другачија, о приликама да и не говоримо, Југе више нема... Међутим остали су неки планови у пожурелим фасциклама...

Да не дужимо: у септембру прошле године Влада Републике Србије усвојила је Уредбу о уређењу програма планинског туризма, чиме је, кажу њени огорчени противници, прекршила шест важећих закона и неколико међународних конвенција чији је потписник. Екологе, биологе, зоологе и многе људе којима је очување природног богатства на срцу ражестила је одлука да се на Старој планини изгради скијашки комплекс са око 200 километара стаза, жичаре, ски лифтови..., за 50.000 поклоника белог спорта. Све то, са пратећом инфраструктуром, наше грађане могло би да кошта 31.213.000 евра. Широко, нема шта.

Онда су противници Уредбе пресавили табак, па, сем осталог, извели рачуницу да од тог силног новца може да се набави 100.000 оваца, обнови и унапреди 500 тамошњих домаћинства, те припреми за развој етно и еко туризма. Чак би, тврде, дотекло за подстицај развоја мале привреде ако би се у свако домаћинство наменски уложило по 20.000 евра за сушаре, прераду производа од шумског воћа, млека... Још би и претекло. Да, али за то треба озбиљан договор, слога и пуно добре воље. Много сложена рачуница за наше појмове. Хајде да питамо планину, нека она има главну реч, њена судбина је у питању. Њу нам је природа подарила и хвала јој на том поклону.

Можда може и ски центар, али не тако да се угрозе локације Бабиног зуба, Јабучког равништа, две хиљаде кубних метара шума које прерађују милионе кубика воде која би подивљала, избила на површину, створила клизиште, обезумила природу. А пројектант је тако зацртао. Да ли је баш све узео у обзир пре своје коначне одлуке?

Очигледно, нисмо добро планирали. Стара планина је сиромашна снегом. Значи, правио би се вештачки нанос, а то је ужасно прљава технологија од које дижу руке једна Аустрија и Швајцарска. Осим када нису по среди гламурозна такмичења у слалому и скијашким летовима која домаћину доносе огромну добит. Па, и тада се подлога брже-боље склања јер је погубна по природу.

Затим, ко ће у постојећој конкуренцији да сакупи 50.000 скијаша, што би била некаква граница исплативости гломазног улагања?

Наше комшије Бугари су канда мудрији.

На свом делу планинског ланца развили су туризам, чак и мале медицинске центре. Локалном становништву лепо иде, не жале се.

Стара планина је наше највеће природно добро, Парк природе прве категорије под заштитом државе и Унеска. Она је ремек-дело природе. У подножју топла медитеранска на висовима оштра субалпска клима, сто километара дужине и 1.800 квадратних метара површине бисерне лепоте на истоку Србије. Тамо ничу 1.742 биљне врсте (160 ендемских, 42 на европској црвеној листи), гнезди се 216 врста птица, украшена је ливадама, пашњацима, четинарским шумама, тресетиштинама... То је прави мајдан јестивог и лековитог биља. Треба је видети и доживети, окусити чувену веселинку – црнозрну боровницу, помиловати погледом криласти звончић, гребић, звездасту коменицу, гиздаву орхидеју – каћун, срчењак, копитац, Панчићеву жабуљу траву... Подићи поглед и гледати шарену утву, орла кликташа, црног ибиса...

Они који су бар једном крочили међу висове Бабин зуб, Жаркову чуку или Мишор, осетили су чудесну енергију природе, ваздух који шири плућа, отклања дисајне тегобе, поправља крвну слику. Извори и потоци су прича за себе. Вода се пије са длана, а пастрмке поточаре, вођене природним нагоном, скачу узводно тражећи место за мрест. Један страни новинар је јесенас нашао надањуће за своју репортажу баш у том призору. Текст је завршио искреним закључком: „Нешто слично видео сам у Бразилу, али ово је много лепше, бескрајно узбудљиво...“.

Наравно, човек је део природе. А како живе људи на Старој планини? Лоше. Састављају крај с крајем, надају се бољим данима, а имају толико тога да понуде госту. Куће су им углавном старе, доброно нагризене оштрим зубом времена. Треба средстава за њихову обнову, развој краја уопште.

Могу да се измире амбиције скијаша и етнотуризма, што је препорука гласа разума. Само стрпљиво, уз поштовање слова науке и речи људи од струке. Никако преко колена и уз јуриш багера. Природа хоће да опрости и отрпи донекле, не морамо јој стајати на жуљ и гурати прст у око, забога!

Зато, господо, хајде да сачувамо лик Старе планине, наш и образ Јосифа Панчића који је толико учинио да она буде на гласу, вечита и своја, инспирација научника, истраживача, људи који вапе за здравом природом. Не љутимо ни планину, ни нашег научника који нам је открио њене тајне. ■

УСТАШКИ ЛОГОР ЈАДОВНО

ПРЕЂУТАНА
ИСТИНА

У Централном дому Војске Србије приказана је студија др Ђуре Затезала о логору Јадовно, тачније – о генези геноцида српског народа и холокауста Јевреја у Независној држави Хрватској (НДХ). Самим тим што та и таква стварност никада раније јавности није предочена искрено и до краја, тема је друштвено значајна. Тим пре што многи простори и даље живе под тамним сенкама прошлости, њеним недокучивим рецидивима и пређутаним истинама.

Помирење је реч сумњиве вредности. Звучи хумано и завређује пажњу, ако јој је у подножју истина, у залеђу чист хоризонт, а у души искрена намера. Наравно, зависи од тога и с ким се (или с чим) треба помирити: Са комшијом, рођаком, неистомишљеником, народом, државом... Није свеједно је ли у питању порушени плот, тешка реч или злочин. Није исто је ли пала ограда или крв. Треба много мудрости и добре воље да би се потражио опроштај.

Ко би све требало да замоли за опроштај српски народ који су вековима прогнали, исељавали, расељавали, понижавали, убијали... Какве је све неправде трпео, од турског зулума до отимања Косова и Метохије. Нигде краја. Утеха у виду објашњења, најчешће изван оквира правде и логике, стизала је, као по правилу, касно и на погрешну адресу. Ваљда су по среди били некакви интереси зашто треба отрпети, заташкати, заборавити...

Много је тешког камења изнад дубоких, тешких и тамних јама у којима почива истина о страдању српског народа и њихових сапатника Јевреја, Рома... Тог рударски тешког посла латио се др Ђуро Затезало, да помери бар један од њих, истражи шта је под њим, колико је тамо угашених живота и зашто. Није му било лако. Много пута успораван, оспораван и ућуткиван, тај неуморни научни радник и хуманиста обелоданио нам је део тешке истине.

■ ИДЕОЛОГИЈА, А НЕ НАРОД

Аутори који у свом делу, осим чињеница, дају личну ноту увек, делују убедљивије од оних који се баве пуком теоријом. Из родне Доње Дубице, поред Огулина, Ђуро је пошао у Карловац да похађа учитељску школу. Почетком 1941. године у школу су стигли спискови оних ђака који се

премештају „на другу локацију“. Са неколицином другова српске и јеврејске националности није чекао црнокошуљаше. Затекао је своје тужно село, пуне куће. Потражио је помоћ комшинице која му је дала нешто хране и одеће. Утом је на врата закуцала усташка патрола. Домаћица га је брзо сакрила и отворила врата угледавши исукане каме. Тражили су Ђуру. Уплашена жена је покушавала на све начине да спречи преметачину да би им на крају рекла: „Зар ми не верујете? Моја два сина су са вама!“ Тек тада су одустали од намере и напутили кућу.

– То је детаљ који ћу увек памтити. Та жена, Хрватица чији су синови били мобилисани у усташку војску, спасила ми је живот. Никада се нећу сложити са некаквим квазитеоријама о геноцидним народима. Можемо говорити о злочиначкој идеологији, покретима, националистичкој политици и пропаганди, али не и о народима. Приписивати зло целом народу, ма који то био, такође је злочин – истиче др Затезало.

После се прикључио народноослободилачком покрету, постао најмлађи носилац Партизанске

Др Ђуро Затезало

споменице у Југославији, потоњи учитељ, наставник, професор. Дипломирао је филозофију у Сарајеву, а магистрирао и докторирао у Загребу. Од 1960. године ради на прикупљању архивске и мемоарске грађе. Познат је као утемељивач Историјског архива у Карловцу и носилац високих друштвених признања. Аутор је 15 књига и више од стотину стручних и научних радова.

■ КЊИГА КАО СПОМЕНИК

Планско затирање народа, његове културе, вере, трагова постојања, тужна је слика света средином прошлог века, чије сенке и данас оптерећују човечанство. Ако се прескоче лекције из историје, тешко је градити тековине савремене демократије. За просперитетну будућност неопходна је чиста савест. Опомене и сећања на тешке злочине морају да остану заувек. Њихови симболи су Аушвиц, Матхаузен, Треблинка, Јасеновац... Испоставиће се и Јадовно. То је најсажетија порука са представљања књиге др Ђуре Затезала „Јадовно, комплекс усташких логора 1941“ и допуне исте студије „Јадовно, зборник докумената“. На претечама Јасеновца за свега четири месеца убијено је више од 40.000 људи.

Скупу у Централном дому Војске Србије присуствовали су представници Војске Србије, Светог си-

ЗАСТРАШУЈУЋЕ БРОЈКЕ

За свега 132 дана у логорима Јадовна убијено је 42.246 људи. Скоро 95 одсто жртава су Срби, близу пет процената чине Јевреји, а нешто мање од 0,3 процента су Хрвати, идеолошки неистомисљеници усташког покрета и антифашисти. Најстравичнији податак односи се на децу, тек рођену и ону узраста до четрнаест година. Усташе нису имале милости за више од хиљаду малишана који су свирепо убијени, попут њихових родитеља, рођака, комшија... Аутор студије је обелоданио имена 10.502 жртве са веродостојним подацима о месту становања, занимању, датуму и начину погубљења.

СТРАДАЊЕ СВЕШТЕНИКА

Обичајно, ратно и међународно право недвосмислено штити светиње и свештена лица. Међутим, усташка идеологија подразумевала је управо затирање српске православне вере. Тако су се на удару нашли свештеници који су свирепо мучени и убијани у логорима Јадовна. Тамо је зверски ликвидиран 71 свештеник, док је у НДХ током рата страдало њих 214. У књизи се налазе потресна сведочења ретких, пуком срећом преживелих логораша, за које су кољачи мислили да су мртви, па су их рањене бацали у јама.

Тако је наочиглед логораша посечен свештеник Милош Мандић из Градачца, а отац Петар Мајсторовић је обешен. Његовог сина Милојка, такође свештеника, усташе су сутрадан бациле у једну од велебитских јама.

нода Српске православне цркве, научних устано-
ва, Јеврејске заједнице у Србији, средстава јав-
ног информисања...

Доктор Милан Кољанин, научни сарадник
Института за савремену историју, каже да обја-
вљивање студије има шири друштвени значај.

– Реч је о дуго очекиваном делу, које пот-
пуно изоштрава слику о једној квазидржави и
разобличава њене мрачне циљеве. Реч је о фа-
шистичкој творевини НДХ, пониклој практично
пре капитулације Југословенске војске. Све је
било до танчина испланирано, посебно етнич-
ко чишћење, масовни погроми, расељавање,
прекрштавање... Наравно, то се, пре свих, од-
носило на Србе, Јевреје, Роме... И евентуалне
политичке неистомишљенике. После ове књиге
није више могуће прекрајање историје, фалси-
фиковање броја жртава, сакаћење истине. Све
је документовано и научним чињеницама пот-
крепљено.

■ ПРЕТЕЧА ЈАСЕНОВЦА

О Јасеновцу знамо много, скоро све. Ме-
ђутим, први усташки логори, формиран у про-
леће 1941. године, били су такозвана госпићка
група губилишта – Јадовно, Слано и Паг. То је
био читав систем мучења и убијања, разрађен
до бизарних танчина. Постојале су готово инкви-
зиторске справе за тортуру, средства за везива-
ње људи, убијање, транспорт лешева... Усташка
државна творевина јасно је заговарала геноцид,
односно холокауст, као „коначно решење срп-
ског и јеврејског питања”.

Можемо да говоримо и о разлозима зака-
снеле истине. У послератној Југославији сна-
жно је подржана идеја брзог опраштања и ла-
ког заборавља. Зле усташе и наивни домобрани
били су крајње поједностављена слика тешке
прошлости у НДХ. Стварана је визија будућно-
сти на темељима непожељне прошлости. На
крају, историја се поновила, јер је у клими на-
станка нове државе Хрватске поново доведен
у питање опстанак српског народа на тим про-
сторима. Сетимо се акција „Бљесак” и „Олу-
ја”, реке избеглица, убиства цивила, ратних
злочина... Зато је књига др Ђуре Затезала и
својеврсни споменик жртвама, до јуче безиме-
них и обесправљених – рекао је господин Ко-
љанин.

Нема сумње да је реч о делу од изузетног
друштвеног значаја, које се може и мора схватити
и као допуна лекција из новије историје, наук о
прошлости, садашњим и будућим поколењима.
Министарство просвете је здушно подржало
штампање студије, а помоћ и благослов Светог
синода Српске православне цркве дали су делу
духовну снагу. ■

Бранко КОПУНОВИЋ

МАЈКА АНГЕЛИНА

Сваки злочин је тежан и безуман, поготово над децом. Њих су усташе
убијале без трунке кајања. Ангелина Граздановић из Госпића, мајка троје де-
це, одведена је у логор са својом нејачи. Мужа Јована су убили на кућном
прагу. Усташама се журило, те су их потрпали у камионе и одвели пут висова
Велебита. У једну јаму су бацали децу, у суседну њихове мајке. Усташка ка-
ма, а онда мрачни бездан. Убодена је четири пута пре него што су је гурнули
у дубоку таму. После неколико дана, са тешким ранама, пузећи преко тела
убијених, изашла је из пакла. Остала је сама, а смисао живота је нашла у
томе да једнога дана некоме посведочи о усташким зверствима. Њена дра-
ма описана је на страницама књиге:

„Био је то обичан, углавном сиромашан свет; радници, сељаци, ђаци...
Никоме ништа нажао нису учинили. Поштени и добри људи. А шта тек рећи
за децу? Ето, били смо криви само зато што смо Срби...”

БЕЗДАНКЕ

Широм Велебита, у околини Госпића и личног крша, лоцирано је више
од 200 јама. Сељаци су их звали безданке. Дубоке од неколико десетина до
неколико стотина метара, назубљене и злокобне, увек су биле симбол нечега
далеког и претећег. Сви су их избегавали. Онда су усташе смислиле да је то
прави начин за сакривање злочина и нестанка читавих породице, села, ва-
рошица... После рата многе су једноставно забетониране, како не би буди-
ле националну мржњу и отворале старе ране. Знало се да их је било и шта
се тамо догађало, али само толико. Свако истраживање сматрало се у нај-
мању руку непожељно.

Међутим, др Ђуро Затезало се са телевизијском екипом из Београда
спуштао у њих и начинио документарни серијал, који никада није био емито-
ван. Налазио је бројне посмртне остатке жртава, а по тешким оштећењима
костију јасно је било како су ти људи били најпре мучени, а потом свирепо
побијени.

ДР МАРТИН ВАН КРЕВЕЛД,
ПРОФЕСОР ЈЕВРЕЈСКОГ УНИВЕРЗИТЕТА
У ЈЕРУСАЛИМУ

ПЛАНИНА И ЊЕНА СЕНКА

Професор Јеврејског универзитета у Јерусалиму Мартин ван Кревелд (1946) свој статус је стекао највише превредновањем Клаузевицевог поимања рата, најподробније израженим у књизи Трансформација рата (The Transformation of War), и серијом предавања које је одржао 1991. и 1992. године на Генералштабној школи Маринског корпуса (U.S. Marine Corps Command and Staff College) у Квантику, Вирџинија.

Он је једини неамерички аутор чије се књиге налазе у обавезној литератури сваког америчког официра, једини је на тој листи заступљен са више од једне књиге и један је од двојице цивила који су се икада обратили Генералштабу Израелских одбрамбених снага. Кревелдова основна теза јесте да Клаузевицев тројни модел рата (власт—војска—народ) не обухвата све кључне аспекте рата, те да се он мора заменити петорном структуром: ко води рат, о чему је реч у конкретном рату, како се води, са којим конкретним циљем се води и зашто се води.

Односе у оквиру предложене структуре Ван Кревелд разрађује у двадесетак књига и у својим предавањима које је држао на до-словно свим институтима за стратегију у свету и о скоро свим аспектима рата. Књиге као што су *Supplying War* (Снабдевајући рат), *Мач и маслина* (историја израелске војске) или *Променљиво лице рата: лекције стечене у борби, од Марне до Ирака*, а још више ставови Ван Кревелда о актуелним збивањима, изазивају контроверзе у Израелу и ван њега, али нико не пориче да је његово револуционарно схватање рата наговестило промену коју ће донети 11. септембар 2001. године.

□ Професоре Ван Кревелд, мало ваших читалаца зна да сте своју каријеру започели проучавањем Балкана у Другом светском рату. То је, у ствари, био ваш докторат, који је 1973. године објављен под називом *Хитлерова стратегија, 1940–1941: Балкански кључ* (Hitler's Strategy, 1940–1941: The Balkan Clue). У основи, Ваша теза полази од становишта да би у најмању руку требало преиспитати устаљену тезу да је Хитлеров напад на Југославију и Грчку у пролеће 1941. године главни разлог одлагања операције Барбароса, а самим тим и узрок пропалог покушаја Немаца да заузму Москву пре почетка зиме те исте године. Читаоци из Србије би Вам били веома захвални када бисте нам подробније објаснили Ваше аргументе за ту тезу, те да нам кажете како гледате на Ваше истраживање Балкана тридесет и пет година касније?

Један од највећих живих војних историчара и познавалаца стратегије, Мартин Ван Кревелд, повлачи паралеле између садашњих и некадашњих оружаних сукоба, разматра актуелну улогу Русије, говори о култури ратовања и признаје да за њега, као и за велики број људи, политика САД у вези са питањем Косова и Метохије представља загонетку.

– Да, то је тачно. Ја сам био први историчар који је реконструисао у потпуности ратно устројство немачке војске 1941. и открио шта се тамо заиста дешавало. Дозволите ми да цитирам део из моје књиге, на страни 182: „За државни удар у Београду се може рећи да је на више начина дошао у правом тренутку са немачке тачке гледишта. Када је у питању кампања на Балкану, он је за последицу имао знатно убрзавање војних операција, нарочито транспорта војника из Грчке натраг на север”.

Од тог времена, ја се нисам поново враћао тој мојој тези – једноставно то није мој начин рада. Међутим, колико ја знам ниједна студија није толико детаљно обрадила то питање, нити је дошла до неког другачијег закључка.

□ *Ово ће бити веома провокативно за локалне историчаре и не би ме изненадило уколико дође до неке закаснеле, али занимљиве реакције на Вашу књигу са њихове стране. Међутим, ја сам такође поменуо Балкан, јер сте Ви неколико пута поредили рат који су силе Осовине водиле у Југославији са ратом који САД још увек води у Ираку. У чему је њихова сличност? Такође, како гледате на то што су у последње време побуњеници устукнули након што су Американци довели појачања и након што је генерал Петреус преузео команду?*

– Можда би требало да нешто више кажем о првом питању. Окупација Југославије је изазвала две ствари. Прво, омогућила је Немцима да изврше инвазију на Грчку преко Југославије, али и преко Бугарске. Друго, када је ова кампања завршена, то им је омогућило да искористе југословенску железницу како би извели своје снаге из Грчке. Аргумент против моје тезе би био да их је ангажман на Балкану приморао да повећају број дивизија које су биле распоређене на њему. Све у свему, међусобно су избалансирани аспекти који говоре у прилог и против моје тезе.

Што се тиче вашег другог питања – да, постоји велики број сличности. У оба случаја најјача војна сила у датом тренутку, потпомогнута савезницима, напала је много мању и слабију војну силу. У оба случаја нападом из ваздуха започета је кампања и у оба случаја све се завршило за неколико недеља, при чему је страна која је извршила напад имала незнатне губитке. Изнад свега, у оба случаја је завршетак конвенционалног рата дао сигнал за упоран устанак, који је, како се испоставило, много теже угушити него добити сам рат. Да ли ће генерал Петреус бити у стању да коначно приведи рат у Ираку до успешног краја? Ја лично сумњам у то. За то ће бити потребне године.

КОМАНДОВАЊЕ И ЛИЧНОСТ

□ *Поменули смо генерала Петреуса, јер је он на неки начин прва личност – после неког времена – која је стављена испред технологије, организације или стратешких концепата у процесу побеђивања у рату. Дошли смо до теме коју сте Ви обрадили у књизи Командовање у рату (Command in War), а која је једина Ваша књига преведена на српски језик. Колико личност команданта може да утиче – да употребим фразу из ваше књиге Трансформација рата – у рату који не припада тројном моделу рата (рат који се посматра ван шеме власт–војска–народ), као што је то рат у Ираку?*

– Мислим да је командовање важно у тој врсти рата као и у било којој другој врсти. Без одговарајућег система командовања немогуће је на прави начин водити рат.

Колико ја могу да проценим, Петреус је учинио три ствари. Најпре је изменио мисију – од убијања што је могуће већег броја побуњеника у мисију заштите људи. Друго, он је ставио много већи акценат на HUMINT (обавештајни подаци који долазе од људског извора) у односу на обавештајне податке који се добијају уз помоћ технологије. Треће, њему је јасно да (цитирају Филипа II, оца Алек-

НЕЗАВИСНОСТ КОСОВА

□ *Било би веома нереално када бисмо покушали да избегнемо питање Косова. Чак и уколико осећања оставимо по страни, нека питања још остају отворена: Шта је по вама разлог због којег су САД тако тврдоглаво настојале на отцепљењу Косова? То би могао бити први корак у новом процесу, макар када је Европа у питању, где су баскијски званичници већ изјавили да је пример Косова пут којим желе да крену? Да ли увиђате на који начин би то могло да утиче на Израел?*

– За мене, као и за велики број људи, политика САД у вези са тим питањем представља загонетку.

Дан након проглашења независности Косова, слушао сам госпођу Рајс како тврди да случај српске покрајине неће представљати преседан. Она, наравно, није ни најмање у праву. Широм света последице би могле бити далекосежне. Ово се не односи само на нас у Израелу већ и на неке делове САД.

сандра Великог) тамо где не може да прође војска, магарац натоварен златом, обично може.

Несумњиво је да Петреус и његови војници добро одрађују посао. У исто време, окрећући се директно људима и заобилазећи ирачку владу, са сваким даном он ту владу чини све мање релевантном. Резултат тога је да још није јасно ни да ли ће Американци моћи да окончају тај „хируршки захват” у јулу 2008. године, не говорећи о томе да ли ће икада бити у стању да рат успешно приведу крају.

□ *Да се вратимо питању важности личности. Једна од последица Другог либанског рата била је и повлачење генерала Дана Халуца са места начелника Генералштаба Израелских одбрамбених снага. Колико је озбиљно било његово лично лоше вођење рата – или уопштено Израелских одбрамбених снага? Шта је у суштини био основни проблем у вези са ратом који је произвео такву горку озлојеђеност међу Израелцима?*

– Проблеми Израелских одбрамбених снага, који су дошли до изражаја у Другом либанском рату, веома су озбиљни. Међутим, они могу бити сажети у једну реченицу: уколико се бориш против некога ко је слаб – и ти на крају постанеш слаб. Ово се односи на било коју игру, од фудбала до шаха. Зашто не и на рат?

Израел се бори против слабог противника од времена избијања прве палестинске интифаде 1987. године. Сада је маца дошла на вратанца. Да ли ће моћи да се поправи такво стање док траје окупација територија, остаје да се види.

□ *Војни аналитичари у Србији били су запрепашћени одређеним јаким сличностима између израелске ваздушне кампање током Другог либанског рата и кампање НАТОа против Југославије 1999. године, нарочито када је реч о њиховој неефикасности. Да ли бисте могли да упоредите те две кампање?*

– И да и не, као што господин Перес (Шимон Перес, председник Израела) има обичај да каже.

Као што знате, током прва четири дана у Либану, Израелске ваздушне снаге су биле изузетно ефикасне. Пошто су на располагању имале одличне обавештајне податке, уништили су готово све Хезболахове пројектиле великог домета (100 километара). Као поређење, као што знате, током Заливског рата из 1991. године, 1.800 ваздухоплова НАТОа је недељама покушавало да лоцира ирачке самододне ракетне лансере, али нису успеле да погоде ниједан.

Оно што се затим догодило јесте друга прича. Међутим, није поштено кривити израелско ваздухопловство. Једноставно је било превише мета и оне су биле веома ситне и покретне. Овде постоји сличност са кампањом на Косову 1999. године. У оба случаја прави проблем је био страх од губитака, који је спречио употребу пешадије и изазвао продужење рата.

□ *У оба случаја привидно слабији непријатељ је уништио веома софистицирано наоружање. Војска Југославије је 1999.*

оборила невидљиви F-117, а 2006. Хезболах је готово уништио израелску корвету класе Са'ар 5 „Ханит“ и елиминисао педесет и два тенка, укључујући ту и неколико меркава 4. Ово друго је изведено углавном наоружањем руске производње и од тог тренутка, ако се узме у обзир и руска подршка иранском нуклеарном програму, изгледа као да се Москва вратила на Блиски исток. Веома често можете чути да се вратила политици СССР-а. Шта Ви мислите о томе?

– На неки начин то је тачно. На Блиском истоку, као и било где другде, Русија чини све што може како би придобила пријатеље и утицала на људе, што би се рекло.

Међутим, постоје и разлике. СССР се протезао до Црног мора. Руске садашње границе умногоме су налик Русији из 1700. године. СССР је имао 270 милиона становника, Русија има 160 милиона, са тежњом пада тог броја. Треба да проведете само 48 сати у Москви да бисте видели да Русија, у суштини, нема индустрију, ништа што би могла да продаје ван својих граница. Њени једини извозни производи су енергија и сировине, чија су тржишта изузетно нестабилна. Осим своје војне индустрије, Русија представља неку врсту гигантске Саудијске Арабије.

Уз помоћ Русије или без ње, изгледа да је Иран одлучан у намери да се придружи нуклеарном клубу. С друге стране, веома су изражени ставови у Израелу да би требало, уз помоћ Америке или без ње, спречити Иран да то учини, на сличан начин како је то учињено и са Ираком 1981. године?

НАПОЛЕОН И КАЛУЗЕВИЦ

□ Изгледа да Иран заиста јесте одлучан у намери да се придружи нуклеарном клубу. Зар и ви не бисте били да сте као Иран окружени са четврт милиона америчких војника?

– Ја лично сматрам да ће нуклеарни Иран довести до стабилне равнотеже терора између њега и Израела. Међутим, ми у Израелу имамо обичај, да се изразим библијски, да сенке планина видимо као планине. У међународним извештајима стоји да се израелско ваздухопловство обучава за напад. До њега може доћи.

□ Изгледа да Иран представља плодно тле за стратеге и да ће се многи од њих окренути људима попут Вас у потрази за неким одговорима. Да ли знате за неки случај када су ваши радови заиста – на неки начин – утицали на неке одлуке на бојном пољу?

– Уколико мислите на то да ли су ми се људи са највиших места који доносе одлуке обраћали за помоћ, онда је одговор позитиван.

НАТО, ИЗРАЕЛ И МИР НА БЛИСКОМ ИСТОКУ

Велики број Израелаца био је скептичан у вези са тим да ли НАТО још увек има мисију. Ово се показало очигледним у пролеће 1999. године, када је Алијанса започела нападе из ваздуха против Београда због спровођења репресије на Косову.

Међутим, ово није место за расправе о томе да ли је операција снага Алијансе била оправдана или не. Довољно је рећи да су гледишта многих Израелаца, укључујући ту и тадашњег министра спољних послова Ариела Шарона, који је чак објавио и чланак о тој теми, била обојена њиховим виђењем догађаја у бившој Југославији током Другог светског рата. То је био разлог што велики број Израелаца, не само што није подржавао интервенцију НАТОа већ је саосећао са Србима.

Када је почео Други палестински устанак у јесен 2000. године, у коме је било много жртава, неки су чак отишли и корак даље. Они су се запитали шта би се десило када би и они једног дана пожелели да више не играју у рукавицама, већ да се са тероризмом обрачунају једном заувек. Да ли би у том случају НАТО покушао да поступи на исти начин као што је то учинио у случају Србије?

(NATO Review, зима 2005)

Међутим, питање наводи на погрешан закључак. Да ли бисте судили о Клаузевицу на основу тога колико му се пута Наполеон обратио за савет? Наравно да не бисте. Међутим, када бисте отворили неки од данашњих водећих часописа, као што су Journal of Strategic Studies (Часопис за стратешке студије) и International Security (Међународна безбедност), видели бисте да се Клаузевицово име помиње у просеку педесет пута више у односу на име Наполеона.

Штавише, када помислимо на Наполеона, видимо га на начин на који га је видео Клаузевиц. Да бисмо утврдили да ли је то тачно, покушајте да напишете историју о Наполеону која не почива на идеји да је рат продужетак политике, а да су најважнији елемент у њему битке. Уколико можете да избегнете Клаузевица на тај начин, онда можете урадити било шта.

□ Када бисте могли да данашњим Наполеонима, начелницима генералштабова и министрима одбране, дате савет како да формирају сопствене стратеге и стратегије, какав би он био? Са ким би требало да разговарају и где би требало да шаљу своје официре да уче?

– Вероватно не постоји само један одговор на ово питање. Много тога зависи од циљева и околности у којима се нека земља налази.

Међутим, ја бих им поручио следеће. Потрудите се да ваши официри буду факултетски образовани. Потрудите се да, поред војног образовања, они стекну увид и у неку другу област или области – официр који није ништа друго до официр је лош официр. Потрудите се да факултет буде најбољи могући и да његови студенти могу да послуже као пример, у супротном – све што ураде биће протраћено. И коначно, користите награде и казне како бисте студенте научили да озбиљно схватају свој посао, а не само као вежбу у каријери.

То су једноставне идеје, али верујте ми, оне се више крше него што се примењују.

□ Они које је заинтересовао Ваш одговор могу нешто више да сазнају о тој теми уколико почитају вашу књигу Образовање официра: од војног професионализма до неприменивости (The Training of Officers: From Military Professionalism to Irrelevance). Међутим, питање на којем тренутно радите, како се и зове Ваша нова књига, јесте Култура ратовања (Culture of War). Шта то, заправо, значи?

– То се односи на све што Клаузевиц и његови „реалистички“ поштоваоци не помињу. Од ритуала чина објаве рата до оних којима се рат завршава, од ратних боја на телима племенских ратника до данашњих маскирних „тиграстих одела“, од богато украшеног бронзаног древног оружја до данашњих цртежа на предњем делу борбених авиона (такозвана „nose art“), од екстазе битке до многобројних врста ратних игара које људи воле да играју, од закона ратовања до споменика који су подигнути у његову славу. Ова књига полази од становишта да је ова култура, ни у ком случају споредна, од виталне важности за ток ратовања, и да ће се сила која је не поштује и не негује, на крају распасти.

□ Да се вратимо Балкану деведесетих година двадесетог века. Та несрећа би требало да представља плодно тле за студију о култури ратовања или макар бескрајан низ варијација половичне или потпуно непостојеће културе ратовања?

– Где не постоји култура ратовања, једини резултат могу бити дивље хорде (остале три солуције су бездушне машине, мушкарци без грудног коша и феминизам). Као што знате, ја сам у књизи споменуо рат у бившој Југославији као један од примера у којем су дивље хорде на делу. Ја то посматрам на следећи начин – како је време текло, све стране су се све мање суздржавале и како је рат одмицао оне су на неки начин постајале све мање ефикасне, тако да је напослетку један једини напад снага НАТОа био довољан да све то приведе крају. Надам се да сам се током истраживања и писања свог извештаја приближио истини онолико близу колико то један историчар може да уради. ■

Јован ЂУЛИБРК

Превела Јелена ВЛАЈИЋ

РУСКИ БОМБАРДЕРИ ЛЕТЕЛИ ПРЕКО АТЛАНТИКА

Портпарол руских ваздухопловних снага Александар Дробишевски изјавио је да су четири руска стратешка бомбардера Ту-95 извела планирани тренижни лет преко Атлантског океана. Лет је трајао више од 10 сати, уз строго поштовање међународних прописа, изнад неутралних вода и уз поштовање територија и граница других држава, рекао је Дробишевски.

Пентагон је оценио да таква руска мисија подсећа на тактику из времена хладног рата, док је Кремљ поручио да су руске мисије увек у складу с међународним законима. ■

САД ЋЕ КОРИСТИТИ ЧЕТИРИ БАЗЕ У БУГАРСКОЈ

Бугарска и САД потписале су 11 различитих споразума на основу којих је Вашингтону омогућено да од наредне јесени може да користи четири војне базе у Бугарској, саопштило је Министарство одбране у Софији.

Базе које ће америчка војска користити налазе се у Новом Селу на истоку Бугарске. Такође, користиће се и ваздухопловна база Безмер у близини Јамбола на југоистоку државе, Гроф Игнатијево на југу и један војни магацин у близини Ајтоса на истоку земље.

Споразумима су прецизирани услови коришћења војних база, питање еколошке заштите, али и јурисдикције у случају да амерички војници почине неко криминално дело. Први војници, према речима америчког амбасадора у Софији Цона Берле, биће распоређени у базама на тлу Бугарске у октобру.

Те четири базе могу да приме између 2.500 и 5.000 војника, и део су стратегије САД за пребацивање између 60.000 и 70.000 војника из централне Европе у подручја ближа потенцијално проблематичним тачкама на Блиском истоку. ■

ВИШЕ НОВЦА ЗА КИНЕСКУ ВОЈСКУ

Портпарол кинеског парламента најавио је повећање буџета за војску у 2008. години за 17,6 одсто у односу на 2007. Буџет кинеске војске, који је и прошле године био повећан за сличан постотак, износиће око 57 милијарди долара. Он је истакао да је повећање буџета у складу с привредним растом у Кини.

Средства из буџета биће употребљена за повећање стандарда припадника војске и за побољшање њиховог образовања. Кинески званичник је истакао да је ниво трошкова кинеске војске знатно мањи у поређењу с другим земљама, посебно у поређењу са „неким великим силама“. ■

РУМУНИЈА ЗАВРШАВА ПРИПРЕМЕ ЗА САМИТ НАТОА

У Румунији се завршавају припреме за самит НАТОа, који ће се одржати у Букурешту од 2. до 4. априла, и на коме ће присуствовати око 3.000 представника из 49 земаља. Скуп ће пратити више од 3.000 представника медија, а трошкови организације самита процењују се на 25,6 милиона евра. За потребе обезбеђења ангажоване су елитне специјалне јединице „Аквала“, саопштило је Министарство унутрашњих послова Румуније.

Оцењује се да ће самит НАТОа у Букурешту бити један од најзначајнијих због нивоа на коме ће се одржати и садржајности тема. Том приликом, разматраће се проширење Алијансе, односно пријем Хрватске, Македоније и Албаније у чланство, и улога НАТОа у југоисточној Европи, укључујући и Косово. Биће размотрени и мисија у Авганистану, енергетска безбедност и успостављање антиракетног система који би био у складу са америчким системом.

Гости самита биће размештени у 14 хотела, док је за представнике медија предвиђено 16 хотела, од којих је шест већ у потпуности заузето. У организацији превоза учесника бесплатно учествују и компаније Мерцедес са 70 и Форд са 400 возила. ■

РОБОТИ ЗА УБИЈАЊЕ ПОСТАЈУ РЕАЛНОСТ

Многе паравојне јединице у свету ускоро би, као своје редовно наоружање, могле да уведу роботе за убијање, изјавио је професор иновација и роботике на британском Универзитету у Шефилду Ноел Шарки.

На конференцији о иновацијама у наоружању, одржаној у Лондону, Шарки је истакао да би, захваљујући сталном смањењу производне цене, роботи убице могли да постану и веома интересантни екстремним групама.

Према његовим речима, мала беспилотна летелица, навођена по систему ГПС-а, може се направити већ за 490 долара. Он је истакао да производне цене робота драматично падају и да већ постоје припремљене компоненте које су доступне и аматерима, којима сада више није никакав проблем да сами направе робота убицу.

Неколико земаља и компанија прилично је одмакло у развоју војних робота и технологије за њихову производњу, међу којима предњачи америчко министарство одбране, које у овом тренутку има 4.000 робота распоређених у Ираку. ■

Пише
Александар РАДИЋ

РАТ ЗА ПРАШУМУ

Чавезови покушаји да, стварањем новог савеза, прошири свој утицај на остале државе Латинске Америке, добили су на значају током кризе у којој су се три државе – с једне стране Венецуела и Еквадор, а с друге Колумбија, умало сукобиле у прашумском пространству, у зони одговорности до сада резервисаној за левичарске герилце.

Тешким речима које су разменили политички лидери, а затим нагомилавању десетина батаљона и делимичној мобилизацији, претходиле су активности колумбијских оружаних снага ради сузбијања гериле. Оне су достигле врхунац у ноћи између последњег дана фебруара и првог дана марта, убиством вође марксистичких герилаца ФАРК-а Раула Рехеса и десетак герилаца током ваздушног удара на базу, лоцирану на територији Еквадора, на малој удаљености од границе са Колумбијом. Званично се тврди да су колумбијске летелице дејствовале из свог ваздушног простора.

У Еквадору нису придавали значај слободним тумачењима поштовања суверенитета и припремили су оружану силу за одбрану у случају да се наставе активности јединица суседне државе против ФАРК-а. За Чавеза се указала прилика која не се не пропушта – да покаже силу и одлучност у одбрани интереса савезничких држава. Уз то, настрадао је лидера ФАРК-а представио је као „доброг револуционара“.

Венецуеланске оружане снаге добиле су другог дана марта наредбу да се десет батаљона, укључујући и тенкове, хитно пошаље на границу са Колумбијом и да се ваздушне снаге преведу у виши ниво борбене готовости. У Чавезовом театралном стилу, наредбе су издате пред телевизијским камерама, током обраћања народу Венецуеле. Тек да се зна да врховни командант озбиљно поступа када се нађе пред кризом. Чавезу треба веровати, јер се за то презиме чуло широм света, још када је пре седамнаест година, као млађани официр, предводио побуну која се завршила ваздухопловним бојевима изнад улица Каракаса.

У то време Венецуела је важила за поуздан амерички ослонац у Јужној Америци, што се огледало у чињеници да су само њене оружане снаге имале савремени ловачки авион F-16. У међувремену, Американци су због оштрог заокрета Чавезове власти улево, повукли противмере и ускратили резервне делове за тај софистицирани авион. Зато се Чавез окренуо Москви, а новац од продаје нафте потрошио за набавку вишенаменских борбених авиона Су-30. Они су у његовим рукама постали адут какав нема нико на континенту – Су-30 са долетом од 4.000 километара може из венецуеланских база да лети и изврши борбени задатак и на 1.500 километара, у дубини противника, и да се потом врати у базу. Са могућношћу попуне горивом током лета, Су-30 представља стратешки вредно средство одвраћања у латиноамеричким размерама. То Чавезу пружа прилику да се силом умеша у кризе попут оних када је уништена база ФАРК-а у Еквадору.

Осавремењивање опреме венецуеланских оружаних снага представља значајан искорак у Латинској Америци, у којој су чак и хунте имале скромне количине савремене ратне технике. Чавезове тежње да Венецуелу претвори у регионалног моћника расле су упоредо са набавкама модерних војних средстава. Почетком марта аргументи силе први су пут приказани пред телевизијским ка-

мерама, које су пратиле размештање јединица у близини границе са Колумбијом. Америчко присуство у тој држави и стално ангажовање њених саветника и инструктора у борбама против ФАРК-а, Чавез је искористио да свету покаже своју одлучност у антиамеричкој политици.

Зато је оштра реторика усмерена на поступке Колумбије убрзо прерасла у антиамерички вербални јуриш, у жустром Чавезовом стилу. Американци се нису оградиле од активности свог савезника, а председник Џорџ Буш обрнуо се 4. марта на Чавеза, са ставом да он изводи „провокативне маневре“ против Колумбије. Истовремено када су из Вашингтона показали чврст став према Чавезу, колумбијски председник Алваро Урибе лично се побринуо да свет обавести о томе да су пронађени докази да се Венецуела умешала у противвладине активности финансирањем ФАРК-а.

Наиме, у рачуну који су колумбијске јединице пронашле у уништеној бази лидера ФАРК-а налазе се и подаци о недавном Чавезовом поклону герилцима у износу од 300 милиона долара. Документи ФАРК-а су показали да је Венецуела дуже од десет година одржавала контакт са герилцима. Урибе сматра да су то веродостојне чињенице за тужбу Међународном кривичном суду против Венецуеле због помагања и финансирања геноцида.

Размена вербалне ватре на крају се зауставила због рационалних разлога – Чавез се показао као регионални играч на кога се мора рачунати, али у одлуци о коначним донетима кризе морала се уважити чињеница да Венецуела има проблема са недостатком хране коју увози из суседне Колумбије. Модернизација венецуеланских оружаних снага гута превише петродолара, што се одразило на животни стандард становништва. То ће, на дужи рок, вероватно, бити главни проблем Чавезовог режима, а он ће морати да пронађе равнотежу између амбициозних замисли ширења револуције, утицаја на остале државе континента и недостатка подршке грађана. Гласачи су на референдуму о доживотном мандату и готово диктаторској листи председничких овлашћења Чавезу ускратили подршку.

Просечан становник Венецуеле, уместо патриотских и револуционарних говора и набавке новог наоружања, вероватно више жели побољшање квалитета живота. Аргумент у прилог томе јесте драстичан и брз пораст буџета Венецуеле, заснован на високим ценама нафте.

Чавез, ако се цени по досадашњим искуствима, неће одустати од свог револуционарног пута и покушаја да од Венецуеле начини регионалног лидера у борби против америчког утицаја. Грлати председник већ има изузетно блиске везе са породицом Кастро и обилно финансира оронулу Кубу. Актуелна криза показала се као прилика за јачање веза са Еквадором. Позиви са савезништво упућени су ултралево усмереној Боливији, али и Никарагви, у коју су се на власт вратили демократизовани Сандинисти. Чавез тим државама предлаже да створе интегрисану одбрамбену стратегију, правдајући то претпоставком да их Америка угрожава. ■

36 ФЕСТ

Љубав
у доба колере

СВЕ СВОЈЕ СА СОБО

Наравно да су још стари латини знали да „све своје са собом носимо“, као што ћемо, док год је света и века то исто своје уградити у филм који гледамо, читајући свако уметничко дело језиком сопствене душе. Овај осврт на Фест у постфестуму ту је да вам сугерише неке од филмова са овогодишње ревије које вреди „читати“. Све остало је на вама.

Занимљиво је да је прошлогодишња филмска берба, чије смо најбоље плодове ове године гледали на Фесту, као једну од својих одредница имала и најновија остварења великих и доказаних редитељских имена. Фолкер Шлендорф је отворио Фест, нови филм Никите Михалкова жири критике ФИПРЕСЦИ Србија вредновао је као најбољи, гледали смо и Дејвида Кроненберга, Пола Томаса Андерсона, Клода Шабрولا, Роба Рајнера, Кена Лоуча, браћу Коен, Анга Лија, Вејна Вонга, Гаса ван Санта, Емира Кустурицу... То свакако подиже тонус једном филмском фестивалу. Потпуно различити, што је добро, некад доследно своји, а некад у експерименту са самим собом, сви су нас они повели на путовање у свој имажинацијом обликовани свет. Једна друга врста путовања такође је неки мали заједнички именитељ овогодишњем Фесту. Чак неколико филмова, попут Шлендорфове „Улжан“, „Воза за Дарилинг“ Веса Андерсона или Кустуричиног „Завета“ – проповеда физичко путовање као синоним за духовно, километре под ногама за један корак у сопствени унутарњи свет, ритмични такт воза за само један хармоничан откуцај срца – који наговештава смирај душе. А на крају пређеног пута стиже сусрет са самим собом као једино смислено разрешење. Наравно, још су

ГОСТ ФЕСТА, НЕМАЧКИ РЕДИТЕЉ ФОЛКЕР ШЛЕНДОРФ

ЖИВОТ ЈЕ ЛЕП - ОВДЕ И САДА

Најједноставније речено, филм „Улжан“ говори о томе да је живот прелеп - чак и овде, и сада! И увек - овде и сада. То је невероватно, чак и када одете у најзабаченија места на земљи, било да су тамо нафтна поља или нуклеарни погони, видећете да и тамо постоји врло леп и истинит супстрат живота.

Фолкер Шлендорф је један од најбитнијих редитеља данашњице, а његов редитељски опус иде узлазном линијом. Филм Улжан најбољи је филм који је Шлендорф радио у последњих пет година. С друге стране, овај филм је потврда интереса аутора да се бави, не толико цивилизацијским, већ питањима људског постојања. У том смислу Улжан је изузетно добар предлог за отварање Фестивала, јер представља духовно путовање у форми физичког, изјавио је Мирољуб Вучковић, уметнички директор Феста, најављујући господина Фолкера Шлендорфа, који је право са аеродрома дошао на конференцију за новинаре.

Већи део сусрета са господином Шлендорфом протекао је у причи о филму Улжан и поновној сарадњи са Дејвидом Бенетом, јунаком филма „Лимени добош“. На питање како се редитељ осећа, поготово онај са великим искуством и мноштвом награда иза себе, када га позову да отвори неки фестивал, Шлендорф је одговорио:

„Реакције су увек позитивне, то сасвим слободно могу рећи. А моје награде су биле тако давно. Стасале су многе генерације уметника после мене и донеле много тога новог, тако да је сваки нови филм откриће и прилика да вас управо те неке нове генерације упознају. Често се приликом гостовања на фестивалима и у разговорима након пројекција сусрећем са младим људима који за мене никада нису чули. Ни за мене, ни за мој рад. Због тога правим своје филмове као и сваки

стари латини знали да „све своје са собом носимо“, као што ћемо, док год је света и века то исто своје уградити у филм који гледамо, читајући свако уметничко дело језиком сопствене душе. Овај осврт на Фест у постфестуму ту је да вам сугерише неке од филмова са овогодишње ревије које вреди „читати“. Све остало је на вама.

ПУТ КОЈИМ РЕЂЕ ИДЕМО

Путовање које описује Шлендорф филмом „Улжан“ једно је од оних „којим се ређе иде“. И добро је што је тако. Пут почиње идејом да се на њему досегне смрт, као успутна станица или крајњи исход – свеједно. Јер шта преостаје човеку после огромног губитка, изранављеног сећањима, који после акутне фазе бола улази у фазу беса, жртвовања, самоповређивања настојећи да самог себе казни јер је жив. Пут, наравно, има и свој неочекивани и „нежељени“ след. Носећи смрт на лицу, Чарлс Сајмон среће девојку Улжан, од које купује коња за наставак путовања. Као последња у ланцу људи које среће, препознајући његов усуд, она

препознају, прво у себи, а онда и у оном другом. Филм обилује духовитим, ведрим сценама, провлачи се ту јасна линија неизоставне туге и несреће, додајући праву меру ономе што живот јесте у свом најбољем облику: мало соли, мало шећера, мало бибера – и зачин коме се укусу памти је приправљен. У додиру различитих култура током путовања Андерсен описује различитости, али апострофира сличности у оном елементарном, изворном поимању живота и судбинског.

Кустуричино путовање у „Завету“ креће се линијом село–град, на први поглед. У ствари, то је прича о једном другачијем путовању – сазревању. Бајковит, духовит, иновативан и лирски, филм је вероватно једно од најведријих остварења које смо видели на овогодишњем Фесту. Урош Миловановић и Марија Петронијевић му додају сву невиност и свежину својих година, непоновљиви Александар Берчек и Љиљана Благојевић искуство, а Емир Кустурица чаролију – онај дах из кога се, када се рашире дланови материјализује сан. Наравно, не можемо а да се, док гледамо филм не препустимо осећају „зависти“, јер се чини даје

М НОСИМО

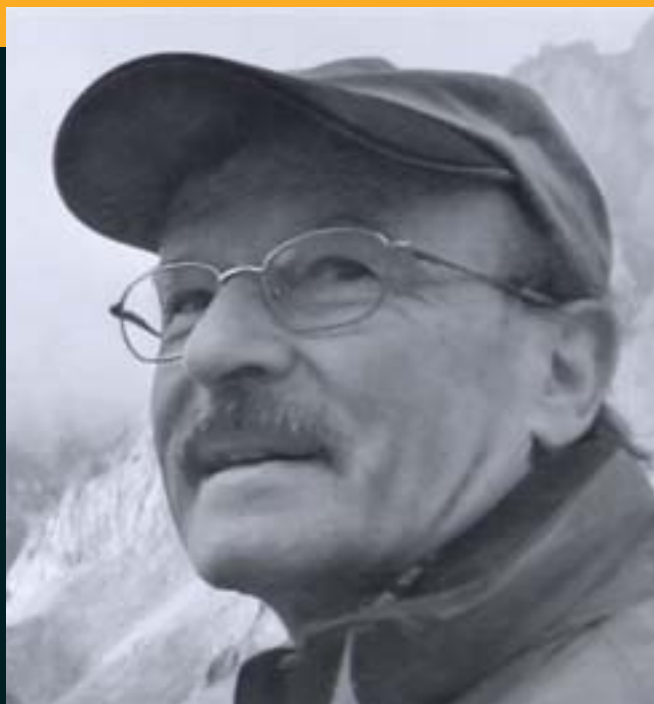
креће за њим. На путовању им се придружује и трговац старим, необичним, свеговорећим, готово заборављеним речима. И пут траје – све до коначног одређишта. Крај филма је мудро остављен за одгонетање оном посебном језику наших сопствених душа.

„Шлендорф свог измученог и мистериозног јунака смешта у широки оквир. Изузетно снимљен, Улжан меша мит, магију и тајанство, док нас води преко најсуровијих предела на земљи – не само по Казахстану него и по људској души“, пише Џејн Шетл у каталогу филмског фестивала у Торонту, препознајући исту нит. Европски језик и европско писмо су битно својство тог филма.

„Пут за Даршилин“ Веса Андерсона проповеда једно сасвим другачије путовање. Овде нема побећи од себе, већ пронаћи себе као циљани исход. Овако јасно формулисана намера, већ онемогућава адекватно разрешење. Али, пут траје. На њему се, не зато што се то интензивно жели, већ зато што је то негде као отрежњење и судбински наметнуто, три брата напокон

Завет

други редитељ. А када ме неко позове да отворим филмски фестивал – осећам се сјајно!

Фолкер Шлендорф рођен је у Висбадену 31. марта 1939. године. Његов, вероватно најчувенији филм „Лимени добош“ из 1979. године, екранизација романа нобеловца Гинтера Грасса, добитник је Оскара за најбољи филм ван енглеског говорног подручја и Златне палме на Фестивалу у Кану 1980. године. Гост Феста режирао је и филмове „Хомофабер“ („Путник“, са сјајним Семом Шепардом), „Сванова љубав“, „Изгубљена част Катарине Блум“, „Палмето“, „Легенда о Рити“... Паралелно са студијама филма, студирао је и економију и политичке науке у Паризу. Био је асистент Лују Малу, Жан-Пјеру Мелвилу... Подсећамо да је господин Шлендорф већ био гост Феста 2001. године када је његов ангажовани филм „Легенде о Рити“ изазвао велико интересовање и новинара и публике.

„Улжан“ је вишеструко слојевит филм и свако од нас ће га „читати“ на свој начин. Како је настајао?

– Овај филм донекле подсећа на мој филм Хомофабер. Сећам се, док сам га радио, прилично сам пропатио. Стално смо мењали дестинације. Сељакали смо се по свету, радили смо три дана у Мексику, два у Аризони, потом три дана у Њујорку, онда снимање на броду, мало тамо, мало овамо... И сваки пут кад бих стигао негде не бих имао времена ни да се распакујем. Сасвим различито ми је искуство са снимањем филма Улжан. Овај пут сам уживао, освојио сам прилику да могу да проведем неко време на јед-

Емир све то урадио ту на кућном прагу, са својим најближим пријатељима, уз реминисценције, забављајући се при том бескрајно. Без трунке размишљања и недоумице да ли бисмо препоруком овог или оног филма наше читаоце увели и тешку проблематику којој се, можда, не бисмо радо изложили, овај филм препоручујемо свима. Он и јесте направљен тако да га заједно могу гледати различите генерације а да свака у њему пронађе прави ниво дешавања за себе. Има ту мало псовке, али, боже мој – имамо је и ми.

ХИЉАДУ ГОДИНА ДОБРИХ МОЛИТВИ

Жири критике ФИПРЕСЦИ Србија 36. Феста награду за најбољи филм фестивала доделио је руском филму „12“ Никите Михалкова. У образложењу је записано:

„Филм 12 Никите Михалкова кроз приче 12 поротника, који заседају у једној ноћи, на крајње узбудљив, бескомпромисан и немилосрдан начин, богато надрађујући идеју из америчког филмског класика педесетих од које је кренуо, вивисецира савремено руско друштво разоткривајући све његове предрасуде, морална искривљења и негативно наслеђе прошлости. Минуциозно одглумљен и фасцинантно реализован у свим сегментима 12 као крајњи резултат даје победу хуманистичког и добра над неправдом и злом, тријумф истине и слободе над лажима и неслободом, управо оно што нам је данас, чини се, свима најпотребније“.

Треба додати да ово није Михалков кога публика препознаје по „Сибирском берберину“ или „Варљивом сунцу“, филмовима који су знатно пластичнији у приповедању приче. Прича је и овде присутна, чак их има 12, које се сливају у ону једну – одређујући, али је поставка више камерна, захтева више пажње, тражи да јој се изложите – и награђује. Сведен, помало театарски облик филма, негде подсећа на „Догвил“ Ларса фон Трира. Маестрална глума, а овакве епитете ретко користимо, чак надглумљивање које не смета, бравура за бравуром, и ремек дело је ту. Једино што исход приче и није тако јаснак, „победа добра над злом“, јер је то у шта Никита Михалков удара овим филмом сама суштина руског друштва – православни отклон ка разумевању, праштању, жртвовању, саосећају, милости...

Без милости је филм са другог географског таса. „Биће крви“ пола Томаса Андерсона је другачија, скоро подједнако јака критика

саме суштине америчког крупног капитала. Нафтни магнат, лишен људскости, са слободом коју себи додељује – да одлучује о животу и смрти, наравно, све у корист врхунског бога – новца, лик је који је Данијелу Деј-Луису донео Оскара за најбољу мушку улогу. С правом, ово је вероватно његова, бар за сада, животна улога. Филм је жива, веома бурна параболоа о похлепи и моралној пропасти. Одлична камера читавој причи додаје свој посебан зачин. „Нема земље за старце“ Ђоела и Итана Коена мало шире поставља сличну причу. Насиље које преовлађује, која више није ствар употребе и злоупотребе – већ постаје само себи сврха, одредница је света у коме живимо. Са реминисценцијама на сопствени „Фарго“, браћа Коен остају доследна себи, али се већ стиче осећај да се окрећу у сопственом – затвореном кругу. Овај филм није искорак из те приче, а било би добро да јесте, зарад талента његових аутора.

„Заклетва“ Дејвида Кроненберга у исту филмску причу доводи обе супстанце – руску и америчку. Филм о руској мафији у Америци је класичан, добар и гледљив трилер, а Виго Мортенсен одличан и другачији.

Вероватно је заиста потребно „Хиљаду година добрих молитви“, како каже стара кинеска пословица, коју Вејн Вонг бира за име свог филма, да би се свет овог времена очистио од насиља, зла и – равнодушности. „Вејнова визија Америке као отуђеног, непријатељског места са скоро агорафобичним простором између кућа и људи, веома је убедљива и дозвољава да емотивни живот у филму остане, углавном, неизречен“ – записано је у каталогу. У потресној политичко-мелодрамској причи „На ивици раја“, Фатих Акин проговара дубоко хумано о сукобу и неразумевању цивилизација и религија, Истока и Запада, хришћанства и ислама. Модерна режија, ефектна и ненаметљива глума свих актера предвођених легендарном Ханом Шигулом, уз „мајсторски“ сценарио који није бежао ни од политичких контроверзи допринели су да се ово аналитичко остварење о конфликту међу генерацијама и јазу између различитих култура с правом убраја у најзначајније политичке филмове снимљене у новом миленијуму, што му је такође донело Специјално признање жирија критике ФИПРЕСЦИ Србије.

ОСЕЋАМО. ДАКЛЕ - ПОСТОЈИМО

Шта је то што филм треба да донесе човеку? Шта је то што уметност треба да му понуди? Бојим се да ћемо се у одгонетању одговора на ова питања саплести о оно банално: укуси су

ном месту, да осетим и време и место на коме сам. Ретко ми се укаже таква могућност. Када ми је предложено да снимам у Казахстану, та идеја ми се заиста допала. Међутим, када се тако расплинете у времену и простору, постоји опасност да филм понесе део те енергије, тако да се можда одређеном делу публике не би допао. Зато сам у њега и унео неке своје емоције, размишљања... Можда баш испровоцирана простором у коме је филм и настао.

Како бисте у најкраћем описали „Улжан“? О чему је овај филм, за Вас?

– Увек је опасно причати о неком дубљем значењу филма. Најједноставније речено – овај филм говори да је живот прелеп – чак и овде, и сада! И увек – овде и сада. То је невероватно, чак и када одете у најзабаченија места на земљи, било да су тамо нафтна поља или нуклеарни погони, видећете да и тамо постоји врло леп и истинит супстрат живота. И тамо се увек нешто дешава. То је, рекао бих, главна тема овог филма. Што се друге теме тиче, главни јунак не воли себе, чак осећа презир према самом себи, бесан је на своју судбину. Онда се појављује неко ко се без иједног питања придружује ње-

Улжан

говом путовању. Главни лик се сада пита: „Зашто ме она прати, зашто сам јој интересантан, шта жели?“. Он је приморан да коначно призна да је његова борба са смрћу толико интересантна, али као што видите, ово сам сачувао за касније. Једноставно ни-

12

различити. Али, не бисмо о укусима. Има нешто што је неупоредиво дубље и јаче, а то је – потреба. Ако се у ово наше време, а сада нека свако од нас угради у овај оквир шта му је воља, као једина распредата пројекција на Фесту године насушне 2008, појави филм „Љубав у доба колере“ Мајка Њуела, лирска мека сага о љубави која је вечна, наслоњена на штиво Маркеса, прича о љубави неостварајој педесет година, којој тек смирај живота доноси разрешење – онда то прилично говори и о времену и о нама самима. Филм заговара веру, стрпљење, истрајност, заговара тезу да је у животу све могуће, проповеда вечност емоције – „мало ли је“, рекло би „време садашње“. Не, није мало, таман онолико колико нам је потребно да осмислимо обесмишљено.

Филмом „Бивша љубавница“ Катрин Бреја под подсукњама француске аристократије такође трага за линијом вечног, само у овом случају сведеног на пожуду. Француски шарм, двобоји, сплетке, али и двоје људи чија телесна страст не пролази, чине филм изазовно допадљивим.

За крај ћемо, ипак, мало о укусима. Анг Ли и „Пожуда, опрез“ јесте филм по коме ће аутор овог текста памтити овогодишњи Фест. Као најдубље рез у нејнеподатније „ткиво“ душе овај филм као да спаја идеје претходна два, доводећи их у контекст реалног. Оквир рата (Другог светског), набој идеала за које се гине, и на другој страни изложеност бића емоцији која надроста све друге, и због које се гине – јесу видљиви елементи филмске приче која путује крвотоком, знатно дубље од видљивог. Камера, могло би се рећи англијевска, глума сведена до читања лица, и прича заоштрена до

сам био сигуран да ли да то јасно изразим, јер је читаво снимање филма било као рад на празном платну, на којем може свашта да се наслика.

Прилично истинит у нијансама емоција, „Улжан“ је и филм о губитку.

– Она једна реченица која дефинише читав филм, заиста би га одредила као филм о губитку!

Можемо изгубити некога зато што је умро, али такође можемо изгубити некога због неке друге особе. Може се показати и да је тај други губитак чак много гори. То је веома тешко испричати рецимо на Менхетну, где хиљаде људи пролази улицом, али ако имате особу сасвим саму хиљадама километара далеко, тамо негде у некој степи, е ту можете осетити и осветлити тај губитак.

У Вашем филму појављује се веома занимљива личност трговца речима. Када већ говоримо о губитку, морамо признати да смо с временом изгубили неке веома драгоцене речи, као што су идеали, визије, опроштај, суосећај, признање...

– Да, заиста, изгубили смо илузије. Читав филм се дешава после распада СССР-а. Он објашњава цео тај свет, целу ту утопију. Ми смо такође изгубили и читаву планету, због свих тих експлозија на нафтним пољима или због свих тих будаластих места где градимо градове усред ничега. Народ Казахстана је био номадски. Ти људи су преживели хиљадама година само зато што су имали шатор. У томе је била њихова снага, били су неуништиви јер нико није могао да их освоји, немогуће их је било пронаћи. У

спознаје – чине овај филм незаобилазним и – незаборавним. Као што то умеју бити и емоције о којима говори.

Трагајући у овогодишњем програму Феста за филмом који је изнад свега плод надахнућа, истовремено самосвојан, препознатљив и другачији својим филмским стилем и изразом, Удружење и Друштво филмских критичара и новинара Београда одлучили су да Награду „Небојша Ђукелић“ доделе израелском филму „Посета оркестра“ дебитанта Ерана Колирина, због његове једноставне, а вишезначне приче, због особеног филмског стила који на упечатљив начин показује колико једноставна прича о такозваним „малим људима“ може да ослика оне животне ситуације које варирају између трагичног и комичног. Посебну вредност овог филма чини то што он дискретно, а упечатљиво проговара о великој и дуготрајној блискоисточној кризи, указујући на то да је пут ка могућем решењу у – непосредној људској комуникацији.

И као по оном познатом рецепту: нешто америчко, нешто руско, нешто азијско, нешто европско, нешто старо, нешто ново – а нешто вечно, и Фест је ове године сачинио сасвим добар избор за успех једног међународног филмског фестивала. Гламура није било, звезда и звездаца такође, било је занимљивих филмских стваралаца и сасвим довољно добрих филмова за „читање“. ■

Драгана МАРКОВИЋ

Пожуда, опрез

случају било какве опасности – мењали су боравиште. Сада од једном граде велике градове, буквално усред ничега!

Кажу да сваки редитељ мора имати дар „творца целине“. Како излазите на крај са тим помало божанским осећајем? Сваки филм је нови свет.

– Не бих рекао да је то божји дар, али мислим да је слобода којом се човек изражава, начин којим комуницира са другим људима – дар сам по себи. Као што је и таленат у ствари саздан од тешког рада. Управо тим радом, уз присуство талента, човек учи како да се споразумева са другим људима, како да мисли, да се изрази, иначе би свет био само једносмерна улица. Био сам те среће да учим од других, посматрао сам их, асистирао сам им, али сам највише научио тако што сам почео да снимам своје филмове.

После неког времена снимања и снимања, кад погледате иза себе, даће вам да кажете да је први филм који сте направили – најбољи. Тако да се увек крећемо између две ватре. Мало је ту дара, више проклетства има у стварању.

За шта се онда вреди борити ?

– У једном роману Достојевског главни јунак служи казну у руском гулагу, који је у Казахстану, а не у Сибиру. Он тамо упознаје најсуровије убице, али исто тако препознаје да постоји мрва људскости у сваком људском бићу. Шта нам то говори? Уколико и ту мрву људскости у сваком од нас гајимо, одржавамо, негујемо – постаћемо веома јаки. Уметност нам у томе може помоћи. ■

Д. МАРКОВИЋ

КАД

Пише
 мр Славиша ВЛАЧИЋ

Повећање значаја и улоге ваздухопловства и његове технолошке моћи није се пројектовао само у скоковитом порасту ефикасности и убојне моћи, демонстрираним на противничким снагама, већ и у нежељеним ефектима испољеним по сопственим снагама

ПИЛОТИ ГРЕШЕ

Историјски развој авијације био је обележен брзим напретком на пољу просторних, маневарских и ватрених могућности. У складу са тим повећавали су се и значај и улога ваздухопловне моћи у војним доктринама. Посебно карактеристични у том контексту били су арапско-израелски ратови и америчке агресије на Ирак, Републику Српску и СРЈ, где су се у потпуности потврдила оваква схватања.

Чињеница да се ваздухопловство дефинитивно устолочило као одлучујући и пресудан фактор исхода оружаних сукоба, ипак није значила превазилажење одређених „бољки“ које су представљале другу страну медаље. Наиме, како се у пракси показало, пораст значаја и улоге ваздухопловства и његове технолошке моћи није се пројектовао само у скоковитом порасту ефикасности и убојне моћи, демонстрираним на противничким снагама, већ и у нежељеним ефектима испољеним по сопственим снагама. У вези с тим статистика и даље показује негативне тенденције, што значи да је проценат губитака насталих „пријатељском ватром“, тј. дејством властитих ваздухопловних снага и даље веома висок и да представља озбиљан проблем. Очигледно је, дакле, да и уз екстремно брз развој ваздухопловних технологија феномен „пријатељске ватре“ није решен. Напротив!

За овакво стање постоји више разлога. Већина њих није се мењала током историје ратовања. У питању су проблеми са идентификацијом објеката дејства, лоша оријентација у простору, навигацијске грешке, смањена видљивост али недостатак дисциплине и немар, који често иду у комбинацији са страхом, узбуђењем и несигурношћу. Нису ретки ни технички проблеми са убојним средствима.

Главни разлог, међутим, лежи у све већој заступљености авијације у свим облицима борбених дејстава, која су данас практично незамислива без тежишне улоге ваздухопловних снага. У прилог томе говоре и свакодневни примери из Ирака и Авганистана, који данас реално рефлектују (не)могућности и (не)савршеност савремених ваздухопловних сила. Број авио-полетања на тим ратиштима процентуално далеко надмашује претходне ратне сукобе, због чега је и статистички готово немогуће избећи случајеве „пријатељске ватре“. Због брзине ширења информација и жестоких реакција јавности ти случајеви су данас знатно болнији него што је то било некада. О томе сведочи и обиље доступног материјала који детаљно описују случајеве „пријатељске ватре“, нарочито од Првог заливског рата (1991) па наовамо.

Премда „пријатељска ватра“ није искључива „специјалност“ америчког ваздухопловства, оно у томе предњачи, пре свега због обима ангажовања.

— ЗАЛИВСКА ПРЕКРЕТНИЦА

Први заливски рат, понегде назван и првим ратом Трећег таласа, најавио је својеврсну револуцију у начину ратовања. Масовном употребом ваздухопловних снага, које су први пут увелико користиле прецизно вођена убојна средства, бачена је на колена ирачка армија. За 43 дана, колико је трајао оружани сукоб, Коалиционе снаге су извеле 109.876 авио-полетања (27.000 са ватреним дејством), избацивши из строја, како се претпоставља, око 50.000 ирачких војника. Борбена дејства авијације била су кључна за успех копнених снага, које су за само четири дана ангажовања донеле коначну победу снагама Коалиције. Сенку на успех бацила је запањујућа статистика, по којој је „пријатељска ватра“ била узрок смрти 35 војника (24% од укупног броја погинулих), од чега је од дејства авијације погинуло 17 америчких и британских војника. Та бројка била би вероватно и већа да се у копненим јединицама није налазило више од 200 квалификованих официра за навођење.

Послератне анализе показале су хетерогеност узрока „пријатељске ватре“. У два инцидента са трагичним исходом – за узрок несреће „проглашени су“ проблеми са прецизно вођеним убојним средствима. У једном наврату ракета AGM-65 *мејверик* је изгубила захват ирачког циља, да би се потом поново „забрала“ на оклопно возило Маринског корпуса. Због тог квара погинуло је седам маринача, а двојица су рањена.

Проблеми су забележени и са противрадарским ракетама HARM, које су током лета ка ирачким радарима такође губиле захват циља, а затим се саме усмеравале ка насумично одабраним савезничким радарима. Због инцидента са пројектилима HARM погинуо је један амерички војник, а тројица су рањена.

Најтрагичније је било дејство авиона А-10 *тандерболт* по британској колони оклопних возила типа *вариор*. Тада је погинуло девет, а рањено 12 британских војника. Догађај се збио у дневним условима и при доброј видљивости, при чему су британска возила била коректно означена панелима и осталим ознакама за распознавање. Без обзира на то, случај је окончан само америчким извињењем.

Међутим, каснија пракса је потврдила да то није био и крај несрећних случајева на релацији Американци – верни савезници Британци.

Први озбиљнији инцидент након Заливског рата 1991. године десио се 1994. године, и то поново изнад Ирака. У том периоду Коалиционе снаге пружале су помоћ курдском становништву на

ПОГРЕШНА ИДЕНТИФИКАЦИЈА

Током Другог заливског рата изнад Ирака се догодило више инцидента, у којима су учествовали амерички пилоти. Један од њих десио се и 28. марта 2003, када су актери били британски оклопњаци и амерички А-10 *тандерболти*. Пилоти резервисти из Ајдаха, који до тада ни су имали никакво борбено искуство, заменили су положаје британских и ирачких снага, а потом и погрешно идентификовали циљеве – наранџасте панеле на британским оклопним возилима *симитар* и *спартан* идентификовали су као ирачке ракетне лансере, који су, наводно, били у истој боји... Након конфузног разговора са официром за навођење, који се такође није снашао најбоље, уследила је топовска паљба по Британцима. Погинуо је један британски војник, а петорица су рањена. Премда су Американци случај заташкали, а кривци прошли без казне, почетком 2007. године у британску јавност је процурео видеоснимак из кабине А-10, који је направљен током инцидента. Такође је публикован и транскрипт разговора између пилота и официра за навођење. За главног кривца британска штампа је прогласила извесног потпуковника Конотопа, против кога до данас није покренут судски поступак.

посада AWACS-а сметнула са ума присуство властитих хеликоптера и како су пилоти ловаца извршили погрешну визуелну идентификацију хеликоптера (UH-60 су идентификовали као ирачке хеликоптере Ми-24), трагедија је била неизбежна. Оба хеликоптера оборена су ракетама ваздух-ваздух, при чему је погинуло 26 људи, углавном особља УН, и неколико курдских цивила. Вишегодишњи судски поступак завршио је без затворских казни за кривце.

— БРАТСКА ПОДРШКА

Претходне лекције очигледно нису биле довољне да би се у решавању проблема „пријатељске ватре“ направио неки већи помак. Последица су били нови инциденти забележени током наредних војних ангажовања у Авганистану и Ираку.

Посебно болан био је инцидент на фарми Тарнак, надомак Канадахара у Авганистану, који се десио 18. априла 2002. године. Том приликом посаде америчких F-16 грешком су бомбардовале канадске војнике који су се налазили на вежбовном ноћном гађању.

Двојица мајора америчког ваздухопловства, који су се враћали из десеточасовне патроле, били су на висини од око седам хиљада метара када су са земље уочили светлеће трагове које су повезали са противавионском ватром. Вођа пара F-16 је од AWACS-а тражио дозволу за дејство, након чега је добио одговор и упозорење да сачека. Међутим, само четири секунде касније, пратилац је самоиницијативно увео летелицу у напад, означио ласером циљ и одбацио вођену бомбу, калибра 227 килограма. Минуту потом, AWACS је идентификовао циљ на земљи, али тада је већ било прекасно. Америчка бомба убила је четворицу канадских војника и ранила осморицу.

Током накнадне истраге утврђено је да су пилоти легално користили амфетамин ради лакшег подношења дуготрајних и исцрпљујућих летова. Та олакшавајућа околност, али и америчка пракса у оваквим случајевима, омогућили су да пратилац прође само са новчаном казном од 5.700 долара, док је вођи допуштено да се пензионише.

Већ 6. априла исте године под удар су дошли нови, мање важни савезници – Курди. Конвој у којем су се, поред курдских снага, налазили и припадници америчких специјалних јединица, напали су

надомак Мосула на северу Ирака амерички F-14 томкети. Погинуло је 16 људи, а 45 је рањено, укључујући и чланове екипе британског ББЦ-а.

Убитачност по своје савезнике тандерболти су поново показали 4. септембра 2006. године. Наиме, у офанзиви на талибанско упориште у јужном Авганистану активно су учествовали и канадски војници, које је грешком изрешетао амерички А-10 из састава 51. сквадрона из Шпангдалема. Погинуо је један, а тешко је рањено петоро канадских војника. Убијени војник био је Марк Ентони Греем (Грахам) канадски атлетичар, учесник Олимпијских игара у Барселони 1992. године.

У последњем већем инциденту, 24. августа прошле године, од савезничке, америчке руке поново су страдали Британци. У блиској подршци британским трупама које су се бориле у провинцији Хелманд, нашли су се ловци бомбардери F-15 Е, који иначе базирају на британском тлу. Погрешно одбачена бомба пала је између Британаца, услед чега су погинула тројица, а рањена двојица војника.

■ „ЛЕТЕЋА ТВРЂАВА“ НА СВАДБЕНОМ ВЕСЕЉУ

Број случајева „пријатељске ватре“ свакако је знатно већи, али се сваки инцидент не завршава трагично. Такође, у великом броју случајева није могуће утврдити да ли је узрок погибије властита или непријатељева ватра, као што је то, рецимо, било током битке за Насирију у Ираку, крајем марта 2003. године. С друге стране, овде нису приказани случајеви несретног страдавања цивилног становништва. На пример, извори са Универзитета у Њу Хемпширу тврде да је само у периоду од 7. октобра 2001. па до 7. децембра 2001. убијено 3.767 авганистанских цивила, и то услед америчких ваздушних напада. Један од најдрастичнијих случајева такве врсте било је бомбардовање свадбе у Орузган провинцији у Авганистану, које се десило 1. јула 2002. године. Неколико хитаца испалених у ваздух током свадбеног весеља протумачено је као талибанска активност, након чега су у акцију позване америчке топовњаче АС-130 и „летеће тврђаве“ В-52. Резултат ове „примерене“ реакције била је смрт 48 и рањавање 117 цивила.

Премда је у годинама које су уследиле након уласка америчких снага на авганистанско тло број страдалих на годишњем нивоу смањен, статистика и даље оперише са троцифрним бројевима.

Априла 1994. године амерички ловци F-15 су изнад зоне забрањеног лета у Ираку оборили су два властита хеликоптера УН-60 која су летела за потребе УН

ИНЦИДЕНТ ИЗНАД ЈУЖНЕ ОСЕТИЈЕ

Почетком августа 2007. године дошло је до инцидента изнад северног дела Грузије, односно Јужне Осетије, региона који покушава да се отцепи од Грузије. Том приликом, пар руских фронтних бомбардера типа Су-24, који су летели у пограничном региону, био је изложен ватри са земље, а недуго потом грузијске власти саопшtile су да је у близини села Цителубани, 60 километара западно од престонице Тбилисија, пронађен неексплодирани руски пројектил типа Х-58.

Претпоставља се да пројектил са бојевом главом тешком 140 килограма није експлодирало из простог разлога што није лансиран већ одбачен на „пасив“. Тај поступак примењује се када је летелица у опасности и када мора да се растерети, било да је у питању квар или лакше и брже избегавање противничке претње.

Иако су грузијске власти покушале да оптуже Русе да је у питању био покушај напада на грузијски радарски положај, стручњаци претпостављају да је руски Су-24 буквално одбацио терет како би лакше избегао ракету лансирану са земље. Овај случај долио је уље на ватру на ионако затегнуте односе Русије и Грузије.

Евидентно је да не прође готово ниједан месец а да се не деси инцидент, у којем од дејства авијације не страда цивилно становништво.

Имајући у виду све негативне консеквенце набројаних инцидената, посебно када су у питању властита и савезнички војници, логично је да се улажу стални напори ради проналажења мера и поступака да се то спречи, те да се усаврше технички уређаји који ће олакшати поузданију идентификацију циљева. Један од значајнијих корака који се чини у том правцу јесте увођење уређаја SADL, модерног дата-линка, који аутоматски размењује податке са учесницима у борбеним дејствима и идентификује их. Први авион који је добио SADL јесте А-10 С, што је логично с обзиром на првенствену употребу тог авиона у блиској ватреној подршци.

Искуства говоре да ће, и поред свих побољшања и технолошких истража, феномен „пријатељске ватре“ још дуго бити задавати бригу на бојиштима и да од њега нико није био, нити ће бити, имун. ■

(Крај)

ДОГОДИЛО СЕ...

17. март 1917.

Министарство војно Краљевине Србије обавестило је Врховну команду да је српским изасланицима у Паризу и Лондону наређено да пронађу и упуте у Врховну команду у Солуну све свештенике који се тамо налазе. Свештеници су били потребни ради распоређивања у јединицама Српске војске.

18. март 1850.

Кнез Александар Карађорђевић одобрио Пројекат устројења артиљеријске школе. Тај датум је био празник војних школа све до почетка Другог светског рата. Данас је 18. март Дан војног школства. Реорганизацијом Артиљеријске школе 1880. године створена је Војна академија са Нишом и Вишом школом.

18. март 1948.

Совјетски војни представник у Београду обавестио је руководство војних снага Југославије о наређењу да се сви совјетски војни стручњаци одмах повуку из Југославије. Следећег дана, 19. марта, југословенској влади је саопштено да је совјетска амбасада у Београду добила сличне инструкције које су се односиле на цивилне стручњаке у Југославији. Повлачење стручњака значило је почетак заоштравања односа између Југославије и СССР-а, који је кулминирало усвајањем Резолуције Информбироа 28. јуна 1948. године.

19. март 1948.

Амерички председник Хари Труман посмртно је одликовао Дражу Михаиловића *Легјом за заслуге* са степеном који одговара чину главног команданта. Одликовање је додељено с образложењем да је Михаиловић био „главнокомандујући југословенских оружанних снага и касније као министар војни“, да су његове јединице спасле многе америчке авијатичаре и да су четници „борели се под најтежим околно-

стима, допринели знатно савезничкој ствари и дали свој удео крајњој победи савезника“. То посмртно одликовање имало је једино политички карактер, на почетку *хладног рата* и у време изражене идеолошке нетрпељивости САД према комунистичкој (Титовој) Југославији.

22. март 1916.

Командант Дринске дивизије пуковник Крста Смиљанић издао је наредбу у којој захтева прикупљање прилога за изградњу српског војничког гробља на Крфу. „Пошто је наше задржавање на Крфу само привремено, то да би видно обележили место оних наших другова, који не дочекаше да виде обновљену и Велику Србију, потребно је да између себе прикупимо нешто средстава“.

22. март 1973.

На основу Решења Савезног секретара за одбрану 22. марта 1973. Технички опитни центар (ТОЦ), Коппене војске почео је са извршавањем задатака у области испитивања средстава наоружања и војне опреме. Тај датум се од 1997. године обележава као Дан Техничко опитног центра КоВ.

24. март 1999.

Због почетка агресије снага НАТО, Влада СРЈ прогласила је ратно стање. Ваздушни напади су трајали 78 дана и у њима је учествовало 19 земаља. У почетку је било ангажовано 700, а убрзо и више од 1.000 авиона и велики број крстарећих ракета *томаhawk*. Погинуло је више од 1.000 људи, а више хиљада је рањено. Тешко је оштећена инфраструктура, а многи војни и цивилни објекти су уништени.

ДЕМОНСТРАЦИЈЕ ЗБОГ ПОТПИСИВАЊА ТРОЈНОГ ПАКТА

Због приступања Краљевине Југославије Тројном пакту, 25. марта 1941, организоване су демонстрације антифашистичких снага широм Србије, Црне Горе, Далмације, Словеније, Македоније, чији је епицентар био на српском простору. Носиоци тих демонстрација били су патриоти разних политичких оријентација, комунисти, монархисти, свештеници и утицајни епископи Српске православне цркве, официри и војници у неким гарнизонима.

Резервни официри и војни обвезници које је потписивање Тројног пакта затекло на служби или одслу-

жењу војне обавезе у Књажевачком гарнизону, на територији Тимочке дивизијске области, изашли су у саставу једне чете из касарне и заузели пошту, општину и среско начелство. На челу побуњене чете био је капетан друге класе Божидар Митић. На интервенцију команданта Тимочке дивизије чета се вратила у касарну, али капетан Митић није пристао да преда оружје. Том приликом ухапшено је неколико лево оријентисаних резервних официра и војника.

ВОЈНИ СВЕШТЕНИЦИ ПРИ БОЛНИЦАМА

Први српски војни свештеници при савезничким војним болницама одређени су решењем министра војног Божидара Терзића од 17. марта 1916. године. По три војна свештеника распоређена су у болници на острву Видо и болници на Лазарету. Постојале су и савезничке болнице у Говину, Морайтици и Ахилеону, које нису имале ниједног српског свештеника. Новим решењем министра војног од 4. априла 1916. одређени су свештеници и у тим савезничким болницама.

У болници Говино одређен је војни свештеник Четвртог пешадијског пука другог позива Владимир Јермић, за болницу у Морайтици војни свештеник 15. пешадијског пука, а у болници у Ахилеону – војни прота Милија Ристић, дотада свештеник у болници на Виду. ■

Припремио Миљан МИЛКИЋ

ИСПРАВКА

У прошлом броју погрешно је објављен податак да је Коча Поповић био генерал-мајор ЈНА. Коча Поповић је био генерал-пуковник, начелник Генералштаба од 1945-1952. године, а од 1953-1966. министар иностраних послова СФРЈ.

ОНО НАЈВАЖНИЈЕ

Живео једном један чудак – који је изгубио оно „најважније“. Био је веома богат, имао све што се може поседовати, што човек може себи приуштити: а опет није имао нешто чему чак ни име није могао наденути. Он је тако много могао, он је скоро све смео; али није знао оно чему се може стремити, живот му се често чинио бесмисленим и мртвим. Ништа га није радовало, а богатство које је поседовао чинило му се као неиздржљиво бреме. Тада је отишао једној старици која је своју мудрост гајила у пећини уснулих огњених планина и испричао јој своју несрећу.

– Запути се у широки свет – рекла му је старица. Поишти оно што си изгубио; твоја несрећа је велика – теби недостаје оно „најважније“; све док га не пронађеш, живот ће за тебе бити несрећа и мучење!

Несрећник се запутио у потрагу.

Та бајка ми увек падне на памет када помислим на савремену свет и његову духовну кризу. Како је човечанство богато добрима ниже врсте! И постаје све богатије. Простор као да је побеђен, ваздух је освојен, тајанствена својства материје ће бити откривена и савладана; добиће се немогуће, зачуће се што се није чуло. Све нови и нови инструменти, средства и могућности биће човеку предати у власт. Али, недостајаће оно најважније.

„Како“ земаљског живота се развије без застоја, успешно. Али „зашто“ се из земаљског живота неприметно изгубило. Да, неприметно: било је довољно само неколико векова духовне изгубљености. То је као да човек који пати од расејаности, игра шах и изради за себе даловид, сложен план, остваривши га само до половине; одједном – он одједном заборавља на свој план. „Предивно! Али, због чега сам све то предузимао? Шта сам ја, у ствари, тиме хтео?“

Треба се присетити научно-природних и техничких проналазака прошлих векова. Пара, електрика, динамит, култура бактерија, гас, армирани бетон, авион, радио, следи, можда, даље цепање атома и ко зна шта још. Само по себи то је довољно и предовољно да би се саздало нешто велико. Излаз на таквим путевима претпоставља свеобухватно окрићање, далековиду, циљну свест, огромну духовно-васпитачку силу уметности. Живот без смисла постаје опаснији него икада. Могућност градње могу да стану инструменти свеопштег разрушења. Сами по себи они нису ни „рђави“ ни „добри“; они су само моћна, неодређена „могућност“ концентрисања снаге – слично потписаном сведочанству о пуномоћима која остају по ставкама неиспуњена; то је, посматрано с тачке гледишта опасности – вулкан, огњена планина, непредвидљива и својевољна у свему.

Савремено човечанство мора да буде верно, мора интуитивно да осети – „куда“ оно иде, „зашто“ су му дате могућности, „како“ треба да употреби, да примени на све то, да се стваралачки пут не би претворио у пут руине. Оно би такође морало знати да је само духовно укоренењен, благородно-чужњив, дисциплинован човек, у стању да не злоупотреби ту сконцентрисану снагу. Је ли дозвољено детету да се игра са барутом? Није ли то судбина, ако ученик чаробњака призива духове од којих он сам не зна како да се избави? Шта се добија ако хрпица „завојевача света“, лишених духовних корена и природно разуданих, почне бирати инструментаријем савремене хемије, технике и науке о бактеријама?

Несрећа савременог човека је велика: њему недостаје оно најважније – смисао живота. Он мора да се упутује у потрагу. И док не пронађе оно најважније, несреће и опасности ће га пратити све чешће и чешће... Док се не врати откривењу Христа и не почне Га поново исповедати. ■

Иван А. ИЉИЋ
Из књиге „Пред буктавим загонеткама господњим“
Светигора, Цетиње 2001.

ВЕРСКИ ПРАЗНИЦИ

15–31. март

Православни

22. март – Светих 40 мученика Севастијских – Младенци

30. март – Свети Алексије – Човек Божји

Римокатолички

15. март – Свети Јосип

16. март – Недеља мукe – Цвјетница

23. март – Вазам – Ускрснуће Господина Исуса Христа

Јеврејски

21. март – Пурим

Исламски

20. март – Рођење Мухамеда А.С. – Алеиси Селам

СВЕТИ АЛЕКСИЈЕ – ЧОВЕК БОЖЈИ

Високи чиновник Јевтимијањем живео је са женом Аглаидом у време римског цара Хонорија. И поред великог богатства, живели су скромно и у том духу васпитавали сина јединца Алексија. Када је одрастао, родитељи су га оженили, али он је исте ноћи напустио дом и отпловио у град Едесу, на обалама Месопотамије. Тамо где је био чувени лик Исуса Христа послат од Господа цару Авгару. Алексије се покљонио том лику и прерушен у просјака проживео 17 година молећи се Богу.

Када се прочуо као богоугодник, плашећи се људске славе, кренуо је лађом у Лаодикију, али је игром случаја стигао у Рим. Сматрајући то Божјом вољом, остао је у Риму, па се као просјак појавио у кући својих родитеља. Милосрдни домаћин је дозволио намернику да живи у једној соби, међу послугом, те је Алексије наставио свој подвиг опстајући на хлебу и води наредних 17 година. Када је осетио свој крај написао је текст на хартији и с њом у руци издахнуо 17. марта 411. године.

Управо тада десило се открочење у Цркви светих апостола у виду гласа који рече: „Потражите човека Божја“. Царска и црквена свита запутила се у Јевтимијањамову кућу, где су нашли мртвог Алексија. То су родитељи сазнали из поруке коју је њихов син написао у смирају живота. Сахрањен је у свом родном месту, а глава му се налази у светој Лаври на Пелопонезу. ■

ПУРИМ

Пурим или Естерин празник Јевреји славе више од две хиљаде година. Пурим потиче од речи „пур“ што значи коцка или жреб, јер је Аман, краљев доглавник, бацао коцку да би изабрао најпогоднији дан за спровођење плана о уништењу Јевреја. Пурим је симбол борбе за опстанак јеврејског народа. Он нам, такође, говори да људи који желе слободу морају бити спремни да се боре за њу. Прича о Пурими садржана је у Библијској књизи о Естери. Казује о младој Јеврејки која је као краљица Персије користила свој утицај да би спасла свој народ од претећег уништења које је припремао злогласни Аман. ■

ВОЈНА ПОШТА 1753 НИШ

Расписује

КОНКУРС

за пријем у службу у својству професионалног војника на одређено време на војничким дужностима у гарнизону Ниш

Санитетска служба:

- ВЕС 72503 (медицински техничар)1 извршилац
- ВЕС 72501 (болничар)1 извршилац

УСЛОВИ КОНКУРСА

Конкурсанти могу држављани Републике Србије који испуњавају следеће услове:

ОПШТИ УСЛОВИ:

- да су здрави и способни за војну службу,
- да имају прописану стручну спрему, која одговара војноевиденцијој специјалности (ВЕС), одређеној за формацијско место за које конкуришу,
- да нису осуђивани за кривично дело на безусловну казну за твора од најмање шест месеци,
- да се против њих не води кривични поступак за кривично дело за које се гони по службеној дужности,
- да су одслужили војни рок или на други начин регулисали обавезу служења војног рока, осим жене кандидати.

ПОСЕБНИ УСЛОВИ:

- да нису старији од 30 година,
- да су оспособљени за војноевиденцијону специјалност за коју конкуришу или да имају одговарајуће стручно образовање.

НАЧИН КОНКУРИСАЊА:

Кандидати који испуњавају услове Конкурса подносе захтев за пријем у војну службу Војној пошти 1753 Ниш, и прилажу следеће документе:

- аутобиографију,
- извод из матичне књиге рођених (не старији од шест месеци),
- уверење о држављанству (не старији од шест месеци),
- уверење из Општинског суда да се против кандидата не води кривични поступак и да није осуђиван и кажњаван (не старији од шест месеци),
- потврду војног одсека да је одслужио војни рок (не старији од шест месеци), осим жене,
- фотокопију војничке књижице, осим жене,
- оверену фотокопију дипломе о стеченом образовању, (оверену у суду или општини).

Надлежна комисија размотриће пристигле пријаве и уз обавезан став и мишљење Војнобезбедносне агенције о извршеној потпуној безбедносној провери кандидата, утврдити који кандидати испуњавају услове конкурса.

Комисија ће упутити кандидате надлежној војнолекарској комисији ради оцене способности за војну службу, ако испуњавају услове конкурса.

Неће се узимати у разматрање непотпуни и некомплетни документи кандидата.

Комисија неће враћати документе кандидатима који не буду изабрани.

Са кандидатима који буду примљени у професионалну војну службу, биће склопљени уговори о пријему у професионалну службу на одређено време.

Конкурс остаје отворен до попуне формацијских места.

Ближа обавештења о условима конкурса се могу добити на телефон 018/509-358. ■

МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

СЕКТОР ЗА ЉУДСКЕ РЕСУРСЕ

УПРАВА ЗА КАДРОВЕ

Расписује

КОНКУРС

ЗА ПРИЈЕМ ЦИВИЛНОГ ЛИЦА У СЛУЖБУ У ВС

за попуњу радног места у Војном музеју на неодређено време

- Кустос, ВСС, Филозофски факултет (историја – историја уметности) – 1 (један) извршилац

ОПШТИ УСЛОВИ КОНКУРСА:

- да је кандидат држављанин Републике Србије;
- да није осуђиван за кривична дела на безусловну казну од најмање шест месеци;
- да се против кандидата не води кривични поступак за кривично дело за које се гони по службеној дужности;
- да је здравствено способан за рад у ВС и МО и
- да се налази у евиденцији незапослених лица у Републичком заводу за тржиште рада.

ПОСЕБНИ УСЛОВИ КОНКУРСА:

- да је лице студије завршило са општим успехом најмање седам,
- знање енглеског језика,
- познавање рада на рачунару,
- предвиђен је пробни рад у трајању од 6 месеци.

Уз молбу се прилаже:

- Уверење о држављанству Републике Србије (не старије од шест месеци);
- Извод из матичне књиге рођених (не старији од шест месеци);
- Уверење да није осуђиван (не старије од шест месеци);
- Уверење да се против њега не води кривични поступак (не старије од шест месеци);
- Оверену фотокопију дипломе (оверену у суду или општини);
- Лекарско уверење;
- Извод из евиденције незапослених лица и
- Кратка биографија.

Молбу са траженим прилозима доставити на адресу: МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ СЕКТОР ЗА ЉУДСКЕ РЕСУРСЕ

Војни музеј

Калемегдан бб

са назнаком „за конкурс“ или лично деловодству Војног музеја. Неблаговремене и некомплетне молбе неће бити разматране.

Одлуку о избору кандидата донеће надлежни старешина, а о избору ће сви кандидати бити писаним путем обавештени у законском року.

Оглас остаје отворен 15 (петнаест) дана од дана објављивања. ■

Најлепши поклон

КЊИГЕ ЗА ДУШУ И ЉУБАВ

1. Жени с љубављу	300,00
2. Најлепше љубавне песме наших песника	300,00
3. Најлепше љубавне песме страних песника	300,00
4. Најлепша љубавна писма	300,00
5. Сто најлепших песама за децу	300,00
6. Комплет свих 5 књига	1.000,00

У цене урачуната поштарина.

Уплата на ж.р. 205-88021-59

„ЛИЦЕЈ“, Браће Јерковић 69, 11000 Београд

Тел. 011/2460-426, 063/315-232

препоручује нове наслове

САВРЕМЕНИ ВОЈНИ АВИОНИ

аутор Станислав Арсић

Описан је најзначајнији сегмент ратног ваздухопловства – бомбардерска и ловачка авијација (тактички ловци, ловци пресретачи, јуришни ловци и вишенаменски ловци пете генерације) и авијација специјалне намене земаља које су у ваздухопловној индустрији и технологији постигле најимпресивније резултате.

- броширано, 14 × 20 cm, 168 стр.
- шифра 111055 • цена: 864,00 дин.

СРПСКИ ВОЈНИ МИСЛЕНИК

аутор др Бранислав Ђорђевић

Мисли и цитати војних стваралаца о најважнијим појмовима везаним за војску, рат, ратну вештину и стратегију у периоду од средине 19. века до Првог светског рата, са детаљним биографским подацима.

- тврд повез, 16 × 24 cm, 268 стр.
- шифра 111038
- цена: 1.404,00 дин.

Едиција „ВАЗДУХОПЛОВНЕ ТЕХНОЛОГИЈЕ“

књига 1 • Стање и могућности научноистраживачких, развојних и производних ваздухопловних капацитета Србије

аутор мр Матеја Анђелковић

Описани су досадашњи резултати остварени у науци и техничко-технолошком развоју. Наведени су путеви за могуће остварење које би дало квалитетне резултате у производној ваздухопловној технологији.

- броширано, 16 × 23 cm, 135 стр.
- шифра 111056 • цена: 864,00 дин.

Монографија „СРПСКА ВОЈСКА“

аутор др Бојан Димитријевић

Историјат настанка савремене српске државе и њене војске кроз ослободилачке ратове од 1804. године до данас. Трансформација и модернизација војске и мењање назива у складу са историјским околностима. Приказани су: обука и школовање, родови и службе, међународна војна сарадња и војска у мисијама.

- тврд повез, 24 × 32 cm, 240 стр.
- шифра 111054 • цена: 2.160,00 дин.

ВИТЕШКА ВРЕМЕНА – етички и хумани кодекси ратовања

аутор Горан Милошевић

Описани су ратни кодекси српске војске, од средњег века и прве српске државе до Првог светског рата, приказани кроз однос српског војника према противнику. Хумани кодекси, као традиционална врлина српског ратника, веома су важни са аспекта српске ратне историје. Прилог су повеље, документи и фотографије.

- тврд повез, 20 × 28 cm, 152 стр.
- шифра 111044
- цена: 1.350,00 дин.

ДИРЕКЦИЈА ЗА ИЗДАВАЧКУ И БИБЛИОТЕЧКО-ИНФОРМАЦИОНУ ДЕЛАТНОСТ

СЕСИЛ – УЏБЕНИК ИНТЕРНЕ МЕДИЦИНЕ

књига прва
(превод с енглеског језика 21. издања)
група аутора

Уџбеник је намењен, пре свега, људима из медицинске струке, а који се иновира и допуњује сваким новим и потврђеним научним сазнањем. Свако ново издање доноси нове ауторе, врхунске стручњаке (има 124 нова аутора и 335 ранијих аутора). Најновије издање укључује нови део у вези са здрављем жена; нови део о болестима ока, уха, носа и грла; као и проширени део из области интензивне неге тешко болесних. Има 35 нових поглавља која се односе на важне видове медицине засноване на новим подацима, открићима и сазнањима.

• тврд повез, 21 × 29 cm, 1288 стр.
• шифра 111042 • цена: 6.912,00 дин.

ЦИВИЛНА КОНТРОЛА ВОЈСКЕ

аутор др Раде Б. Жугић

Подређеност војне власти цивилној и успостављање демократске контроле у потрошњи буџетских средстава. Обрађени су неки концепти цивилне контроле војске у појединим земљама, законска регулатива код нас и у свету, као и механизми за унапређење модела контроле војске у наменској расподели буџета.

• броширано, 16,5 × 24 cm, 240 стр.
• шифра 111053 • цена: 1.080,00 дин.

едиција *Наоружање Другог светског рата*, књига 4

ИТАЛИЈА • Тенкови и оклопна возила/ Ратна морнарица/ Ратно ваздухопловство

аутор Душко Нешић

Аутор је приказао кључна борбена средства копнене војске, ратне морнарице и ратног ваздухопловства. Читаоцима су на увид представљени тактичко-технички подаци о борбеним средствима, години производње, конструкцији, логонским агрегатима и оперативним могућностима

• тврд повез, 21 × 29,7 cm, 160 стр.
• шифра 111052 • цена: 1.620,00 дин.

МИНЕ

аутор др Владо Радић

Сликама у боји описани су сви аспекти минског деловања, врсте и карактеристике антиперсоналних и противтенковских мина, њихова детекција и разминирање савременим техничким средствима, као и заштита оклопних возила, жртва тих мина. Наглашена је методологија и технике уништавања мина у залихама и испуњење стандарда безбедности у раду с минама.

• тврд повез, 20 × 28 cm, 776 стр.
• шифра 111043 • цена: 4.806,00 дин.

ВОЈНА АКАДЕМИЈА
Расписује

К О Н К У Р С

ЗА ИЗБОР И РЕИЗБОР НАСТАВНИКА И САРАДНИКА

у школској 2008/2009. години

а) За наставнике

1. За ужу научну област **Оператика**, избор
– један у звање ванредни професор (услови: ПВЛ, доктор наука из области за коју се бира)
2. За ужу научну област **Методологија наука о одбрани**, избор
– два у звање доцент - ванредни професор (услови: ПВЛ, доктор војних наука)
3. За ужу научну област **Менаџмент у одбрани**, избор
– један у звање доцент (услови: ПВЛ, доктор наука из области људских ресурса)
4. За ужу научну област **Менаџмент у одбрани**, избор
– један у звање доцент (услови: ПВЛ, доктор војних наука)
5. За ужу научну област **Географија**, избор
– један у звање ванредни професор (услови: ПВЛ, доктор наука из области за коју се бира)
6. За ужу научну област **Геодезија**, избор
– један у звање доцент (услови: ПВЛ, доктор наука из области за коју се бира)
7. За ужу научну област **Теорија кола и система**, избор
– један у звање доцент (услови: ПВЛ, доктор наука из области за коју се бира)
8. За ужу научну област **Математика**, избор
– један у звање доцент-ванредни професор (услови: ЦЛ, доктор наука из области за коју се бира)
9. За ужу научну област **Физика**, избор
– један у звање доцент (услови: ЦЛ, доктор физичких наука)
10. За ужу научну област **Економија**, избор
– један у звање доцент (услови: ПВЛ, доктор економских наука)
11. За ужу научну област **Технологија одржавања наоружања**, избор
– један у звање доцент (услови: ПВЛ, доктор наука из области за коју се бира)
12. За ужу научну област **Борбена моторна возила**, избор
– један у звање доцент (услови: ПВЛ, доктор наука из области за коју се бира)
13. За ужу научну област **Заштита ресурса у војном саобраћају и транспорту**, избор
– један у звање доцент (услови: ПВЛ, доктор војнотехничких наука из области СБОБ)
14. За ужу научну област **Физичко васпитање и спорт**, избор
– један у звање доцент (услови: ЦЛ, доктор наука из области за коју се бира)

б) За сараднике

1. За ужу научну област **Менаџмент у одбрани**, избор
– један у звање асистент (услови: ПВЛ, магистар наука из области за коју се бира)
2. За ужу научну област **Геодезија или Географија**, избор
– један у звање асистент (услови: ПВЛ, ВЕС 33078)
3. За ужу научну област **Теорија кола и система**, избор
– један у звање асистент (услови: ПВЛ, магистар наука из области за коју се бира)
4. За ужу научну област **Теорија кола и система**, реизбор
– један у звање асистент (услови: ПВЛ, магистар наука из области за коју се бира)
5. За ужу научну област **Математика**, реизбор
– један у звање асистент (услови: ЦЛ, магистар наука из области за коју се бира)
6. За ужу научну област **Машински елементи и материјали**, избор
– један у звање асистент (услови: ЦЛ, магистар наука из области за коју се бира)

7. За ужу научну област **Физика**, избор
– један у звање асистент (услови: ЦЛ, магистар физичких наука)
8. За ужу научну област **Економија**, избор
– један у звање асистент (услови: ЦЛ, магистар економских наука)
9. За ужу научну област **Историја**, избор
– један у звање асистент (услови: ПВЛ, магистар историјских наука)
10. За ужу научну област **Андрагогија**, избор
– један у звање асистент (услови: ЦЛ, магистар андрагогије)
11. За ужу научну област **Етика**, избор
– један у звање асистент (услови: ПВЛ, магистар филозофије или магистар безбедности)
12. За ужу научну област **Инжињеријске машине**, избор
– један у звање асистент (услови: ПВЛ, магистар наука из области за коју се бира)
13. За ужу научну област **Неборбена моторна возила**, избор
– један у звање асистент (услови: ПВЛ, магистар наука из области за коју се бира)
14. За ужу научну област **Механика наоружања**, избор
– један у звање асистент (услови: магистар наука из области за коју се бира)
15. За ужу научну област **Исхрана и квалитет живота**, избор
– један у звање асистент - приправник (услови: ПВЛ, завршена Војна академија, официр ИнСл)
16. За ужу научну област **Систем логистичке подршке**, избор
– један у звање асистент приправник (услови: ПВЛ, завршена Војна академија, официр ТСл)
17. За ужу научну област **Снабдевање и одржавање ТМС**, избор
– један у звање асистент (услови: ПВЛ, магистар војнотехничких наука из области ТОБ)
18. За ужу научну област **Снабдевање и одржавање ТМС**, избор
– један у звање асистент - приправник (услови: ПВЛ, завршена Војна академија, официр ТСл или ВТСл)
19. За ужу научну област **Радио и радиорелејна техника**, избор
– један у звање асистент (услови: ПВЛ, магистар наука из области за коју се бира)
20. За ужу научну област **Убојна средства**, избор
– један у звање асистент (услови: ПВЛ, завршена Војна академија, специјалност убојна средства, магистар наука из области за коју се бира)
21. За ужу научну област **Експлозивне материје**, избор
– један у звање асистент (услови: ПВЛ, завршена Војна академија, специјалност убојна средства, магистар наука из области за коју се бира)
22. За ужу научну област **Информатика**, избор
– један у звање асистент - приправник (услови: ПВЛ, завршена Војна академија смер информатика)
23. За ужу научну област **Корозија и заштита**, избор
– један у звање асистент - приправник (услови: ПВЛ, завршена Војна академија, специјалност погон и заштита, уписан на докторске студије)
24. За ужу научну област **Математика**, избор
– један у звање асистент (услови: ЦЛ, магистар наука из области за коју се бира)

в) За спољне сараднике-наставнике

1. За ужу научну област **Етика**, избор

- један у звање ванредни професор (услови: ЦЛ, доктор филологије)
- 2. За ужу научну област **Борбена моторна возила**, избор
 - два у звање доцент - ванредни професор (услови: ПВЛ, доктор наука из области за коју се бира)
- 3. За ужу научну област **Борбена моторна возила**, избор
 - један у звање редовни професор (услови: ПВЛ, доктор наука из области за коју се бира)
- 4. За ужу научну област **Системи управљања ватром**, избор
 - један у звање доцент (услови: ПВЛ, доктор наука из области за коју се бира)
- 5. За ужу научну област **Механика наоружања**, избор
 - један у звање доцент - ванредни професор (услови: ПВЛ, доктор наука из области за коју се бира)
- 6. За ужу научну област **Оптика**, избор
 - један у звање доцент-ванредни професор (услови: доктор наука из области за коју се бира)
- 7. За ужу научну област **Менаџмент у општој логистици**, избор
 - један у звање доцент (услови: ПВЛ, доктор војнотехничких наука из области ИнОб)
- 8. За ужу научну област **Исхрана и квалитет живота**, реизбор
 - један у звање доцент (услови: ЦЛ, доктор биотехничких наука из области агроекономије)
- 9. За ужу научну област **Систем логистичке подршке** избор
 - један у звање доцент (услови: ПВЛ, доктор наука из области менаџмент предузећа)
- 10. За ужу научну област **Систем логистичке подршке**, избор
 - један у звање доцент (услови: ПВЛ, доктор техничких наука)
- 11. За ужу научну област **Тактика санитетске службе**, избор
 - један у звање ванредни професор (услови: ПВЛ, доктор медицинских наука)
- 12. За ужу научну област **Организација кретања**, избор
 - два у звање доцент (услови: доктор војнотехничких наука из области СбОб)
- 13. За ужу научну област **Заштита ресурса у војном саобраћају и транспорту**, избор
 - један у звање доцент (услови: ПВЛ, доктор војнотехничких наука из области СбОб)
- 14. За ужу научну област **Технологије транспорта**, реизбор
 - један у звање редовни професор (услови: ПВЛ, доктор војнотехничких наука из области СбОб)
- 15. За ужу научну област **Авионика**, избор
 - један у звање доцент (услови: доктор наука из области ваздухопловне електронике)
- 16. За ужу научну област **Експлозивне материје**, избор
 - један у звање доцент (услови: ПВЛ, завршена Војнотехничка академија, специјалност убојна средства, доктор наука из области за коју се бира)
- 17. За ужу научну област **Убојна средства**, избор
 - један у звање редовни професор (услови: доктор наука из области за коју се бира)
- 18. За ужу научну област **Информатика**, избор
 - један у звање доцент (услови: доктор наука из области за коју се бира)
- 19. За ужу научну област **Андрологија**, избор
 - један у звање редовни професор (услови: ПВЛ, доктор андрологије или доктор војних наука)
- 20. За ужу научну област **Војно инжењерство**, избор
 - један у звање доцент (услови: доктор наука из области грађевинског инжењерства - нискоградње)
- 21. За ужу научну област **Политички систем**, избор
 - један у звање ванредни професор (услови: ПВЛ, доктор политичких наука)
- 22. За ужу научну област **Заштита ресурса у војном саобраћају и транспорту**, избор
 - један у звање ванредни професор (услови: доктор војнотехничких наука из области СбОб)
- 23. За ужу научну област **Психологија**, избор
 - један у звање ванредни професор (услови: ПВЛ, доктор наука из области за коју се бира)
- 24. За ужу научну област **Тактика**, избор

- један у звање доцент (услови: ПВЛ, доктор војних наука)
- 25. За ужу научну област **Менаџмент у одбрани**, избор
 - један у звање доцент (услови: ЦЛ, доктор наука из области људских ресурса)

г) За спољње сараднике-сараднике

1. За ужу научну област **Електроника**, избор
 - два у звање асистент (услови: ЦЛ, магистар наука из области за коју се бира)
2. За ужу научну област **Геодезија или Географија**, избор
 - два у звање асистент (услови: ПВЛ, ВЕС 33078)
3. За ужу научну област **Економија**, избор
 - један у звање асистент (услови: ПВЛ, магистар економских наука)
4. За ужу научну област **Економија**, избор
 - један у звање асистент - приправник (услови: ПВЛ, дипломирани економиста)
5. За ужу научну област **Снабдевање и одржавање ТМС**, избор
 - један у звање асистент (услови: ПВЛ, официр ТСл или МТСл, магистар војнотехничких наука из области ТОБ)
6. За ужу научну област **Снабдевање и одржавање ТМС**, избор
 - један у звање асистент - приправник (услови: ПВЛ, официр ТСл)
7. За ужу научну област **Оператика**, избор
 - један у звање асистент (услови: ПВЛ, магистар наука из области за коју се бира)

УСЛОВИ КОНКУРСА

Кандидати морају да испуњавају следеће услове:

- 1) да су држављани Републике Србије;
- 2) да су завршили Војну академију, одговарајући смер и специјалност или одговарајући цивилни факултет;
- 3) да имају две последње службене оцене најмање врло добар (за припадника ВС);
- 4) да испуњавају услове за избор у звање наставника за које конкуришу, предвиђене Законом о војним школама и војним научноистраживачким установама и Статутом ВА;
- 5) да поседују одговарајућу стручну спрему, научни степен односно академски назив:
 - за избор у звање доцента, ванредног и редовног професора – научни степен доктор наука,
 - за избор у звање асистента – академски назив магистар наука,
 - за избор у звање асистента - приправника – завршена Војна академија или одговарајући факултет са просечном оценом најмање 8 (осам);
- 6) За реизбор – да су кандидати наредбом надлежног старешине постављени на ФМ наставника (сарадника) за које се расписује конкурс. Кандидати су дужни да доставе доказе о испуњавању услова прецизираних под редним бројем 2. до 6, а кандидати из грађанства дужни су да доставе још: извод из матичне књиге рођених, уверење о држављанству, уверење да се против њих не води кривични поступак и уверење да нису кажњавани.

НАЧИН КОНКУРИСАЊА

Кандидати из ВС молбе за избор подносе редовним путем на адресу ВП 2977, Београд, са назнаком „за конкурс“, а кандидати из грађанства лично или поштом. У молби обавезно навести адресу и телефон, УЖУ НАУЧНУ ОБЛАСТ ЗА КОЈУ СЕ ПОДНОСИ МОЛБА И БРОЈНУ ОЗНАКУ УЖЕ НАУЧНЕ ОБЛАСТИ У КОНКУРСУ.

Уз молбу се прилажу: препис дипломе Војне академије или факултета, фотокопија последње две службене оцене, за цивилна лица – извод из списка оцењених лица (кандидати из Војске), биографија са описом кретања у служби, односно са описом радних дужности, библиографија објављених научних и стручних радова са примерцима радова и за професионална војна лица упитник за премештај (попуњен и оверен) и сагласност претпостављене команде.

Молбе за реизбор подносе се преко начелника катедре.

Уз молбу се прилажу биографија и попис објављених стручних радова.

О резултатима конкурса кандидати из Војске биће обавештени редовним поступком, посредством својих команди, а кандидати из грађанства на достављену кућну адресу.

Непотпуне молбе неће бити разматране.

Конкурсна документација се неће враћати.

Конкурс је отворен 30 дана од дана објављивања. ■

ЦЕНЕ

У ВОЈНИМ ЗА 2008. ОДМАРАЛИШТИМА ГОДИНУ

УСЛОВИ ПРОДАЈЕ:

1. Доплата за пансионски ручак у ВУ „ТАРА“ у хотелу „Оморика“ и депандансу „Јавор“ је 350,00 дин. по особи дневно, за све кориснике. Доплата за пансионски ручак у ВУ „ВРЊАЧКА БАЊА“ је 330,00 дин. по особи дневно за све категорије корисника.

2. Услуге резервација у Војној туристичкој агенцији - Београд наплаћују се у износу од 830,00 дин, по једној смештајној јединици + ПДВ.

3. Гости плаћају још и боравишну таксу, која је одређена одлуком републичких органа и осигурање.

4. За извршене индивидуалне резервације, у одмаралиштима „Тара“ и „Врњачка Бања“ гости, поред једнократне уплате aranžmana, могу услуге плаћати:

ВУ „ТАРА“

За запослене у Министарству одбране и Војсци Србије, за боравак од 7 и више дана, до 7 рата:

– аконтација – 20% вредности aranžmana, приликом резервације,
– осталих 6 (шест) месечних рата – или путем административне забране преко РЦ МО или депоновањем чекова грађана на рецепцији хотела.

За остале кориснике – у 4 (четири) рате, чековима грађана:

– прва рата – аконтација у износу од 30% вредности aranžmana,

VOJNA TURISTIČKA AGENCIJA Beograd, Resavska 34 A		Šalterska služba: tel. 011/ 2636-535 Tel. 011/ 3201-887; 3203-342 Fax 011/ 3616-155			
PRIJAVA ZA ARANŽMAN					
NAZIV ODMARALIŠTA					
MESTO					
HOTEL / OBJEKAT					
➤ TERMIN		od	do	ili od	do
➤ TIP SOBE					
Prezime i ime	Ostala imena za prijavu		God. rođenja	Srodstvo	
Adresa					
Broj telefona		u stanu:		na poslu:	
Usluga		Prevoz		Ski pass	
Panicion	Polupans.	DA	Br. osoba:	DA	odrasli deca:
		NE		NE	
Napomena:					
➤ A) 30 % Deca do 10 godina imaju popust na cenu i to:					
➤ B) 50 % koriste poseban ležaj i hranu / upisati broj dece:					
➤ C) 70 % koriste ležaj i li hranu / upisati broj dece:					
ako ne koristi poseban lež. i hranu ne plaća usluge boravka izuzev osiguranja					
Detе do 3 godine					
Status korisnika aranž. (zaokružiti)		1) Profes.VL : 2) CL u V. 3) Penz.V. 4) Porodični penz. 5) Ostala lica sa stat.prip.V. 6) Civilna lica 7) Stranci			
Potvrđujem potpisom da sam upoznat sa svim ulovima putovanja-boravka (sa poledjine prijave aranžmana) sa kojim sam saglasan i da isti prihvatam u svoje ime i ime putnika iz ove prijave. NAVEDENI podaci su tačni i agencija ne snosi nikakvu odgovornost u slučaju netačnih i nepotpunih podataka.					
Datum prijave:				Potpis podnosioca prijave:	

Војна установа „ТАРА“ - хотел „ОМОРИКА“									
Период примене Врста услуге	Тип собе	АП	1/1Т	1/1	дуплес	1/2Т	1/2	1/3	1/4
	Категорија корисника								
25.04.- 12.07.08. 23.08.- 20.12.08. Полупансион	МО и ВС	2.150,-	1.920,-	1.800,-	1.500,-	1.600,-	1.500,-	1.400,-	1.270,-
	Центри и Страници	2.680,-	2.560,-	2.250,-	1.950,-	2.150,-	1.950,-	1.850,-	1.700,-
12.07.2008. 23.08.2008. Полупансион	МО и ВС	2.400,-	2.100,-	1.950,-	1.600,-	1.700,-	1.600,-	1.500,-	1.300,-
	Центри и Страници	3.200,-	2.850,-	2.600,-	2.150,-	2.250,-	2.150,-	1.950,-	1.750,-

Депондас „ЈАВОР“				
Период примене	Тип собе	Врста услуге	1/1	1/2
	Категорија корисника			
25.04.-12.07.08. 23.08.20.12.08.	МО и ВС	Полупансион	1.520,-	1.370,-
	Центри и Страници	Полупансион	2.150,-	1.850,-
12.07.2008. 23.08.2008.	МО и ВС	Полупансион	1.520,-	1.370,-
	Центри и Страници	Полупансион	2.150,-	1.850,-

Хотел „БЕЛИ БОР“					
Период примене	Тип собе	Врста услуге	1/1	1/2	1/3
	Категорија корисника				
25.04.-12.07.08. 23.08.20.12.08.	МО и ВС	Пансион	1.520,-	1.370,-	1.240,-
	Центри и Страници	Пансион	2.150,-	1.850,-	1.700,-
12.07.2008. 23.08.2008.	МО и ВС	Пансион	1.520,-	1.370,-	1.240,-
	Центри и Страници	Пансион	2.150,-	1.850,-	1.700,-

Војна установа „ВРЊАЧКА БАЊА“ - хотел „БРЕЗА“								
Период примене	Тип собе	Врста услуге	АП	1/1Ф	1/1К	1/2К	1/2Ф	1/3
	Категор. кор.							
01.04.01.05.08. 01.11.- 25.12.08.	МО и ВС	ПП	1.800,-	1.560,-	1.310,-	1.250,-	1.170,-	1.080,-
	Центри и Страници	ПП	2.520,-	2.210,-	1.840,-	1.790,-	1.670,-	1.550,-
01.05.- 01.07.08. 01.09.- 01.11.08.	МО и ВС	ПП	1.820,-	1.600,-	1.220,-	1.290,-	1.200,-	1.120,-
	Центри и Страници	ПП	2.600,-	2.280,-	1.900,-	1.840,-	1.720,-	1.600,-
01.07.2008. 01.09.2008.	МО и ВС	ПП	1.900,-	1.650,-	1.280,-	1.320,-	1.250,-	1.150,-
	Центри и Страници	ПП	2.680,-	2.250,-	1.970,-	1.900,-	1.780,-	1.650,-

Вилла „Сомбор“ – ради периодично					
Период примене	Тип собе	Врста услуге	1/1	1/2	1/3
	Категорија корис.				
01.04.01.05.08. 01.11.25.12.08.	МО и ВС	ПП	980,-	680,-	760,-
	Центри и Страници	ПП	1.400,-	1.250,-	1.080,-
01.05.01.07.08. 01.09.01.11.08.	МО и ВС	ПП	1.020,-	910,-	780,-
	Центри и Страници	ПП	1.450,-	1.200,-	1.120,-
01.07.01.09.08.	МО и ВС	ПП	1.070,-	950,-	800,-
	Центри и Страници	ПП	1.520,-	1.350,-	1.150,-

– друга рата – у току боравка у хотелу, у износу од 30% вредности аранжмана,
– трећа рата – 30 дана од последњег дана боравка у износу од 20% вредности аранжмана,

– четврта рата – 60 дана од последњег дана боравка у износу од 20% вредности аранжмана.

За 3 и 4. рату чекови се депонују на рецепцији хотела.

ВУ „ВРЊАЧКА БАЊА“

За запослене у Министарству одбране и Војсци Србије, за боравак од 7 и више дана, до 6 рата:

– аконтација – 20% вредности аранжмана, приликом резервације,

– осталих 5 (пет) месечних рата – или путем административне забране преко РЦ МО или депоновањем чекова на рецепцији хотела.

За остале кориснике – у 5 (пет) рата, чекovima грађана:

– прва рата, приликом резервације у износу од 20% вредности аранжмана, друга рата у износу од 20% вредности аранжмана, у току боравка у хотелу. Преостали износ дели се на 3 једнаке рате и то: трећа рата 30 дана по одласку из хотела, четврта рата 60 дана по одласку и пета рата 90 дана по одласку из хотела. За 3, 4 и 5. рату чекови се депонују у хотелу.

За авансну уплату комплетног аранжмана, најкасније 7 дана пре прве услуге, одобрава се 5% попушта на цену пансиона/полупансиона, за боравак од 7 и више дана.

5. Могућност плаћања кредитним картицама у ВУ „Тара“ и „В. Бања“, а у Војној агенцији само за ВУ „Тара“.

6. ПОПУСТИ ЗА ДЕЦУ: деца до три године, уколико не користе посебан лежај и храну, не плаћају услуге боравка, осим осигурања. Деца од три до десет година имају следећи попуст:

– 30% ако користе храну и посебан лежај,

– 50% ако користе или лежај или храну и

– 70% ако користе заједнички лежај са родитељима и не користе храну.

Деца од три до десет година могу користити само један попуст.

7. ОТКАЗИ: откази се достављају у писаној форми уз прилагање резервације и оригинал уплатнице.

Повраћај износа је регулисан према „Посебним упутствима за примену цена у војним одмаралиштима“. У случају више силе (смрт у породици, болест, службена спреченост и сл.), што се мора и доказати одговарајућим документом, уплаћени износ се враћа у целисти уз одбитак манипулативних трошкова. Износ на име трошка резервације се не враћа.

Уз овај програм важе „Упутства за примену цена у војним одмаралиштима“.

ВОЈНА ТУРИСТИЧКА
АГЕНЦИЈА - Београд

**ИЗАБРАНА ПАРТИЈА
ПОЧАСНА
ГРУПА**

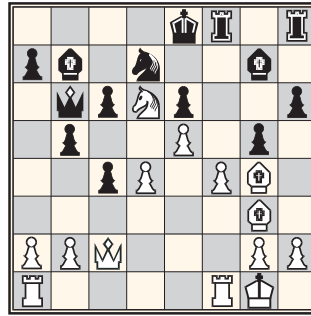
Тиман – Љубојевић
Вајк ан Зе, 2008.

1.д4 д5 2.ц4 ц6 3.Сф3 Сф6
4.Сц3 е6 5.Лг5 х6 6.Лх4 дц4 7.е4
г5 8.Лг3 б5 9.Ле2

Холандска железара Хоговен финансира већ 70 година један од највећих светских турнира у Вајк ан Зеу. Пре 32 године наш велемајстор Љубомир Љубојевић победио

је на том супертурниру, а ове године је позван да игра у „Почасној групи“, где играју некадашње величине, илити ветерани. Љуба рођен 1950. и Јан Тиман годину млађи, више нису у стању да се успешно боре против младих лавова, али играју добар шах. У овој партији наш велемајстор „враћа дуг“ свом реномираном противнику, од кога је изгубио у првом кругу. Игра се добро познат Дамин гамбит.

9...Лб7 10.0-0 Сбд7 11.Се5 Лг7
12.Сф7 Кф7 13.е5 Сд5 14.Се4 Ке7
15.Сд6 Дб6 16.Лг4 Таф8 17.Дц2

Бели: Кг1, Дц2, Та1, Тф1, Лг3, Лг4,
Сд6, а2, б2, д4, е5, ф4, г2, х2
Црни: Ке7, Дб6, Тф8, Тх8, Лб7, Лг7,
Сд7, а7, б5, ц4, ц6, е6, г5, х6

Пре ове партије исту варијанту су играли Топалов и Крамник, који је узео пешака на д4 и доспео у тешкоће које су га одвеле у пораз. Црни, са фигуром вишка, овде игра другачије.

17...Тхг8 18.а4 Ла8 19.Тфе1
Сц7 20.д5 цд5 21.аб5 а5 22.б3 цб3
23.Дх7 д4 24.Лх5 Сб5 25.Сф7 б2
26.Таб1 Сц3 27.Сх6 Тх8 28.Дг7 Кд8
29.Сф7 Кц7 30.Сх8 Сб1 31.Сг6 Тд8
32.х4 Сд2 33.хг5 б1Д 34.Тб1 Дб1+
35.Кх2 Сф1 36.Кх3 Се3 37.фз3 Дх1
38.Кг4 Дг2 39.Дф7 де3 40.Сх4 Де4
41.Дф4 а4 42.Лф7 Сц5 0:1

**ЗАНИМЉИВОСТИ
РОЂЕНДАНСКИ
ПОКЛОН**

У октобру 2003. године бивши светски шампион Руслан Пономарјов играо је у мечу Украјина-Шведска на Европском екипном шампинату у Пловдиву у Бугарској. Пономарјов, који је славио рођендан, добио је пригодан рођендански поклон од организатора пре почетка партије. Ускоро затим, судија Демиров је дисквалификовао Пономарјова, цитирајући члан 13.4 Правила ФИДЕ и тако је Пономарјов постао први играч дисквалификован на великом такмичењу због тог разлога. Његов мобилни телефон са рођенданском честитком зазвонио је током меча. Пономарјов је протестовао и није потписао формулар, али то није променило судијину одлуку. Меч Украјина-Шведска завршен је 2-2.

**ЗАНИМЉИВОСТИ
ТЕЖАК ПОТЕЗ**

Током партије против Луиса М.К.П. Сантоса, у граду Виго, у Шпанији 1980. године, Франциско Р. Торес Троиц је ушао у књигу рекорда јер је потрошио 2 сата и 20 минута за један једини потез. Иронично је да је Троиц имао само два потеза које је разматрао.

**ШАХ
НА КАЛЕМЕГДАНУ**

Нико не игра тако добро шах као пензионери на Калемегдану! Кибицери су још бољи шахисти! (Рале Дамјановић у књизи: *Говори српски да те цео свет разуме*, 143).

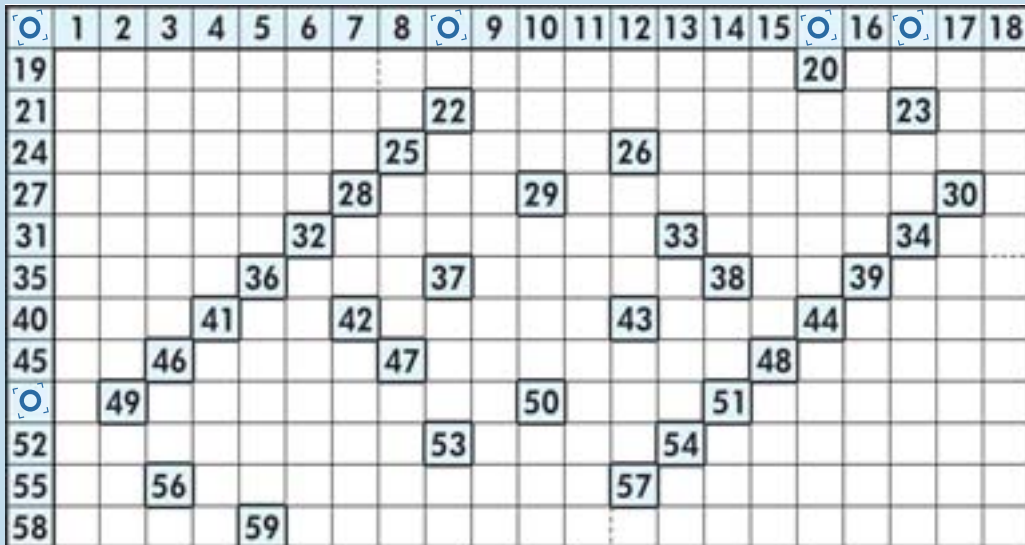
**ПРИЗНАЊЕ
ОФИЦИРОВЕ ЂЕРКЕ**

„Мој отац је жртвовао многе ствари у животу због мене. Напустио је уносну и перспективну каријеру официра у војсци само да би могао да ми помаже у шаху и прати ме на турнирима.“

Александра Костењук

Припремио
Раде МИЛОСАВЉЕВИЋ
мајстор Фиде

УКРШТЕНЕ РЕЧИ

РЕШЕЊЕ ИЗ ПРОШЛОГ БРОЈА - ВОЈУРАВНО: синанса, шпирини, тепло, икавак, окусили, питати, зо, трезност, алехид, л, ино, стактара, соком, же, фара, агранати, Бриновић, осамта, Лар, жигаре, Лора, ВККГ, Мејши, Аго, колас, популуд, цивилист, гара, оп, Лоран, камилари, Сел, с, вицнар, лејавост, Ча, апсцес, Јукатан, јардум, одсек, Церици, Ракипа.

Припремио Жарко ЂОКИЋ

УСПРАВНО:

19. Спортски директор Реала из Мадрида, 20. Надимак песника Љубивоја Ршумовића, 21. Заштитни лучки насип, бедем, 22. Земљина маса на којој се налазе континенти Европа и Азија, 23. Упишите: љ, и, 24. Хроничар, летописац, 25. Одсек, одељење, 26. Бивши шведски тенисер, Матс, 27. Вест, новост, 28. Боја коже лица, 29. Баштован, 31. Женско име, Илинка, 32. Врста вина, 33. Американца, јенки, 34. Ауто-ознака Пожаревца, 35. Град на Азурној обали, 36. Трећи степен у математици, 37. Мушко име, 38. Упишите: а, з, 39. Неупотребљиван, 40. Старојеврејски краљ, 41. Слично (скр.), 42. Врста китова, 43. Организација удруженог рада (бив.скр.), 44. Страно мушко име, 45. Морски гребен, 46. Плесни корак, 47. Део цвета, 48. Зимзелено дрво чији је плод слатка и месната махуна, 49. Западно-германски народ насељен у Фландрији, 50. Магарећа рика, њакање, 51. Гомиле, хрпе, 52. Кутија за цигарете, 53. Име режисера Ланга, 54. Један падеж, 55. Упишите: в, н, 56. Птица певачица, 57. Почети сузити (о оку), 58. Плодно место у пустињи, 59. Тренер фудбалера Партизана.

УСПРАВНО:

1. Планинарење као спорт, 2. Врста лепог и ретког планинског цвета, 3. Екавско наречје, екавщина, 4. Равница између узвишења, 5. Окрњак, крхотина, 6. Мушко име, Арсеније, 7. Део луке, 8. Множина (скр.), 9. Који се односи на једну тарифу, 10. Староримски поздрав, 11. Јубилеј од три године, 12. Два иста слова, 13. Славни бразилски фудбалер, 14. Врховна богиња Старог Египта, 15. Ткач ћилима, 16. Видар рана, 17. Зејтин, 18. Бивши ватерполист из Црне Горе, 20. Словеначко мушко име, 22. Специјална верзија софтвера, која се дистрибуира искључиво инсталирана на хард диск произведеног рачунара, 23. Комедија Бранислава Нушића, 25. Забрањена тема, апсолутна недодирљивост, 26. Америчка филмска компанија, 28. Ауто-ознака Суботице, 29. Хиљаду килограма, 30. Поклонити, 32. Страно мушко име, Клемент, 33. Старогрчки градитељ, 34. Супротно од позитива, 36. Женско име, 37. Српска православна црква (скр.), 38. Уједињено краљевство (скр.), 39. Италијански облик имена Томас, 41. Љигава, слузава маса, 42. Атичко приморје, 43. Национални (скр.), 44. Амерички мали медвед, 46. Упишите: ф, б, 47. Стара јапанска престоница, 48. Алатка за косидбу, 49. Име тенисерке Ивановић, 50. Филмски глумач, Џефри, 51. Лаган, 53. Француско мушко име, 54. Западна област (скр.).

ВОЈНА АКАДЕМИЈА ВОЈНА ГИМНАЗИЈА

Конкурси су отворени до 31. марта 2008.

ПРАВИ ИЗБОР

ON LINE BOOKING · · · www.jat.com · · · · ·

→ www.jat.com

→ rezervacija karata

→ odredi destinaciju i vreme polaska

→ rezerviši kartu

→ kupi kartu

Jat Airways

Званични авио превозник
Олимпијског тима Србије
Jat Airways Official Carrier
of Serbian Olympic Team